

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 39

Kristiina Hannukainen

**TUTKIJAKOULUTUS, TIETO JA TUTKIJUUS
TIETOKAPITALISTISESSA HALLINNASSA**

Esitetään

Helsingin yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan
suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi
Athenan, Siltavuorenpenger 3 A, salissa 302
perjantaina 14. joulukuuta 2018 klo 12

Helsinki 2018

Esitarkastajat

Dosentti Taina Saarinen, Jyväskylän yliopisto

Dosentti Oili-Helena Ylijoki, Tampereen yliopisto

Kustos

Apulaisprofessori (tenure track) Kristiina Brunila, Helsingin yliopisto

Ohjaajat

Apulaisprofessori (tenure track) Kristiina Brunila, Helsingin yliopisto

Apulaisprofessori (tenure track) Ulpukka Isopahkala-Bouret, Turun yliopisto

Vastaväittäjä

Professori Keijo Räsänen, Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu

Yliopistopaino Unigrafia, Helsinki

ISBN 978-951-51-4696-0 (nid.)

ISBN 978-951-51-4697-7 (pdf)

Kristiina Hannukainen

TUTKIJAKOULUTUS, TIETO JA TUTKIJUUS TIETOKAPITALISTISESSA HALLINNASSA

Tiivistelmä

Tarkastelen korkeakoulupoliittiseen keskusteluun paikantuvassa tutkimuksessani tutkijakoulutuksen tietokapitalistista hallintaa. Tietokapitalistisella hallinnalla tarkoitetaan tiedon ja tieteen sekä tiedon tuottajien toiminnan ja tietämisen yhä tehokkaampaa taloudellista hallintaa. Tutkimuksessani syvennyn tietokapitalistisen hallinnan seurauksiin tutkijoiden ja tutkijakoulutettavien toimijuuden sekä tiedon ja tietämisen kannalta. Tutkimuksessani kysyn, miten tutkijakoulutettavien toimijuus muotoutuu tietokapitalistisessa hallinnassa sekä millaista tiedontuotantoa ja tiedon hallintaa tutkijakoulutus mahdollistaa.

Tutkimukseni kiinnittyy uuden yliopistolain voimaantulon jälkeen toteutettuun kansalliseen tohtorikoulutuksen rakenteelliseen muutokseen. Väitöskirja koostuu neljästä artikkelimuotoisesta osajulkaisusta sekä yhteenveto-osasta. Tutkimusaineistoni muodostuu 28 tutkijakoulutettavan haastattelusta sekä korkeakoulupoliittisista dokumenteista, joiden analyysissä sovellan diskursiivista lähestymistapaa.

Tuon tutkimustuloksissani esille, kuinka tietokapitalistinen hallinta esiintyy taloudellisina tehokkuuden ja tuottavuuden vaatimuksina tutkijakoulutuksessa, tutkijuudessa ja tiedontuotannossa. Erityisesti tietokapitalistinen hallinta ilmenee tutkimusrahoituksessa. Ensimmäisessä artikkelissa esitän, että tutkimusrahoitus säätelee akateemisia projekteja ja niiden kautta toteutuvia väitöskirjoja sekä syvemmin tutkijoiden taloutta. Toisessa artikkelissa tuon esiin yliopiston hallinnon toimien epämääräisyyttä tutkijakoulutuksen muutoksessa sekä tietokapitalistisen hallinnan seurauksia, jotka vaikuttavat tutkijoiden toimijuuteen. Kolmannessa artikkelissa tarkastelen julkaisupolitiikkaa osana tietokapitalistista hallintaa, joka säätelee tutkijoiden tietoa ja tietämistä. Artikkelissa havainnoillistan myös monografiaväitöskirjan ja artikkeliväitöskirjan arvostuksellisia eroja. Neljännessä artikkelissa käsittelen tiedon yhteiskunnallista vaikuttavuutta, joka tähtää tietokapitalismin tavoittelemaan tapaan tuottaa hyödynnettävää tutkimustietoa. Tämä näkyy tutkijoiden tutkimusta koskevissa valinnoissa, siinä millaista tietoa tuotetaan ja miten tutkimustieto kommunikoidaan.

Tutkimuksen keskeinen havainto on, että tutkijakoulutettavan tulee toimia tietokapitalistisen hallinnan mukaan taloudellista toimintatapaa myötäillen ja neuvotella tietokapitalistisen hallinnan kanssa tohtorintutkinnon saavuttaakseen. Tutkijakoulutuksessa vallitsee lisäksi valtasuhteita sekä epämääräisenä näyttäytyviä

käytäntöjä tiedontuotannossa ja tutkijana olemisessa. Tietokapitalistisen hallinnan seuraukset vaikuttavat toimijuuteen eniten hallinnan käytäntöinä, kuten epävarmana tutkimusrahoituksena. Toisaalta tutkijalle tarjoutuu myös tietokapitalistisessa hallinnassa tilaisuuksia 'oikein hallita' ja menestyä tai haastaa hallintaa, jolloin saattaa mahdollistua erilaisia toiminnan mahdollisuuksia tehdä toisin.

Kristiina Hannukainen

DOCTORAL EDUCATION, KNOWLEDGE AND RESEARCH IN KNOWLEDGE CAPITALISM MANAGEMENT

Abstract

This dissertation focuses on doctoral school knowledge capitalism management, and is framed within the higher education policy discussion. Knowledge capitalism management means more effective financial control over knowledge and science, as well as researchers and knowing. The research focuses on the consequences of knowledge capitalism management from the aspects of researcher agency, doctoral students, knowledge and knowing. The aim is to analyse how doctoral students' agency is formed in the field of knowledge capitalism management, and what kind of knowledge production and knowledge management is possible through doctoral school.

The study is framed within the structural change in national doctoral education following the new University Act. The dissertation includes four articles and a summary chapter. The research data consist of 28 interviews with doctoral students, as well as academic policy documents. The study's methodological approach is discursive reading.

The results suggest that knowledge capitalism management appears to be economical in terms of demanding efficiency and productivity in doctoral school, research and knowledge production. Especially in the field of research funding, knowledge capitalism management is particularly evident. Article I shows that research funding regulates academic projects and related dissertations, and more deeply, researchers' economy. Article II highlights the vagueness of university administration's actions in the transformation of graduate school and the consequences of knowledge capitalism management that affect the agency of researchers. Article III examines publishing policy as part of knowledge capitalism management that regulates the knowledge and understanding of researchers. The article demonstrates an appreciation of the differences between a monograph and article dissertation. Article IV discusses the social impact of knowledge, in which knowledge capitalism aims to produce useful research data. This is reflected in the research choices made by researchers, the kind of information that is produced, and how research data is communicated.

The study's main finding is that a doctoral student must act according to knowledge capitalism management, maintain an economic approach and negotiate

with knowledge capitalism management to achieve a doctoral degree. In researcher training, there are power relations and vague practices concerning knowledge production as well as being a researcher. The consequences of knowledge capitalism management have an influence on agency mainly in terms of management practices, such as uncertain research funding. On the other hand, knowledge capitalism management offers the researcher opportunities for 'right management' and success, as well as challenge management, which may allow for various possibilities to do things differently.

KIITOKSET

Haluan kiittää kaikkia niitä henkilöitä, jotka ovat vaikuttaneet väitöskirjatyöhöni. Suuri kiitos kuuluu haastateltavilleni. Kiitän väitöskirjatyöni ohjauksesta, yhteiskirjoittajuudesta ja yhdessä opettamisesta Kristiina Brunilaa ja Ulpukka Isopahkala-Boureta. Emeritaprofessori Elina Lahelmaa haluan kiittää tutkimustyöni alkuajoista. Kiitän keskusteluista ja kommentoinneista Elina Ikävalkoa ja Tuuli Kurkea. Saija Volmarille haluan osoittaa erityiskiitokseni. Kiitän esitarkastajiani Taina Saarista ja Oili-Helena Ylijokea tarkoista ja arvokkaista lausunnoista. Lisäksi haluan kiittää kaikkia KUFEn ja CRISP- tutkimusryhmäläisiä vuosien varrelta. Haluan myös osoittaa kiitollisuuttani väitöskirjatutkimukselleni myönnettyistä apurahoista Suomen Kulttuurirahastolle. Iso kiitos kuuluu myös rakkaalle perheelleni ja vanhemmilleni sekä ystäväilleni tuesta, kannustuksesta ja tutkimustyössä mukana elämisestä.

Helsingissä, 11.11.2018

Kristiina Hannukainen

SISÄLLYSLUETTELO

KIITOKSET	7
1 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TEHTÄVÄT	11
2 TUTKIJAKOULUTUS JA AKATEEMINEN TYÖ MUUTOKSESSA	15
2.1 Suomalaisen tutkijakoulutuksen vaiheet ja nykytila	16
2.2 Tutkijakoulutus uudessa julkisjohtamisessa	21
2.3 Uusi työ, akateemisen työn muutokset ja tietotyöntekijä	26
3 TIETOKAPITALISMI – VALTA, HALLINTA JA SUBJEKTIFIKAATIO	28
3.1 Valta ja hallinta	28
3.2 Tietokapitalismi	30
3.3 Subjektifikaatio	34
4 TUTKIMUSAINIESTON TUOTTAMINEN JA ANALYYSI	37
4.1 Diskursiivinen lukutapa	37
4.2 Tutkimusaineisto ja sen tuottaminen	39
4.3 Tutkimusanalyysin toteuttaminen	41
4.4 Tutkimuksen tekemisen eettisiä pohdintoja	44
5 ARTIKKELEIDEN ESITTELYT	48
5.1 Tutkijat projektimarkkinoilla	48
5.2 Tutkijakoulutuksen muutos ja epävarmuus	49
5.3 Tiedejulkaiseminen ja tuottamisen paineet	51
5.4 Tutkijan ja tutkimuksen vaikuttavuus	51
6 TUTKIJAKOULUTUKSEN TIETOKAPITALISTISEN HALLINNAN SEURAUKSET	53
6.1 Tutkijoiden tietokapitalismissa muotoutuva ja mukautuva toimijuus	53
6.1.1 Tutkijakoulutuksen muutos ja käytäntöjen epämääräiset seuraukset	53
6.1.2 Tutkijan ansioitumisen merkitys	60
6.1.3 Tiedejulkaisemisen oppiminen ja oikeanlainen käyttö	64
6.1.4 Tutkimusrahoituksesta käytävät neuvottelut	65
6.2 Tiedontuotantoa ja tiedon hallintaa tutkijakoulutuksessa	68
6.2.1 Tutkijoiden asiantuntijarooli tiedontuotannossa	69
6.2.2 Tiedejulkaisemisen vaikuttavuus tiedon hallintana	70

7 JOHTOPÄÄTÖKSET	76
7.1 Kun tieteellinen tieto on vaarassa menettää merkityksensä	77
7.2 Sisäistetty epävarmuus ja hiljaisen hyväksymisen dilemma	79
7.3 Jatkotutkimusaiheita	82
LÄHTEET	85
LIITTEET	99

LUETTELO ALKUPERÄISARTIKKELEISTA

- I Brunila Kristiina & Hannukainen Kristiina. (2017). The Academic Researchers on The Project Market in The Ethos Of Knowledge Capitalism. *European Educational Research Journal*, 16(6), 907–920.
- II Hannukainen Kristiina. (2018). ”Kun kaikki on epävarmaa, niin silloin me ollaan kaikkein kuuliaisimpia” - Tutkijakoulutus tietokapitalistisessa hallinnassa. *Kasvatus*, 49(2), 110–121.
- III Hannukainen Kristiina & Brunila Kristiina. (2017). ”Kaikki verissä päin sitä omaa edistää” - Tutkijakoulutus, tieto ja tutkiuus tietokapitalismissa. *Aikuiskasvatus*, 37(2), 96–107.
- IV Hannukainen Kristiina & Isopahkala-Bouret Ulpukka. (2018). ”Pitää joku hyötynäkökulmakin olla olemassa”. Tietokapitalistinen vaikuttavuuspuhe tutkijakoulutettavien subjektiviteettiä muokkaamassa. *Tiedepolitiikka*, 43(1), 7–17.

1 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TEHTÄVÄT

Tässä väitöskirjassa tarkastelen tohtoreita kouluttavaa yliopistollista tutkijakoulutusta tietokapitalistisessa hallinnassa. Tutkimuksessani tietokapitalistinen hallinnan tapa koostuu käytännöistä, joiden avulla määritellään yliopiston paikkaa ja tehtäviä yhteiskunnassa sekä tutkijakoulutettavien arvoja ja asemia. Tietokapitalistisella hallinnalla tarkoitetaan näin tiedon ja tieteen sekä tiedon tuottajien toiminnan ja tietämisen yhä tehokkaampaa taloudellista hallintaa. Hallinta ulottuu myös yliopistoinstituution ja siihen sidonnaisten yksiköiden, kuten tutkijakoulujen johtamiseen ja ohjaamiseen. Tutkimuksessani olen päättänyt käyttämään tietokapitalismin käsitettä, *knowledge capitalism* huomioimalla myös muita sitä lähellä olevia käsitteitä (ks. Brunila, Onnismaa & Pasanen 2015; Moulier Boutang 2011; Thrift 2005; Viren & Vähämäki 2015; Vähämäki 2009), jotka kaikki kuvaavat jännitteistä, koulutuksen, tiedon ja tietämisen taloudellistumiseen tähtäävää toimintatapaa.

Tutkimukseni keskiössä olevaan tutkijakoulutukseen sekä laajemmin korkeakoulutukseen on kohdistunut viimeisten vuosikymmenten aikana globalisaation ja kansainvälistymisen myötä tavoitteellisia muutoksia ja uudistuksia. Suomessa toteutettua tutkijakoulutusta on muokattu ja uudistettu rakenteellisesti sekä sisällöllisesti. Tutkijakoulutusta on uudistettu Suomessa vuonna 1999 alkunsa saaneen Bolognan prosessin tavoitteiden mukaisesti (ks. esim. Jauhiainen, Jauhiainen & Laiho 2015; Niemi ym. 2011). Viimeisin rakenteellinen tutkijakoulutuksen uudistus sijoittui vuonna 2010 voimaan tulleen uuden yliopistolain jälkeiseen aikaan. Tällöin yliopistojen itsevastuullisuutta lisättiin ja yksittäiset Suomen Akatemian rahoittamat tutkijakoulut lakkautettiin. Tutkijakoulutus keskitettiin uudistuksessa yliopistojen alaisuuteen vuosien 2011–2014 aikana ja nyt yliopistot hallinnoivat itsenäisiä tohtoriohjelmia. (Niemi ym. 2011.)

Tutkimukseni teko ajoittui hetkeen, jolloin käynnissä oli yhtäaikaista muutoksia kansallisella korkeakoulutuksen kentällä. Aineistona olevien 28 tutkijakoulutettavan teemahaastatteluiden tuottaminen tapahtui talven 2014–2015 aikana, jolloin uudet yliopistolliset tutkijakoulut olivat aloittaneet toimintansa. Elettiin siirtymäkautta yliopistoissa ja epävarmuuden hetkiä tutkijakoulutuksessa. Toteutetut koulutusleikkaukset näkyivät opetus- ja tutkimushenkilöstön vähentymisenä sekä yliopistotoiminnan resursseissa. Tärkein muutoksista oli edellä mainittu uusi yliopistolaki, joka muutti yliopistojen asemaa, tehtäviä ja yhteiskunnallista tarkoitusta muuttamalla yliopiston rahoitusmallia, ohjausmekanismeja sekä vallankäytön ja hallinnan muotoja. Muutoksia on tehty myös yliopistojen palkkausjärjestelmässä ja hallinnossa. (Rinne ym. 2012; Ylijoki & Ursin 2015.) Yliopistot ovat profiloituneet, karsineet yksiköitään ja yhdistyneet uusiksi yliopistoiksi. Seuraavana uudistuksena on valmisteilla yliopistolain muuttaminen (ks. HE 73/2017),

joka jatkaa osaltaan tutkijuuteen vaikuttavien korkeakoulupoliittisten muutoksien aikaa.

Tutkimukseni kannalta on keskeistä, että samalla kun yliopistoja on muutettu lainsäädännöllisesti yritysmäiseksi, on se mahdollistanut yliopistoissa tuotettavan tiedon muuttamisen hyödykemuotoon (Jakonen & Tilli 2011; Tomperi 2009). Myös yhteiskunnallinen kiinnostus tutkijakoulutukseen ja sen kehittämiseen ovat kasvaneet samalla kun tieto on noussut tärkeämmäksi poliittiseksi teemaksi. Kyseinen poliittinen kiinnostus on vaikuttanut olevan nimenomaan tiedon muuttuvassa roolissa (Burton-Jones 1999; Peters 2003). Tiedon tuotannosta, hallinnasta ja levittämisestä on tullut yksi tietoyhteiskuntien merkittävimmistä kilpailutekijöistä. Tutkimuksessani esitän, miten taloudelliset tavoitteet ovat alkaneet määritellä uudella tavalla tutkijuutta, tietoa ja tutkimusta. Kyseisissä tavoitteissa korostuvat muun muassa tuottavuus, tehokkuus, mitattavuus ja kilpailukyky.

Tutkimuksessani tutkijakoulutusta kohdanneet muutokset ja uudistukset sekä tutkimuksen, tutkijuuden ja korkeakoulutuksen mukautuminen paikantuvat 1980- ja 1990-luvuilla voimistuneeseen uusliberalismiin ja uuden julkisjohtamisen aikaan. Kansainvälisesti se on korkeakoulutuksessa tarkoittanut muutoksia ja siirtymistä yritysmäiseen ja kilpailukykyisempään suuntaan. (esim. Kirsilä 2016b; Marginson 2012; Münch 2014; Olssen & Petersen 2005; Shore 2010; Välimaa 2018.) Uusliberalismi ja sitä hyödyntävän uuden julkisjohtamisen, New Public Managementin mukainen suuntautuminen muokkaavatkin merkittävästi tiedettä ja tutkimusta. Uusliberalismia on kuvattu maailmanlaajuisesti hallitsevana taloudellisena diskurssina (Olssen & Peters 2005) sekä käsitteellistetty talousteorian, jonka mukaan vapaa yksityisomistusoikeus, vapaat markkinat ja vapaakauppa edistävät ihmisten hyvinvointia (Pihlanto 2010, 203–204). Kriittisesti tarkasteltuna uusliberalismissa rakennetaan tutkijakoulutettavia talouden tavoitteiden mukaisesti. Tällöin tietokapitalistinen toimintatapa on ymmärrettävissä uusliberalistista suuntautumista tukevana, missä tietokapitalismi pyrkii toteutumaan taloudellisten päämäärien hyväksi. Tietokapitalistinen hallinta tapahtuukin tutkijakoulutuksessa uuden julkisjohtamisen toteutumisenä (ks. Eräsaari 2011; luku 2.2).

*

Luonnehdin tutkimustani ensisijaisesti korkeakoulupoliittiseksi keskustelun-avaukseksi tieteestä, tiedosta, tutkimuksesta ja tutkijuudesta. Kasvatustieteilijänä olen erityisesti kiinnittänyt huomiota tutkimuksessani yhteiskunnallisiin keskusteluihin tutkijuuden ja tiedon arvosta, tutkimustiedosta, tutkimuksen hyödynnettävyydestä sekä paikantanut niitä omasta tutkimuksestani. Myös väitöskirjani yhteiskunnallinen vaikuttavuus syntyy kyseenalaistamalla, kriittisesti tarkastelemalla ja uutta tieteellistä tietoa luomalla sekä osallistumalla tutkimuksellani tärkeään keskusteluun tieteen, tiedon sekä tutkimuksen arvosta ja paikasta yhteiskunnassa monien muutosten ajassa. Esimerkiksi Risto Rinne kollegoineen (2012)

ovat nostaneet esiin, kuinka ajankohtaista on tutkia suomalaisten yliopistojen muuttuvaa vallankäyttöä, hallintaa ja johtamista. Toisaalta muutoksien ajassa olisi hyvä myös kiinnittää huomiota affekteihin; tutkijakoulutettavien ja kokonaisten yhteisöjen tunteisiin ja mielialoihin (ks. esim. Brunila & Valero 2018; Räsänen 2016). Olenkin etsinyt tutkimuksessani vastauksia kysymyksiin, joiden uskon as-karruttavan myös laajemmin tutkijoita ja tieteen parissa toimivia.

Tutkimuksessani ja sen tuloksissa on huomioitava, että tutkijakoulutukseen ja laajemmin korkeakoulutukseen kohdistuneet muutokset ja niiden seuraukset ovat poliittisia ongelmia muutoksiin latautuneina tavoitteina sekä akateemisia ongelmia muutosten tapahtumina ja tekoina (ks. Välimaa 2013). Tutkimuskysymykseni ja niiden vastaukset ovat siten hyvin monitahoisia ja sisältävät näkökulmia, jotka tutkimuksessani eivät välttämättä tule esille.

Mielenkiintoni tutkimusaiheeseen syntyi ja syventyi opintojeni aikana sekä yliopistolla eri tutkimusryhmissä toimiessani. Perusopinnoista lähtien olen tutkinut tohtoreita, valtaa ja hallintaa eri näkökulmista sekä toiminut osana tutkimusryhmiä. Olen toiminut perusopintojeni aikana emeritaprofessori Elina Lahelman johtamassa KUFÉ-tutkimusryhmässä ja väitöskirjatyöni aikana apulaisprofessori Kristiina Brunilan johtamassa CRISP-tutkimusryhmässä, jonka mielenkiinnon kohteina ovat olleet vallan, hallinnan ja toimijuuden kysymykset koulutuspolitiikassa sekä koulutuksen käytännöissä. Tutkimuksellinen lähestymistapa on rakentunut osaltaan näissä tutkimusryhmissä sekä niiden tutkimusprojekteissa toimimisen tuloksena. Helsingin yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa on tutkittu eri lähtökohdista muun muassa tieto(kyky)kapitalismia (Brunila 2011a; Paakkari 2015), valtaa, hallintaa ja toimijuutta koulutuksessa (Brunila 2009a; Ikävalko 2016; Isopahkala-Bouret 2013; Kurki & Brunila 2014) sekä tohtorikoulutusta (Stubb 2012).

Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksessani sovellan diskursiivista lähestymistapaa, jolla tarkoitan diskursioiden seurausten etsimistä (Brunila & Ikävalko 2012). Tutkimukseni paikantuu yhteiskuntatieteelliseen hallinnan ja vallan tutkimukseen sekä kriittiseen korkeakoulupolitiikan tutkimukseen. Esimerkkeinä näistä tutkimuksista ovat kriittiset keskustelut tiedontuotannon merkityksestä, tehtävästä ja tietokapitalismista (esim. Brunila, Onnismaa & Pasanen 2015; Burton-Jones 1999; Moulier Boutang 2011; Muhonen & Puuska 2014; Thrift 2005; Vähämäki 2009), tutkimukset akateemisesta tutkijuudesta ja tutkijoiden subjektiviteetin mukautumisesta markkinataloudessa (esim. Brunila ym. 2015; Guttorm ym. 2014; Kallio 2014; Ylijoki 2003), tutkimukset korkeakoulutuksen moninaisista muutoksista ja niiden seurauksista (esim. Auranen 2014; Auranen, Kaukonen & Nieminen 2005; Jauhiainen, Jauhiainen, Laiho & Lehto 2012; Marginson 2012; Olssen & Peters 2005; Shore 2010; Välimaa 2013), keskustelut akateemisen työn affektiivisuudesta ja tunnetiloista

(esim. Brunila 2016b; Mannevuola 2015; Nikkola & Harni 2015; Räsänen 2016) sekä tutkijakoulutusta ja tohtoreita käsittelevät tutkimukset (esim. Kivistö, Pekola & Siekkinen 2017; Laiho 1997; Nummenmaa, Pyhältö & Soini 2008; Stubb 2012).

Tutkimukseni tarkoituksena on analysoida, kuinka tietokapitalistinen hallinta toimii yliopistojen itsenäisesti organisoimien tutkijakoulujen käytännöissä. Tarkastelu kohdentuu erityisesti siihen, millaisia seurauksia tietokapitalistisella hallinnalla on tutkijakoulutettavien toimijuuden sekä tiedon ja tietämisen kannalta.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten tutkijakoulutettavien toimijuus muotoutuu tietokapitalistisessa hallinnassa?
2. Millaista tiedontuotantoa ja tiedon hallintaa tutkijakoulutus mahdollistaa?

Tutkimukseni antaa tietoa siitä, mitä tutkijakoulutus ja tutkijuus ovat tietokapitalismissa sekä mitä tohtoriksi tuleminen edellyttää tutkijalta tietokapitalismissa. Olen tarkastellut molempia tutkimuskysymyksiäni kaikissa artikkeleissani ja erityisesti ensimmäinen tutkimuskysymykseni toimijuudesta läpileikkaa kaikki artikkelini.

Tutkimusaineistona toimii tuottamani 28 tutkijakoulutettavan haastattelut sekä koulutuspoliittisia dokumentteja. Haastattelut olen tehnyt kahdessa suomalaisessa yliopistossa, Helsingin yliopistosta ja Itä-Suomen yliopiston Joensuun ja Kuopion kampuksilla. Haastatteluun vastanneet tutkijakoulutettavat toimivat erilaisilla statuksilla ja hyvin monimuotoisilla rahoitusmuodoilla. Tarkemmin aineiston muodostuksesta kerron luvussa 4.

Väitöskirjatutkimukseni koostuu neljästä osajulkaisuna toimivasta artikkelista sekä yhteenveto-osasta. Rakenteellisesti yhteenveto-osa etenee seuraavasti: luvussa 2 tuon esiin yliopistolliset muutokset, joita tutkijakoulujärjestelmässä on koettu ja siihen johtaneita taustatekijöitä. Kerron myös akateemisen työn muutoksista. Luvussa 3 esittelen tutkimukseni keskeiset teoreettiset käsitteet. Luvussa 4 tuon esille tutkimukseni analyttiset näkökulmat. Esittelen diskursiivisen lähestymistavan sekä kuvaan tutkimusaineistoni tuottamista ja tutkimukseni eettisiä valintoja. Luvussa 5 esittelen väitöskirjani artikkelit. Luvussa 6 esittelen tutkimukseni tulokset tutkimuskysymyksiini vastaten. Lopuksi luvussa 7 johdattelen lukijan tutkimukseni aikana syntyneisiin johtopäätöksiin, ajankohtaisiin keskusteluihin sekä jatkotutkimusaiheisiin.

2 TUTKIJAKOULUTUS JA AKATEEMINEN TYÖ MUUTOKSESSA

Koulutuspoliittisesti tarkasteltuna tohtoroitumiseen tähtäävän jatkotutkinnon tavoitteena on valtioneuvoston asetuksessa yliopistojen tutkinnoista (794/2004) ”1) perehtyä syvällisesti omaan tutkimusalaansa ja sen yhteiskunnalliseen merkitykseen sekä saavuttaa valmiudet tutkimusalaansa piirissä itsenäisesti ja kriittisesti soveltaa tieteellisen tutkimuksen menetelmiä ja luoda uutta tieteellistä tietoa; 2) perehtyä hyvin oman alansa kehitykseen, perusongelmiin ja tutkimusmenetelmiin; sekä 3) saavuttaa sellaisen yleisen tieteenteorian ja tutkimusalaansa liittyvien muiden tieteenalojen tuntemuksen, joka mahdollistaa niiden kehityksen seuraamisen” (Asetus 794/2004). Valtioneuvoston asetuksessa yliopistojen tutkinnoista (794/2004) tohtorin tutkinnon edellytyksenä ovat jatkokoulutusopinnot, tutkimusalan itsenäisen ja kriittisen ajattelun osoittaminen sekä väitöskirjan laatiminen ja julkinen puolustaminen. Yleisimpinä vaihtoehtoina väitöskirjan laatimiselle ovat monografiä väitöskirja tai artikkelipohjainen väitöskirja yhteenveto-osuudella. Näistä jälkimmäinen tuottaa tieteellisiä vertaisarvioituja julkaisuja. Tieteellisellä julkaisulla on opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksessa (331/2016) tarkoitettu tutkimustyöhön perustuvaa julkaisua, jonka tekijä on palvelussuhteessa yliopistoon tai kuuluu muutoin yliopistoyhteisöön tai jonka tekemisen yliopisto on toiminnallaan mahdollistanut ja joka kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja koskevan tiedonkeruu luokkien mukaisiin julkaisutyyppeihin (ks. liite 4). Monografiä väitöskirja on puolestaan yksittäinen eheä teos, joka julkaistaan vasta väitöskirjan valmistuttua. Artikkeliväitöskirja tarkoittaa tavanomaisesti n. 3-5 tieteellisen vertaisarvioinnin läpikäynyttä julkaisua, jotka ovat usein jo väitöskirja-prosessin aikana tiedejournaaleissa julkaistuja artikkeleita. Näiden lisäksi kirjoitetaan kirjallinen yhteenveto-osa.

Tohtoroitumiselle on esitetty kehittämissuunnitelmissa 4 vuoden tavoiteaikaa (esim. Niemi ym. 2011; OPM 2006; Suomen Akatemia 2011). Tohtoroitumiseen käytetyt vuodet sisältävät jatkokoulutusopinnot, väitöskirjan kirjoittamista mutta ennen kaikkea se on usein palkkaa, yliopistojen tai säätiöiden apurahaa tai muuta taloudellista tukea vastaan tapahtuvaa työtä. Esimerkiksi vuonna 2000 lähes 70% tohtorintutkinnon suorittaneista oli työskennellyt stipendien avulla jossakin tohtorintutkinnon suorittamisen vaiheessa (Suomen Akatemia 2003, 14). Väitöskirjoja rahoitetaan monimuotoisella projektirahoituksella, jolla tarkoitetaan itsenäisten säätiöiden apurahoja sekä Suomen Akatemian, Business Finlandin (Tekes) sekä EU:n puiteohjelmien ja yritysten kautta organisoitua rahoitusta sekä yliopistorahoitusta (ks. myös Asetus 331/2016). Seuraavaksi esittelen suomalaisen tutkijakoulutuksen vaiheita. Tämän jälkeen siirryn kansainvälisten koulutuspoliittisten

ja kilpailukykyyn tähtäävien muutosten vaikutuksiin nykymuotoisen tohtorikoulutuksen muotoutumisessa.

2.1 Suomalaisen tutkijakoulutuksen vaiheet ja nykytila

Suomalainen tutkijakoulutus on elänyt vaiherikkaan elämän. Aiempi tutkimus on tuonut esille sen, että tutkijakoulutuksen kehityksestä on ollut erotettavissa kolme eri aikakautta: tohtorintutkintovaihe ennen vuotta 1994, tohtoriohjelmamalli vuosina 1994–2011 sekä tohtorikoulumalli vuodesta 2011 eteenpäin (Kivistö, Pekola & Siekkinen 2017). Irma Laiho (1997) on tarkastellut väitöskirjassaan historiallisesti tutkijakoulutusta ja sen vaiheita ennen vuotta 1994. Tutkimuksen ja tieteen kannalta tärkeitä tapahtumia olivat esimerkiksi Suomen Akatemian perustaminen vuonna 1947 sekä julkaisutoimintaan valtionavustuksia ja tutkimuksen apurahoja myöntävän tieteellisten toimikuntien perustaminen vuonna 1950. Myös OECD:n perustaminen vuonna 1961 muokkasi nopeasti päätöksentekoa. (Laiho 1997; Tiitta 2018.)

Vuonna 1986 Suomi sai nuhteita OECD:n selvityksessä tiede- ja teknologia-politiikasta heikosti järjestetystä tutkijakoulutuksesta, joka vaati uudelleen organisoimista. Samana vuonna valtioneuvosto päätti, että tutkimukseen ja tutkijankoulutukseen varataan erityisesti rahoitusta. Kaikille tieteenaloille oli muodostettava korkeakoulujen yhteistyönä tutkijankoulutusohjelmat, jotka mahdollistavat tohtorin tutkinnon suorittamisen täysitoimisesti opiskellen noin 4 vuodessa. Annetut veloitteet kertoivat osaltaan muutoksesta, jossa korkeakoulupolitiikan tavoitteet siirtyivät kohti korkeakouluja ja niiden tehokkuutta ja tuloksellisuutta. (Kivinen, Rinne & Ketonen 1993, 151; Välimaa 2018, 278–279; myös Husso 2005; Laiho 1997; Tiitta 2018.)

Seuraavassa tohtoriohjelmavaiheessa vuonna 1994 Suomeen perustettiin nopealla aikataululla ensimmäinen tutkijakoulujärjestelmä opetusministeriön päätöksellä. Tutkijakoulujärjestelmä ei kuitenkaan muodostanut valtakunnallista keskitettyä järjestelmää, vaan se tarkoitti kaikkea monimuotoisista yhden oppiaineen paikallisista tutkijakouluista laajoihin valtakunnallisiin verkostoihin. Vuonna 1995 aloittaneet tutkijakoulut määriteltiinkin tuolloin yliopiston sisäisiksi, keskinäisiksi tai yliopistojen ja muiden toimijoiden yhteisiksi organisatorisiksi rakenteiksi. (Dill ym. 2006; Hiltunen & Pasanen 2006; Husso 2005; Laiho 1997; Suomen Akatemia 2003; Suomen Akatemia 2012.) Tutkijakoulujärjestelmän rahoitus tuli opetusministeriöltä, missä rahoitus osoitettiin tutkijakoulun taustayliopistolle tai verkostomaisessa koulussa koordinaatioyliopistolle (OKM 2008a). Vuonna 1994 opetusministeriön ja yliopistojen välillä solmittiin myös uuden julkisjohtamisen mukainen toiminnan ja määrärahojen välistä yhteyttä korostava tulossopimusohjaus (Suomen Akatemia 2003, 11).

Opetusministeriö alkoi 2000-luvulla tavoitteellisesti kehittää tutkijakoulutusta eteenpäin (OPM 2006). Tavoitteena oli tutkijakoulutuksen yhtenäistäminen, tutkijakoulutuksen laadun parantaminen systemaattisen opetuksen ja ohjauksen kautta, väitökseen käytetyn ajan vähentäminen ja jatko-opiskelun päätoimisuus ja palkallisuus (OPM 2006). Tavoitteisiin ja edelleen kehittämiseen myötävaikuttivat Bolognan prosessin antamat julistukset vuonna 2001 Prahassa, vuonna 2003 Berliinissä ja vuonna 2005 Bergenissä sekä Euroopan unionin lainsäädäntö, kansallinen lainsäädäntö, kansalliset asetukset ja säädökset tutkijakoulutuksen toiminnasta. Kehitystyö jatkui ja tutkijakoulutusjärjestelmä kasvoi.

Vuosina 2006–2007 vanhanmuotoista tutkijakoulutusjärjestelmää laajennettiin, ja opetusministeriön rahoittamien tutkijakoulupaikkojen määrä kasvoi (Hiltunen & Pasanen 2006). Vuonna 2003 Suomessa toimi 114 tutkijakoulua, joissa oli 1 426 opetusministeriön rahoittamaa paikkaa. Aloista suurin oli luonnontieteiden ja tekniikan ala 45 tutkijakoululla ja 618 paikalla. Näiden lisäksi tutkijakouluissa arveltiin olevan noin 2 500 muulla rahoituksella olevaa väitöskirjantekijää (Suomen Akatemia 2003, 11, 14). Vuonna 2010 Suomessa toimi yhteensä 112 opetusministeriön ja Suomen Akatemian rahoittamaa tohtoriohjelmaa, joilla tarkoitettiin yhden oppiaineen, yhden yliopiston tai yliopistojen yhteisiä ohjelmia sekä kansallisia tohtoriohjelmia (Niemi ym. 2011). Tohtoriohjelmissä on voinut työskennellä esimerkiksi palkallisessa työsuhteessa sekä statuspaikalla eli niin sanotulla liitännäisjäsenyydellä. Jälkimmäisessä on voinut osallistua tohtoriohjelman toimintaan ja hakea esimerkiksi tukea konferenssi- sekä matka-apurahoina tohtoriohjelmalta (ks. Haila 2016). Nämä entiset tohtoriohjelmat on nyt lakkautettu tai ne ovat muuttaneet toiminnan muotoaan. Tähän johtanutta tapahtumaketjua taustoitan seuraavaksi.

Vuonna 2002 opetusministeriö asetti työryhmän tutkijankoulutuksen edelleen kehittämiseksi. Työryhmän tehtävänä oli muun muassa ”seurata aloittaisen tohtoritarpeen ja tutkijoiden työllisyyden kehitystä, selvittää tutkijankoulutuksen kehittämistarpeita ja arvioida tutkijakoulujen toiminnan tasoa ja toimivuutta, selvittää tutkijakoulujen mahdollisuudet toimia tehokkaasti kansainvälissä tutkijankoulutusverkostoissa, selvittää miten nuorten kiinnostus tieteeseen ja tutkijan ammattiin voidaan säilyttää ja tehostaa rekrytointia, -- sekä tehdä edellä oleviin tehtäviin liittyviä toimenpide- ja kehittämisehdotuksia”. (OPM 2006.) Opetusministeriön työryhmä esimerkiksi ehdotti, että yliopistot ja tutkimuslaitokset perustaisivat yhteisiä tutkijakouluja. Opetusministeriön asettama työryhmä antoi loppuraportissaan tutkijakoulutuksen kehittämistä koskevan ehdotuslistan. (OPM 2006.)

Lausuntoja ja arviointeja tutkijakoulutuksen kehittämisestä ovat tehneet myös muut tahot. David D. Dillin johtama arviointiryhmä toteutti ulkoisen arvioinnin suomalaisesta tutkijakoulutuksesta vuonna 2005. Sen tavoitteena oli tehdä kattava kuvaus tutkijakoulutusjärjestelmästä, esittää kansalliset suositukset tutkijakoulutukselle, nostaa esiin hyviä käytäntöjä ja arvioida tutkijakoulutusjärjestelmää kan-

sainvälisessä kehityksessä. Valmiissa raportissa suosituksia kohdennettiin esimerkiksi yliopistojen toimenpiteisiin, kuten yhteneväisiin käytäntöihin, kehoitettiin perustamaan vahvoja tutkimusohjelmia, kehittämään laadunvarmistusta, suunnittelemaan kursseja esimerkiksi johtajuudesta, vuorovaikutustaidoista ja tutkimusrahoitussuunnitelman tekemisestä. Tärkeäksi nostettiin myös yhtenäisen toimintapolitiikan kehittäminen tutkijakoulutusjärjestelmälle. Yksittäisiksi kulmakiviksi voisi raportista nostaa väitöskirjaohjauksen kehittämisen sekä neljän vuoden rahoituksen takaamisen. (Ahola 2007; Dill ym. 2006.) Myös Suomen Akatemian sekä Korkeakoulujen arviointineuvoston seurantaraportissa (Niemi ym. 2011) jatkettiin tutkijakoulutuksen kehittämistä tarkastelemalla David D. Dillin arviointiryhmän suositusten toimeenpanoa. Kaikissa asiantuntijaraporteissa tuotiinkin esiin tohtorikoulutuksen nykytilan vahvuuksia sekä kehittämishaasteita. Korkeakoulujen arviointineuvosto esimerkiksi ehdotti suosituksessaan muun muassa tohtorikoulutuksen jäntevöittämistä, tutkijakoulutusjärjestelmän jatkamista sekä samanaikaista uudistamista (Dill 2006; Niemi ym. 2011).

Keskeisin muutos on ollut tutkijakoulutusjärjestelmän kehittämis- ja seuranta-tehtävien siirtäminen Suomen Akatemialle. Opetusministeriön muistiossa ”Opetusministeriön tutkijakoulujen käytänteiden päivitys” vuodelta 2008 korostettiin järjestelmän merkitystä ja myös todettiin päätöksenteon siirrosta Suomen Akatemialle 1.1.2008 lähtien. Opetusministeriölle jäi tutkijakoulutuksen linjaukset sekä tulosohjaus. Kehitystyön tueksi Suomen Akatemia asetti vuosiksi 2009–2011 ulkopuolisista asiantuntijoista koostuvan tutkijakoulutuskiriyhmän, jonka tehtävänä oli muun muassa kehittää tutkijakoulutusjärjestelmää kokonaisuudessaan. (Haila 2016, 59; Niemi ym. 2011, 20; OKM 2008a.)

Edellä mainittuihin selvityksiin ja raportteihin sekä tutkimukseen pohjautuen Suomen Akatemian tutkijakoulutuskiriyhmä teki tutkijakoulutuksen rakenteellisen muutoksen käynnistäneet ehdotukset. Ehdotusten ja tutkimustiedon varassa pohdittiin nyt käytössä olevan tutkijakoulutusjärjestelmän kehityssuuntia, jolla haluttiin vähentää tutkijakoulutuksessa esiin tulleita ongelmia (ks. Suomen Akatemia 2011). Tukiryhmä ehdotti joulukuussa 2011 julkaistussa raportissaan, että yliopistoissa olisi vain yksi tai muutama tutkijakoulu (Suomen Akatemia 2011). Opetus- ja kulttuuriministeriön tutkijakoulutuskiriyhmän suositusten mukaisesti samaan aikaan julkaistiin koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuosille 2011–2016 (OKM 2012). Suunnitelmassa asetettiin yhdeksi keskeiseksi tutkijakoulutusta koskevaksi rakenteelliseksi ja tutkimuspoliittiseksi tavoitteeksi, että ”yliopistot kokoavat eri alojen tohtoriohjelmat ja jatko-opiskelijat pääasiallisesti yhteen tutkijakouluun tutkijankoulutuksen suunnitelmallistamiseksi ja tehostamiseksi. -- Tohtoriohjelmat integroituvat tiiviisti yliopistoon ja ovat kiinteä osa sen tutkimusstrategiaa ja profiilia.” (OKM 2012, 47). Huomattava muutos tapahtui myös rahoituspohjassa. Aiemmassa vanhassa tutkijakoulutusjärjestelmässä rahoitus tuli opetus- ja kulttuuriministeriöltä Suomen Akatemian tekemän arvioinnin ja

esityksen pohjalta. Uuden yliopistolain myötä vuonna 2010 tutkijakoulutuksen rahoitus muuttui vielä tarkemmin tulossopimus pohjaiseksi opetusministeriön ja yliopiston välillä. Nyt ylhäältä johdettu vanha järjestelmä on purettu ja vastuu on siirretty yliopistoille itselleen. Samalla tutkimusrahoitusta jaetaan rahoitusmallin mukaisesti. (OKM 2008a; Suomen Akatemia 2012, 17.)

Vuonna 2014 valmistuikin Suomessa tutkijakoulujärjestelmän rakenteellinen muutos ja uudet yliopistojen itse hallinnoimat tutkijakoulut otettiin viimeistään tuolloin käyttöön kaikissa suomalaisissa yliopistoissa. Ensimmäiset uudenmuotoiset yliopistojen itse organisoimat tutkijakoulut otettiin tosin käyttöön jo vuonna 2011 (Niemi ym. 2011). Muutos yliopistojen itse hallinnoimiin tutkijakouluihin on aiheuttanut myös huolta. Vuonna 2012 Suomen Akatemian raportissa tieteen tilasta esitettiin muun muassa huolta vanhan järjestelmän ja sitä myötä verkostomaisen tutkijakoulutuksen kuihtumisesta (Haila 2016; Suomen Akatemia 2012).

Kansainvälisesti suomalaisessa tutkijakoulutuksessa tapahtuneita muutoksia ovat olleet taustoittamassa useat korkeakoulupoliittiset tapahtumat. Vuonna 1999 tehty Bolognan prosessi, Euroopan tutkimusalueen (ERA) muodostaminen ja Lisabonin strategia vuonna 2000 sekä Euroopan korkeakoulutusalueen (EHEA) perustaminen vuonna 2010 ja laatujärjestelmäpolitiikka ovat muovanneet yliopistopoliittisia toimenpiteitä ja edistäneet korkeakoulupolitiikan ylikansallista yhdenmukaistamista (Bitusikova 2009; Keeling 2006; Rinne ym. 2012). Euroopan komission poliittiset tekstit muovaavat ja hallitsevatkin korkeakoulupolitiikkaa ja sen kansallista mukautumista Euroopassa. Samalla poliittisten dokumenttien tavasta ilmaista asioita on tullut hyväksytyjä ja niiden tavoitteista toistettuja. (Keeling 2006.)

Vuonna 1988 Bolognan yliopistossa kokoontuneet yliopistojen rehtorit allekirjoittivat Magna Charta Universitatum julistuksen, jossa katsottiin, että ihmiskunnan kehityksessä yliopisto tiedon tuottajana on ensiarvoisessa asemassa. Kymmenen vuotta myöhemmin vuonna 1998 Saksan, Ranskan, Italian ja Ison-Britannian korkeakoulutuksesta vastaavat opetusministerit antoivat Sorbonnen julistuksen, jossa asetettiin tavoitteeksi eurooppalaisen korkeakoulujärjestelmän rakenteen yhteensovittaminen; tiedon Euroopan rakentaminen. Näiden vaiheiden jälkeen korkeakoulutus ja sen myötä tutkijakoulutus on elänyt muutoksen vuosia. Bolognan julistus käynnisti Bolognan prosessin vuonna 1999, jossa on tällä hetkellä mukana Suomen lisäksi 47 valtiota. Bolognan prosessin tavoitteena oli helposti tunnustettavat ja vertailukelpoiset korkeakoulututkinnot. Sen tavoite oli myös edistää opiskelijoiden ja tutkijoiden liikkuvuutta, varmistaa laadukas opetus ja sisällyttää korkeakouluopetukseen eurooppalainen ulottuvuus. (EURASHE 1999; Magna Charta Universitatum 1988.) Vuonna 2000 Lissabonin strategiassa julistettiin Euroopan unionin tavoitteeksi olla vuoteen 2010 mennessä maailman kilpailukykyisin ja dynaamisin tietoon perustuva talous, joka tavoitteli kasvua ja työpaikkojen lisäämistä. (Hiltunen & Pasanen 2006; Keeling 2006.)

Vuonna 2003 edelleen täydennettiin prosessia ja Berliinin konferenssissa siihen lisättiin tohtoriopinnot (Keeling 2006) sekä muun muassa laadunvarmistusjärjestelmien suuntaviivat (Ursin 2007). Julkilausumassa korostettiin tutkimuksen ja tutkijakoulutuksen sekä tieteidenvälisyyden merkitystä korkeakoulutuksen laadun ylläpitämisessä ja vahvistamisessa sekä eurooppalaisen korkeakoulutuksen kilpailukyvyn parantamisessa. Tohtorikoulutuksen liikkuvuutta haluttiin lisätä myös tohtorikoulutuksen jälkeen postdoc-uralla¹. Lisäksi haluttiin tiivistää tieteellistä yhteistyötä korkeakoulujen tohtorikoulutuksessa. (”Realising the European Higher Education Area” 2003.)

Bergenissä vuonna 2005 esitettiin tavoitteita kolmannen syklin tutkintojen yhtenäistämiseksi ja kehittämiseksi sekä tutkijamäärien lisäämiseksi. Tämä loi lähtökohdat tutkijakoulutuksen kehittämiseksi Suomessa. (OPM 2006.) Bergenin kokouksessa korostettiin myös korkeakoulujen sisäisten laadunvarmistusjärjestelmien kehittämistä ja käyttöönottoa (Ursin 2007). Lisäksi Bergenin kommunikassa painotettiin opiskelijoiden sitouttamista laatutyöhön ja kansainvälistä yhteistyötä laadunvarmistusjärjestelmien kehittämisessä (Ursin 2007). Laadunvarmistusjärjestelmät, kuten yliopistojen palkkaus- ja työajanseurausjärjestelmät ja tutkijakoulutuksen rakenteen muuttaminen pyrkivätkin hallitsemaan ja ohjaamaan yliopistoja sekä niiden toimintoja ja käytäntöjä (ks. Ursin 2007; Vähämäki 2005). Myös Euroopan yliopistoliitolla (EUA) on ollut keskeinen rooli tutkijakoulutuksen edistämiseksi ja kehittämisessä vuoden 2010 Salzburg II -suositusten julkaisijana (Kivistö, Pekkola & Siekkinen 2017; Suomen Akatemia 2011).

Vuonna 2009 koulutus, tutkimus ja innovaatiot haluttiin nivota yhteen. Tutkimusosaamista oli laajennettava, tutkimus olisi integroitava paremmin osaksi jatkokoulutusohjelmia ja nuorten tutkijoiden urapolkujen houkuttelevuutta tuli lisätä. Lisäksi tiedonkeruuta haluttiin parantaa, jotta Bolognan prosessin tavoitteiden saavuttamista voitiin seurata ja arvioida. Julkisia rahoitusmuotoja täydentämään haluttiin löytää uusia ja monipuolisia rahoitustapoja. (EURASHE 2009.)

Suomessa vuonna 2010 voimaan tullut uusi yliopistolaki pohjasi edellä esiteltyihin tavoitteisiin. Uusi yliopistolaki määritteli muun muassa yliopistojen autonomiaa, tohtorintutkintoa, yliopiston rahoitusmallia, joilla kaikilla on ollut jo tähän mennessä vaikutuksia akateemiseen tutkijuuteen, yliopistoon, tietoon ja tietämiseen. Muutokset tulevat myös jatkumaan muuttuvan yliopistolain valmistuttua (ks. HE 73/2017). Esimerkiksi keskustelua tohtorin tutkintojen sopivasta määrästä on virittänyt opetus- ja kulttuuriministeriön korkeakoulutuksen ja tutkimuksen vi-

¹ Neliportaisella tenure track-tutkijanuralla tohtoriksi tuleminen jälkeen on mahdollista edetä toiselle portaalle post doc -uralle tutkijatohtoriksi ja yliopisto-opettajaksi, valmistella dosentuuria ja edetä yliopistolehtoriksi, ja tavoitella näiden jälkeen kolmannella portaalla apulaisprofessorin ja neljännellä portaalla professorin tehtäviä. Tenure track -urapolku eteneekin henkilökohtaisen tuloksellisuuden arvioinnin kautta tasolta toiselle jotta lopulta professuuriin (Siekkinen, Kivistö, Kuoppala, Pekkola & Nokkala 2017; ks. myös Pietilä 2018; Välimaa 2018, 347–348).

sio 2030 (OKM 2017b), johon myös uudistettava yliopistolaki pohjautuu. Visiossa esitetään tohtorikoulutukseen hakeutumista kehitettäväksi edelleen tutkijanuran nopeuttamiseksi (OKM 2017b). Valtion talousarvioesityksessä vuodelle 2018 esitettiin, että tohtorintutkintojen lukumäärän kasvattamisen sijaan painopiste siirtyisi tohtoroitumisen jälkeisen tutkijanuran kehittämiseen ja työllistettävyyden parantamiseen (Valtiovarainministeriö 2018).

Huomiota onkin kiinnitetty tohtoroitumisen jälkeiseen tutkijan uraan luomalla tutkijoille urapolkuja mutta myös mahdollisuuksista muihin asiantuntijatehtäviin (ks. esim. OKM 2008b; ”Realising the European Higher Education Area” 2003). Vuonna 2017 julkaistussa OKM:n ehdotuksessa laadullisen työllistymisen sisällyttämiseksi korkeakoulujen rahoitusmalleihin kerrotaan yhä suuremman osan tohtoreista työllistyvän yliopistomaailman ulkopuolelle (OKM 2017a, 22). Tilastollisesti noin 40% valmistuneista tohtoreista jää yliopistouralle ja moni siirtyy työhön yliopiston ulkopuolelle (Siekkinen ym. 2017; Laakso 2017). Jo vuonna 2008 OKM:n raportissa tutkijanurista arvioitiin tavoitteellisesti, että vuonna 2020 tohtoreista 30% työskentelisi yliopistoissa, 20% yrityksissä, 14% tutkimuslaitoksissa, 10% ammattikorkeakouluissa ja 26% muissa asiantuntijatehtävissä (OKM 2008b). Tiedepoliittisesti yliopistosta onkin tullut koko ajan tärkeämpi toimija elinkeinoelämän kannalta tiedon tuottajana (myös Peters 2003). Yliopistolliset tutkinnot, kuten tohtorikoulutus, ovat näin tavoitteellisesti uusiutuneet ja lähentyneet elinkeinoelämää. Tutkijakoulutusta sekä tutkijanuria on pyritty kehittämään erilaisten koulutuspoliittisten ehdotusten avulla ennakoitujen tulevaisuuden tarpeita (ks. Niemi ym. 2011; ks. myös Acatiimi 2014a; Suomen Akatemia 2012). Ennakointia on tehty mukauttamalla tutkijakoulutusta kansainvälisen ja kansallisen kehityksen mukaiseksi niin, että se vastaisi paremmin työ- ja elinkeinoelämän tarpeita. Yliopistolain muutosta valmisteltaessa on esimerkiksi pohdittu korkeakoulutuksen ja elinkeinoelämän uudenlaisia yhteistyörakenteita (ks. HE 73/2017).

2.2 Tutkijakoulutus uudessa julkisjohtamisessa

Mark Olssen ja Michael A. Peters ovat todenneet, että korkeakoulutusta alkoi muokata globalisaation ilmiöön linkittyvä uusliberalismi 1980- ja 1990-luvuilla (Olssen & Peters 2005). Se muutti yhteiskuntaa markkinoinhin, kilpailuun ja yksilöiden oikeuksiin perustuvaksi ”yrittäjäyhteiskunnaksi” (Lazzarato 2009). Tietopohjaisten kapitalismien sekä uusliberalismin esiin nouseminen ovat kytkeytyneet myös yliopistojärjestelmien muutoksiin monissa maissa (Kauppinen 2010). Uusliberalismin ideologiaa yhteiskunnassa, yliopistoissa ja näin myös tutkijakoulutuksessa toteuttaa uusi julkisjohtaminen, *new public management* (ks. Eräsaari 2011), joka on tullut OECD:n ja Euroopan unionin välityksellä Suomeen (Sulkunen 2006). Uusi julkisjohtaminen on tarkoittanut muutosta kohti yrittäjäistä uusliberaalia toimintatapaa ja mittareihin ja standardeihin nojaavaa ideologiaa, joka

tähtää koulutuksen tuottavuuteen ja tehostamiseen (ks. Viren & Vähämäki 2015; Yliaska 2014; myös Välimaa 2018). Siinä kansalaiset nähdään valtion asiakkaina ja palveluiden kuluttajina (Sulkunen 2006).

Uusi julkisjohtaminen on rakentunut valtion uusliberalistisille käytännöille, joiden innoittajina ovat toimineet taloustieteilijät Friedrich Hayek, Milton Friedman sekä James Buchanan (Marginson 2012; Olssen & Peters 2005). Vuonna 1995 OECD julkaisi raportin *Governance in Transition*, jota on pidetty osaltaan uuden julkisjohtamisen lähtölaukaisijana ja sillä on ollut keskeisiä vaikutuksia yliopistojen muutoksiin (OECD 1995; Rinne ym. 2012). Uudessa julkisjohtamisessa korkeakouluinstituutiot mukautuvat yritysmäisiin toimintatapoihin, kuten yritysjohtajuuteen ja markkinaehtoiisiin käsitteisiin ja oppeihin, laadun arviointiin ja mittattavuuteen, jotka toimivat tehokkuuden ja tuottavuuden kielellä (ks. Rinne 2016; myös Ikävalko & Brunila 2011; Olssen & Peters 2005; Välimaa 2018). Tämä mukautuminen tarkoittaaakin uudistuksia ja muutoksia (ks. Marginson 2012). Esimerkiksi 1980-luvulla alkanut tieteen laadunarviointi, indikaattoreiden- ja laadunvarmistusjärjestelmien kehittäminen olivat pohjustamassa 1990-luvun alussa tapahtunutta yliopistojen siirtymistä opetusministeriön alaiseen uuden julkisjohtamisen mukaiseen tulosohtaukseen (Niiniluoto 2015; ks. myös Välimaa 2018). Uusi julkisjohtaminen on muuttanut siten yliopiston, valtion ja markkinatalouden välisiä suhteita vahvistamalla valtion ja markkinoiden roolia (Ursin 2007).

Uuteen julkisjohtamiseen on kohdistunut myös kritiikkiä sen sovellettavuudesta ja keinoista. Uutta julkisjohtamista on kritisoitu esimerkiksi siitä, että se on voimistanut kilpailun näkemistä ratkaisuna kaikkeen (Välimaa 2018). Tuukka Perhoniemi (2014) on myös väitöskirjassaan pohtinut mittaamista ja sen arkipäiväistymistä. Hänen mukaansa emme enää edes kiinnitä huomiota kaikkiin mittaamisen seurauksiin (emt.). Yksittäisiin mittareihin liittyä helposti toimintaa kapeuttavia tai kielteisesti suuntaavia vaikutuksia silloin, kun indikaattorit vaikuttavat resursseihin. Monipuolisetkaan indikaattorit eivät välttämättä ratkaise näitä ongelmia. (Auranen, Kaukonen & Nieminen 2005.)

Uusliberalismin ja uuden julkisjohtamisen diskurssien korostuminen näkyy myös tavoissa, joilla yliopistot määrittelevät ja oikeuttavat olemassaoloaan (Olssen & Peters 2005, 313). Jenni Kankaanpää (2013) on väitöskirjassaan tutkinut yliopistoissa tapahtunutta muutosta kohti yrittäjämäistä toimintatapaa. Tämän toimintatavan seurauksena sivistysdiskurssin rinnalla hyöty ja tuottavuus ovat saaneet yhä enemmän tilaa. (emt.) Yliopiston perinteisten tehtävien, kuten tutkimuksen ja kehityksen rinnalle on tullut kaupallistuminen (Häyrinen-Alestalo & Peltola 2006). Kaupallistuminen levittäytyy uusliberalistisen ideologian ja uuden julkisjohtamisen avulla korkeakoulupolitiikkaan ja yliopistoihin. Juha Tuunainen ja Tarja Knuuttila (2006, 27–28) ovat todenneet, että maaperä, josta kaupallistuminen nousee, on yliopistojen sisäisen dynamiikan kannalta ristiriitainen koko-

naisuus, koska ydinkysymys on yliopistotutkimuksen ja kaupallistamisen yhdistämisessä. Kyse on näin ollen pohjimmiltaan yhteiskunnallisesta työn muutoksesta ja uuden työn käsitteellistämisestä, joita tarkastelen lähemmin luvussa 2.3.

Kriittiset yhteiskuntatutkijat niin kansainvälisesti kuin kansallisesti ovat tarttuneet uusliberalistisiin koulutuksen muutoksiin sekä tiedon ja tieteen taloudellistumiseen. Muutoksia ja niiden seurauksia ovat pohtineet laajasti koulutuspolitiikan tutkijoiden lisäksi myös esimerkiksi taloustieteilijät, työelämäntutkijat sekä politiikan - ja hallinnontutkijat. Heidän näkemyksensä muutoksesta ja sen seurauksista muodostavat osaltaan kuvaa tässä tutkimuksessa akateemisesta työstä ja tiedontuotannosta. Raewyn Connell (2013) on esittänyt uusliberalismin muovaavan kansainvälisesti korkeakoulutusta ja vaikuttavan näin myös sen kriisiytymiseen. Niin ikään Cris Shore (2010) on kerrannut uusliberalismin vaikutuksia yliopistoon (ks. myös Brunila, Onnismaa & Pasanen 2015). Näitä vaikutuksia ovat korkeakoulutuksen kaupallistuminen, näyttöön perustuva tutkimusrahoitus ja julkinen puuttuminen yliopiston toimintaan. Korkeakoulutuksen kansainväliset muutokset muovaavat ja mukauttavat vaikutuksillaan näin sekä korkeakoulutuksen rakenteita ja esimerkiksi tutkimuksen rahoitusmekanismeja mutta myös tutkijoiden subjektiviteettejä. (Shore 2010.) Jussi Välimaa (2013) on korkeakoulupoliittisia muutoksia tutkiessaan todennut, että kiistanalaista on usein se, mitä tapahtuu muutosprosessin aikana sekä se, mitä seurauksia muutoksilla on korkeakouluihin. Heikki Pasanen (2015) on todennut, että koulutuskilpailussa taloudellisuudesta ja tehokkuudesta palkitsevien kriteereiden noudattaminen johtaa yliopistot tuhoamaan sivistys- ja kasvatuseräjäntöön perustuvan tieteellisen ja pedagogisesti laadukkaan toimintansa. Samalla toiminnan markkina-arvo näyttää kasvavan siitä, että markkina-arvo tekee yhteiskunnallisista ongelmista yksilöllisiä (emt.). Tutkijat alkavatkin pohtia omaa selviytymistään, josta ollaan yhä epävarmempia (artikkelit I & II).

Keskeinen osa nykyistä suomalaista tutkijakoulutusta ja sen taloudellistumista on uuden julkisjohtamisen mukainen kilpailtuun tutkimusrahoitukseen nojautuminen. Kilpailullisuus korostuu tiedepolitiikan välineenä olevassa tutkimusrahoituksessa, jonka avulla järjestelmää pyritään ohjaamaan poliittisesti asetettujen tavoitteiden mukaisesti (Auranen, Kaukonen & Nieminen 2005, 3). Aldo Geuna on pohtinut, kuinka nykyinen tilanne antaakin mahdollisuuden ohjata yliopistojen käyttäytymistä, keskittää resursseja menestyneille tutkijoille ja organisaatioille, vähentää kustannuksia ja tehdä tutkimuksesta tulosvastuullisempaa (Kirsilä 2016a, 216). Yliopistolakiuudistusten vaikutusten arvioinnissa (OKM 2016b) on myös kiinnitetty huomiota moniin rahoituksellisiin muutoksiin ja niiden seurauksiin, kuten yliopiston rahoitusmallin voimakkaaseen ohjausvaikutukseen yliopistojen toiminnassa sekä sen käynnistämään merkittävään rakenne- ja kulttuurimuutokseen. Allan Seuri ja Hannu Vartiainen (2018) tuovat esimerkiksi esiin, kuinka yliopistojen rahoitusjärjestelmä on liian yksityiskohtainen ja kannustaa suoritteiden tuotantoon.

Yliopistolain (2009) 49 § pykälän mukaisesti ”opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää yliopistoille perusrahoitusta laskennallisin perustein ottaen huomioon toiminnan laajuus, laatu ja vaikuttavuus sekä muiden koulutuksen ja tiedepolitiikan tavoitteiden perusteella. Opetus- ja kulttuuriministeriö voi myös myöntää yliopistoille tuloksellisuusrahoitusta yliopiston tuloksellisen toiminnan perusteella”. Rahoitusperusteiden laskennasta ja keskinäisestä jakautumisesta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella yliopistojen tutkinnoista (Asetus 794/2004). Laskennallisin perustein myönnettävän rahoituksen perusteena olevista laskentakriteereistä säädetään valtioneuvoston asetuksella (Asetus 770/2009).

Yliopistorahoituksen rahoitusratkaisut ovat varsin monisyisiä. Yliopistojen tuloksellisuuteen perustuva tutkimusrahoituksen jakaminen pohjautuu opetus- ja kulttuuriministeriön laatimaan yliopiston rahoitusmalliin (Asetus 331/2016). Rahoitusmalli kehitettiin 1990-luvun lopulla tulossopimusten rinnalle jakamaan korkeakoulujen rahoitusta mahdollisimman reilusti ja avoimesti (Välimaa 2018, 286). Tämä yliopistojen rahoitusmalli koostuu tällä hetkellä kolmesta osiosta: tutkimus-osiosta (33%), koulutus-osiosta (39%) ja koulutus- ja tiedepolitiikka-osiosta (28%) sekä osioiden sisään rakennetuista kokonaisuuksista prosenttiosuuksiin (ks. OKM 2015a). Rahoitusmallin avulla tuetaan perusrahoituksena yliopistoja tuloksellisuuteen perustuvien painokertoimien sekä ennalta määrättyjen mittareiden mukaan². Valtion yliopistoille myöntämät määrärahat perustuvatkin tuloksellisuuden arvioinnissa esimerkiksi julkaisuiden ja väitöskirjojen määrään sekä viittaaindeksihin (Kirsilä 2016a, 216; ks. myös artikkeli III.) Jatkuvat muutokset yliopistojen toiminnassa, toiminnan tietopohjassa sekä korkeakoulu- ja tiedepolitiikassa (OKM 2015a) ovat tosin jo johtaneet siihen, että vuonna 2010 annettua yliopistojen rahoitusmallia on tiuhaan tarkistettu ja uusinta rahoitusmallia luonnostellaan parhaillaan. Tarkistusten yhteydessä myös esimerkiksi tutkimusosion sisäisiä prosenttiosuuksia on muutettu. Seuraava yliopistojen uusi rahoitusmalli on tulossa sopimuskaudelle 2021–2024 (OKM 2017a).

Yliopistojen tutkimusrahoitus koostuu edellä esitetyn säädellyn valtion perusrahoituksen lisäksi kilpaillusta täydentävästä rahoituksesta sekä yliopiston omista varoista. Suurimpana yksittäisenä rahoittajana ovat Suomen Akatemia sekä ministeriöiden, Business Finlandin (Tekes), EU:n, yritysten ja kuntien sekä muiden kansallisten ja kansainvälisten tahojen ja säätiöiden rahoitukset (esim. Seuri &

² Esimerkiksi tutkimus-osio (33%) rakentuu nyt julkaisujen lukumäärästä 13 % (julkaisujen lukumäärä tiedonkeruu- ja tasoluokittain kertoimella painotettuna), yliopistossa suoritettujen tohtorin tutkintojen lukumäärästä 9 % (enintään sopimuskaudelle asetettuun yliopistokohtaiseen tavoitteeseen saakka), kansainvälisestä kilpailusta tutkimusrahoituksesta 3 %, muusta kilpailusta tutkimusrahoituksesta 6 % sekä ulkomaalaisen opetus- ja tutkimushenkilöstön määräästä 2 %. (Asetus 331/2016.) Uudessa rahoitusluonnoksessa tutkimus-osiota on vahvistettu 34 % kuin myös julkaisuiden lukumäärää 14%. Uutena asiana tulee avoimesti saataville oleville julkaisuille 1,2 lisäkerroin. Yliopistossa suoritettujen tohtorin tutkintojen lukumäärää on laskettu 8%. Kansainvälinen kilpailtu tutkimusrahoitus nousee 7%. Koulutus-osiota on nostettu 42% sisältäen uutena kertoimet tavoiteajalle, 2. tutkinnoille sekä alakohtaisuudelle. (Niinimäki 2018.)

Vartiainen 2018; Suomen Akatemia 2012; myös Tiitta 2018). Yritykset ja alumnit tukevat myös yliopistojen toimintaa (Niiniluoto 2015). Yliopistot saavat rahoitusta myös lahjoituksina, sijoituksina sekä monimuotoisena projektirahoituksena (ks. myös Auranen 2014). Ulkoisen rahoituksen kasvattamisesta onkin tullut tärkeää valtion leikatessa yliopistorahoitusta ja rahoitusvirtojen ylläpito on korostunut (ks. Seuri & Vartiainen 2018; Ylijoki 2003; Välimaa 2018).

Ulkoisen rahoituksen kasvu on vaikuttanut myös tutkimuksen määrään sekä vallitseviin käytäntöihin, kuten projektitutkimuksen kasvavaan suosioon (Brunila 2009a, Brunila 2011b; Ylijoki 2003, artikkeli I). Suomessa projektirahoituksen ohjaamien projektimarkkinoiden muodostuminen on liittynyt julkisella sektorilla tapahtuneeseen muutokseen siirtymisenä uuteen julkisjohtamiseen, hallituksen tulosohjauksen uudistumiseen sekä Euroopan unioniin liittymiseen (Brunila 2009a; Rantala & Sulkunen 2006). Projekteista on tullut ideologinen menetelmä taloudellisen suuntautumisen lisäämiseksi. Projektit ovat mittaamista, kontrollia, kannustimien käyttöä ja uudenlaisia valtakeskittyjä liittyen rahoituslähteisiin ja niiden toimintaan (Rantala & Sulkunen 2006). Esimerkiksi projektirahoitushakemuksia arvioidaan niiden tutkimussuunnitelman perusteella sekä vertaisarvioinnin myötä myös hakijan aiempien ansioiden perusteella (Kirsilä 2016a). Projektirahoituksella pyörivät projektimarkkinat edustavat tiedon ja tietämisen yhä parempaa hallintaa, joka samanaikaisesti mahdollistaa ja säätelee tutkijoiden toimi-juutta sekä sitä, mitä tietoa tuotetaan ja mihin tarkoitukseen.

Yliopistojen rahoituksessa onkin havaittavissa kansainvälisiä muutossuuntia. Ne ilmenevät tuloksellisuuden korostumisina, ulkopuolisten rahoituslähteiden vahvistumisina tutkimustoiminnassa ja vaikuttavuutena (Auranen, Kaukonen & Nieminen 2005). Yliopistolaisissa on Suomen yliopistoille lakiin kirjattu vaikuttavuuden tehtävän: ”Tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee edistää elinikäistä oppimista, toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta” (Yliopistolaki 2009). Konkreettisine vaikuttavuuden muotoja ovat esimerkiksi yliopistoissa tapahtuva tiedon tuottaminen, tutkimustulosten julkaiseminen ja yhteiskunnallinen tiedollinen vuorovaikutus (Suomen Akatemia 2016). Ensimmäistä kertaa yhteiskunnallinen vuorovaikutus kirjattiin yliopistolakiin vuonna 2004. Lakia muutettiin yleisen keskustelun johdosta ottamaan paremmin huomioon vuorovaikutuksessa yhteiskunnan ja elinkeinoelämän tarpeet. (Välimaa 2018.) Yhteiskunnallisella asiantuntijuudella ja tutkijan vuorovaikutuksella onkin tärkeä rooli muun muassa poliittisessa päätöksenteossa. Yliopistojen yhteiskunnallista vaikuttavuutta on tutkimuksissa todettu olevan vaikea mitata (Muhonen 2015), mutta myös määritellä (esim. Yliaska 2014). Ongelmana on määritellä, mikä on vaikuttavaa tutkimusta ja tietoa. Inkeri Koskinen (2016) on esimerkiksi todennut, että tieteen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden käsite on kohtuuttoman kapea ja kattaa vain joidenkin tieteenalojen tyypillisiä vaikutustapoja (ks. myös artikkeli IV).

2.3 Uusi työ, akateemisen työn muutokset ja tietotyöntekijä

Suomessa työn muutosta ovat tutkineet muun muassa Raija Julkunen (2008), Jussi Vähämäki (2009) ja Mikko Jakonen (2014). Uutta työtä ja uuden työn vaihetta on käsitteellistetty siirtymisinä fordismista 1960- ja 1970-luvun vaihteessa alkaneeseen postfordismin kauteen, jonka on myös sanottu alkaneen vuoden 1973 öljykriisistä (Julkunen 2008, 81). Siirtyminen voidaan kuvata myös aikakauden vaihtumisena, huomattavana erona johonkin aiempaan nähden (Rantala & Sulkunen 2006). 1970-luvulla alkoi vahvistua aiemmin kuvattu uusliberalistinen politiikka. Taloustieteissä siirtymistä on kuvattu teollisen ja jälkiteollisen työn eroina; teollisesta työntekijästä oli tullut tietotyöntekijä, mikä liittyi muuttuneeseen käsitykseen tuotannosta, tiedosta ja työntekijästä (Mannevuori 2015). Kun fordismissa keskeinen ajatus oli tuottaa tavaroiden avulla lisäarvoa, tuotetaan sitä postfordismissa tiedon avulla.

Fordismiin liittyy myös taylorismi työn organisointina ja tuottavuuden kasvatamisena. Tayloristinen työ perustui ”tieteelliseen” työkuriin. Teollisen fordismin joutuessa kriisiin seurasikin muutos kohti tietokapitalismia (Vercellone 2005; ks. luku 3.2) postfordistisena uuden työn muotona. Uudelle työlle tyypillistä on työntekijöiden sisäistetty itsekontrolli ja omasta persoonasta huolehtiminen sekä sen kehittäminen. Koska työntekijä käyttää uudessa työssä koko persoonaansa, päädytään koko persoonan kontrolliin, koko elämän laittamiseen töihin (Brunila, Onnismaa & Pasanen 2015; Jakonen 2014).

Fordismissa työ oli suorittavaa, hiljaista työtä ja siinä affektiivisuus (ks. luku 3.3) jäi työn ulkopuolelle. Postfordismissa työstä tuli sosiaalista ja jaettavaa, sähköistä ja liikkuvaa. Affektiivisuus levisi työhön samalla kun työ ja vapaa-aika sekoittuivat. Uuteen työhön liittyikin tunnetyön uusia muotoja, joiden keskiössä ovat henkiset ja persoonalliset kyvyt (ks. Jakonen 2014). Työn uusiin muotoihin liittyy myös työn rajattomuus. Postfordistinen tuotanto tapahtuu aikaan ja paikkaan sitoutumattomasti, koska uuden työn keskeisinä tuotantovälineitä ovat ihmisen kyvyt ja persoona, sosiaaliset suhteet ja verkostot, sekä sähköistyneet tietotekniset välineet, minkä vuoksi työvoima on välittömästi kiinni tuotantovälineissä (Holvas & Vähämäki 2005; Jakonen 2014). Tietokapitalismin ymmärtämisessä on tällä tavoin keskeistä tuotantovälineissä ja työn järjestämisessä tapahtuneet muutokset, joihin yliopistot vastaavat (Viren & Vähämäki 2015, 30). Esimerkiksi tutkijakoulutuksessa yliopisto on vastannut ulkoisesti säädelyihin muutoksiin sisäisillä muutoksilla. Tutkijakoulutusta on yliopistoissa organisoitu uudestaan rakenteellisen muutoksen jälkeenkin sopeuttamalla tutkijakoulujen toimintoja ja rakenteita.

Uusi työ on ennen kaikkea kommunikatiivista. Se tapahtuu verkostoissa ja sen ylläpitäminen ja toimiminen vaativat sosiaalisia verkostoja. (Jakonen 2014.) Tietokapitalismissa tehtäviin kuuluvat osallistumiset erilaisiin sosiaalisten suhteiden

ja verkostojen rakentamista edistäviin tilanteisiin, kuten konferensseihin, kokouksiin ja seminaareihin. Kommunikatiivisuus, näkyvyys ja sosiaalisuuden ylläpito näkyväksi tekemisenä ovat merkinneet tutkijalle esimerkiksi näkyvyyspalveluiden käyttämistä, kuten sähköistä tutkijan identifioinnissa hyödynnettävää Orchid-tunnistetta ja Twitter-tiliä, LinkendIn - ja ResearchGate -profileja (ks. myös Forsman & Englund 2013). Uudessa työssä persoona on keskiössä, kommunikoidessa, sillä tietokapitalismissa näkyvänä oleminen on olemassa olemista (ks. artikkelit III & IV; Vähämäki 2009). Kyse on myös vaikuttavasta ja strategisesta tutkijan persoonan 'brändäyksestä'. Yllä mainitut näkyvyyspalvelut ja siihen liittyvä altmetriikka julkaisuiden näkyvyyden mittarina antavatkin Maria Forsmanin ja Jukka Englundin (2013, 13) mukaan "mahdollisuuden luoda 'data-vetoisia tarinoita' tutkimuksen rahoittajille ja hallinnolle". Tietokapitalismissa persoonan tuottamisesta ja rakentamisesta tulee näin yhä tärkeämpi osa uutta työtä ja tuotantoa (Jakonen 2014). Samalla ne kasvattavat tutkijoiden itsereflektointia näkyvyyden seuraamisella. Tutkijat voivat seurata tutkimuksestaan käytävää keskustelua ja sitä, miten heidän tutkimustaan käytetään hyväksi erilaisiin tarkoituksiin sekä luoda tätä kautta myös suhteita (Forsman & Englund 2013).

Tietokapitalistisen uuden työn piirteinä ovat työn ja työntekijän kiinteä yhteys, joita on huomattavasti vaikeampi erottaa kuin fordismisessa tuotannossa (ks. Jakonen 2014). Tietokapitalismi onkin synnyttänyt yliopistoon tunkeutuessaan uudenlaisia subjekteja, joita Jussi Vähämäki (2009) on kuvannut ongelmallisina kyynikon ja opportunistin positioina (myös artikkeli III). Tutkijoita voi luonnehtia tietokapitalismissa taktikoiviksi, pelaaviksi opportunisteiksi tai kahlitsemattomiksi, omia polkujaan kulkeviksi kyynikoiksi (ks. Vähämäki 2009). Keijo Räsänen (2016, 31) on, tarkasteltuaan tunnetilojen vaikutusta yliopistotyöhön ja yliopiston muutoksen kokemiseen, havainnut tunteiden suuren merkityksen, mutta niihin liittyvän keskustelun vähäisyyden. Hän on todennut, että "kun kapuaminen 'huipulle' epäonnistuu, maanikoista voi tulla kyynikoita" ja "huipulle päässeitä uhkaavat kovimmat tuulet ja happikato" (emt.). Mikko Jakosen (2014) mukaan uudessa työssä vaikuttavat menestyvän sosiaalisesti kyvykkäät, nopealiikkeiset ja häikäilemättömät opportunistit. Pasi Pyöriä ja Satu Ojala (2016, 46) ovat tutkineet työelämän epävarmuuden kasautumista ja erottaneet yhteiskuntatieteellisestä keskustelusta lähestymistavan, joka perustuu työelämän ja talouden muutoksiin, jotka johtivat joustavan ja epävarman työn yleistymiseen. Heidän mukaansa on olennaista nähdä ilmiö koko yhteiskunnan läpileikkaavana poliittisena prosessina (emt.).

3 TIETOKAPITALISMI – VALTA, HALLINTA JA SUBJEKTIFIKAATIO

Seuraavaksi esittelen tutkimukseni teoreettisia näkökulmia ja avaan tarkemmin vallan ja hallinnan, tietokapitalismin sekä toimijuuden käsitteitä. Tutkimuksessani tiedontuotannon ja tutkijakoulutuksen yhteiskunnallisen merkityksen käsitteellistäminen nojautuu koulutuspoliittisiin dokumentteihin sekä korkeakoulupolitiikan, tietokapitalismin, tiedon merkityksen ja tieteellisen vaikuttavuuden kansalliseen ja kansainväliseen tutkimukseen.

3.1 Valta ja hallinta

Tutkimuksessa olen tukeutunut ranskalaisen filosofin Michel Foucault käsitykseen vallasta. Foucault'n tutkimuksissa mielenkiinnon kohteina ovat olleet ennen kaikkea subjekti sekä valtasuhteet; kuinka ihmisistä on rakennettu subjekteja ja kuinka ihmiset rakentavat omaa subjektiuttaan. (Foucault 1982.) Foucault'laisittain ajateltuna valta on yhteiskunnassa kaikkialla ja valta on ymmärrettävä monimutkaisena yhteiskunnallisten suhteiden verkostona. Valta näyttäytyy tällöin prosessina, jossa ihmiset muokkaavat omia ajatuksia ja itseään jatkuvasti (Rinne ym. 2012, 24). Foucault'n ajattelussa valta on biovaltaa, koko elämän haltuun ottavan vallan muoto, joka säätelee, seuraa, muovaa ja ohjaa ihmisten kykyjä ja ominaisuuksia ollen myös affektiivista (Hardt & Negri 2005, 39–40; Helén 2010a).

Foucault'lle keskeistä oli vallan tuottava luonne. Valta tuottaa tietoa ja subjekteja. Vallan tuottava luonne tarkoittaa sitä, että valtaa ei voida tutkia yksin. Valtaa on analysoitava suhteessa instituutioihin, poliittiseen kontekstiin, joka mahdollistaa esimerkiksi korkeakoulupolitiikan tarkastelun tietyillä tavoilla. (Tesar 2016, 142.) Esimerkiksi tutkijakoulutettava tarvitsee – ollakseen tutkijakoulutettava – yliopistoinstituutiota ja väitöskirjatyön ohjaajaa. Valtasuhteet tuottavat ja määrittelevät näin osapuolten ominaisuuksia, kuten kuuliaisuutta tai vastarintaa (Rinne ym. 2012, 25). Foucault'laisittain valta ajatellaan toiminnallisena, tuottavana ja yksilöllistävänä, jolloin vallan mekanismit ja vaikutukset näyttäytyvät moninaisina (Brunila 2009a; Helén 2010b; Rinne ym. 2012). Foucault'lainen näkökulma poikkeaaakin valtakäsityksestä, jossa valta on aina jonkin tietyn yhteiskuntaluokan tai muun selkeästi rajatun ryhmän käsissä, joka ylhäältä ja ulkoa päin hallitsee valtaa vailla olevia kohteitaan (Wahlsted 1998, 19; ks. myös Helén 2010a).

Vallan analysointia tukee hallinnan käsite, joka auttaa tarkastelemaan sitä, miten ihmisten toimintaa muokataan. Foucault'n ajattelua mukailleen hallinta on ymmärrettävissä yleiseksi ihmisjoukkojen ja yksilöiden käyttäytymisen ja toiminnan johtamiseksi ja ohjailuksi, joka kohdistuu myös itseän (Helén 2010a). Kun valta

leviää, muodostuu siitä hallintaa (Brunila 2009a; Miller & Rose 2010). Hallinnan käsitteellä voidaan tällä tavoin kuvata, kuinka tutkijakoulutuksessa valta konkreettisesti toimii; miten tutkijakoulutusta ja tutkijakoulutettavia hallitaan, miten tutkijakoulutettavien toimijuuksia luodaan ja muokataan. Olen tutkimuksessani täsmentänyt hallinnan tarkemmin tietokapitalistiseksi hallinnaksi, jolloin hallinta on erityisesti subjektien toimien mukauttamista ja muovaamista taloutta paremmin palvelevaksi.

Toimiakseen hallinta edellyttää hallittavien vapautta toimia hallinnan tavoitteiden vastaisesti, mutta samalla hallinta tarkoittaa myös erilaisten toimijoiden tavoitteiden ja toimien muovaamista hallinnan päämäärien mukaisesti (Dean 1999; Helén 2010a). Hallinnan ulottuessa itsehallinnaksi, tarkoitetaan sillä oman käyttäytymisen tarkkailua ja säätelyä, joka on keskeistä subjektin kyvykkyydelle ja sen muokkautumisessa tietokapitalismissa (ks. Miller & Rose 1990). Itsehallinnan merkitys onkin korostunut tietokapitalistisessa uudessa työssä ja työntekijässä. Tietokapitalistinen hallinta puhuttelee ohjaamalla, suostuttelemalla ja neuvomalla tuottavaan ja tehokkaaseen toimintaan. Samalla tutkija muokkaa tarvittaessa toimintaansa tietokapitalistisen hallinnan tarpeita vastaavasti. Tietokapitalismi puhuttelee näin tutkijakoulutettavia ja tutkijoita tavalla, joka muistuttaa oman vastuun korostuessa yrittäjämäistä toimintatapaa (Lazzarato 2009; Naskali 2010; Nikkola & Harni 2015).

Tarkentaakseni vielä käyttämäni hallinnan teoretisointia, käsitteellistä sen Peter Millerin ja Nikolas Rosen (2010) tavoin pyrkimyksiksi säädellä yksilöiden elämää ja vaikuttaa yksilön itseohjautuvuuteen. Hallinta on näin laskelmointia ja johdonmukaista toimintaa haluttujen päämäärien saavuttamiseksi. Tarkentaen voidaan myös puhua hallinnan analytiikasta tekniikoineen ja mekanismeineen, jonka analyysiä ovat toteuttaneet esimerkiksi hallintaa ja politiikkaa tutkineet Mitchell Dean, Nikolas Rose ja Peter Miller. Hallinnan analyttikot tutkivat hallinnan käytäntöjen ja käsitysten yhteenkietoutumien syntyä, ylläpitoa ja muuttumista (Dean 1999, 21). Kun esimerkiksi korkeakoulupolitiikka, yliopiston hallintojärjestelyt ja yliopiston johtamistavat sekä tutkijakoulutuksen käytännöt käsitetään hallinnaksi, niitä tarkastellaan hallinnan tekniikoina ja strategioina. Myös erilaiset hallinnan järjestelmät, joilla ja joihin kirjataan suorituksia, ohjataan, säädellään ja kohdennetaan resurssija, ovat osa tutkimuksen maailmanlaajuisista hallintajärjestelmää (Miller & Rose 2010).

Peter Millerin ja Nikolas Rosen (1990) tavoin foucault'laisittain orientoitunut hallinnan tarkastelu on hedelmällistä analysoitaessa muuttuvia tavoitteita ja käytäntöjä, joiden pyrkimyksenä on hallinnoida yksilöitä, subjekteja. Hallinnan analytiikassa talouden toiminnan olennainen piirre on uudenlaisen subjektiuden muokkaantuminen asiakkaiksi tai yrittäjiksi, edellyttäen kykenevyyttä itsehallintaan ja laskelmointiin. Mielenkiinto on siinä, miten valta toimii ja millaisia subjekteja ja käytäntöjä se luo ja mahdollistaa. (Helén 2010a.) Koska hallinta toimii erityisesti tiedolla, tiedon tuottamisen tekniikat, strategiat ja kieli ovat keskeisessä

asemassa (Rinne ym. 2012). Hallinta ei ole näin ehdotonta vaan tarjoaa Foucault'n ajatuksia seurailleen säätelevän vallan ohella mahdollistavan vallan, vaikka subjektin liikkumavara kapenisi. Niissä marginaalisissa tiloissa käytetään liikkumavara hyväksi; luovitaan tiedostaen, ettei koskaan voi olla vapaa niistä diskursseista, jotka ovat mahdollistaneet tiedon ja tietämisen (ks. Brunila, Onnismaa & Pasanen 2015). Valta ja siitä muodostunut hallinta eivät ole näin poststrukturalistisen vallan ja hallinnan teoretisointien näkökulmasta koskaan lukkiutuneita (ks. myös Brunila 2009a). Valta on jatkuvassa muutoksessa ja liikkeessä tutkimuksessani analyysin kohteena olevissa diskursseissa esimerkiksi sen mukaan, miten taloudellisia diskursseja tuotetaan tai uusinnetaan, ja miten tutkijakoulutettavan subjektiviteetti asettuu suhteessa näihin diskursseihin. Kriittisesti tarkasteltuna korkeakoulupoliittisilla muutoksilla ja uudistuksilla on näin eri puolia, joissa vallan ja hallinnan kahdensuuntaisuus korostuvat.

3.2 Tietokapitalismi

Käytän tutkimuksessani tietokapitalismin käsitettä kuvaamaan tiedon ja tutkijuu-den lisääntynyttä taloudellista hallintaa. Tietokapitalismi yhtenä kapitalismin muotona toimii etsimällä jatkuvasti uutta ja ennakoitavampaa tietoa kilpailukyvy- edistämiseksi ja hallitsemiseksi (Thrift 2005; ks. myös Peters & Besley 2006). Tietokapitalismin käsitteellä voidaan analysoida yliopistojen ja korkeakoulutuk- sen mukauttamista osaksi uusliberalistisen yhteiskunnan toimintaa (Peters & Bes- ley 2006; Vähämäki 2009). Tietokapitalismi kuvaa tässä tutkimuksessa erityisesti tutkijakoulutettavien elämän ja toiminnan kontrollointia, jossa tieto ja tiedon kan- taja, kommunikaatio sekä näiden kontrolli saavat merkityksen taloudellisen kas- vun tekijöinä (Vähämäki 2009). Tällä tavoin ajateltuna tietokapitalismi aineetto- mana ja abstraktina ohjaa, suostuttelee ja neuvoo tutkijoita tuottavaan ja tehok- kaaseen talouden etuja ajavaan toimintaan. Tietokapitalismi onkin hallinnan muo- тона laaja, mutta edustaa vain yhtä toistuvaa vallan muotoa. Tietokapitalismi ei näin sulje pois muunlaista hallintaa vaan ilmenee yhtenä hallinnan muotona mah- dollisten muiden rinnalla.

Tietokapitalismin käsite ilmentää myös siirtymistä niin sanottuun tietotalou- teen, jolle on ominaista investoinnit inhimilliseen pääomaan (Olssen & Peters 2005). Yann Moulier Boutang (2011, 113) sekä Michael Peters (2003) ovatkin viitanneet tietokapitalismin olevan globalisaation viimeisin vaihe. Jussi Vähämäki (2009) on viitannut tietokapitalismin käsitteeseen, kun korostetaan tietoky- kyä ja älyä kapitalismin kasautumisen muotona, joka on taloudellisen hyödyntä- misen kohteena. Tietokapitalismi on käänös kognitiivisesta kapitalismista, jota ovat käyttäneet monet tutkijat vuosien varrella (esim. Berardi 2006; Moulier Boutang 2011; Peters & Bulut 2011). Kognitiivisen kapitalismin juuret ovat Itali-

assa 1960-luvulla syntyneessä operaismo- ja sitä seuranneessa autonomia-suuntauksissa (ks. Peters & Bulut 2011; Seppä 2006). 1990-luvulle tultaessa tutkijat, kuten Paolo Virno, Christian Marazzi ja Maurizio Lazzarato jatkoivat aineettoman tiedon käsitteellistämistä tuotannon voimana (Pasanen 2015). Ajatuksia ja teoretisointeja tietokapitalismiin liittyen ovat kirjoittaneet myös Michael Hardt ja Antonio Negri sekä Gilles Deleuze, Feliz Guattari ja Michel Foucault (ks. Caffentzis 2011; Peters & Bulut 2011).

Tutkimuksessani käyttämäni tietokapitalismi kuvaa ensisijaisesti tiedon, tietämisen ja tutkijuuden taloudellistumista ja parempaa hallintaa. Keskiössä on sekä tieto että tietäminen, mutta myös tutkijakoulutettavien älykkyys ja tietokyky, jotka halutaan valjastaa paremmin taloudellisen hyödyn kohteeksi, tuotannon voimaksi. Tietokapitalismi keskittyy tietämyksen rooliin ja tietämiseen erityisesti taloudellisten intressien näkökulmasta (ks. myös Moulier Boutang 2011; Peters & Bulut 2011). Keskeistä tässä tutkimuksessa soveltamassani tietokapitalismissa on ymmärtää talouden merkitys ja rahan liikkeiden hallinta, sillä raha antaa mahdollisuuden ohjata tutkijakoulutettavien tietokykyjen käyttöä tuotannon voimana. Rahoituksen ohjausvaikutus näkyy sekä tulonjaossa, työvoiman hallinnassa että tuotannon rahoituksessa. (Viren & Vähämäki 2015.)

Käsitteellisesti selvärajaisten erojen tekeminen erilaisten tietoon ja taloudelliseen hyödynnettävyyteen liittyvien kapitalismien välille on hankalaa. Rinnastan käyttämäni tietokapitalismin käsitteen lähelle tietokykykapitalismin käsitettä. Näen, että kognitiiviselle kapitalismille ja näin myös tietokykykapitalismille keskeinen inhimillinen kyvykkyys on tietokapitalismissa läsnä. Tutkimukseni olisikin taipunut suomalaisessa kirjallisuudessa yleisemmän tietokykykapitalismin käsitteen käyttöön. Kuitenkin valintani käyttää tietokapitalismia saa perustelunsa kapitalismin tavoitteesta hyödyntää tietoa taloudellisesti.

Käyttämäni tietokapitalismi ei näin selkeästi eroa Jussi Vähämäen tietoyhteiskunnasta täsmennettyyn tietokapitalismiin ja siitä myöhemmin tarkennettuun tietokykykapitalismiin (ks. Jussilainen 2010). Jussi Vähämäki (2009, 80) käyttää tietokykykapitalismia kuvaamaan ”uutta kapitalistisen kasautumisen muotoa, jossa ihmisen yleiset tietokyvyt, tietäminen eikä tieto tai informaatio ovat taloudellisen hyödyntämisen ja riiston kohteina”. Teoreettisesti viitataan usein tietokykykapitalismin käsitteeseen puhuessani myös tietokapitalismista. Vaikka Nigel Thrift (2005) on kuvannut tämänkaltaista kapitalismia aivoiin varustelluksi kapitalismiksi, katson, että kapitalismia ei ole ilman ajatuksia, kyvykkyksiä tai kognitioita. Valintaani haluan täsmentää myös englanninkielisellä käännöksellä, *knowledge capitalism*, jota olen käyttänyt englanninkielisessä artikkelissa I.

Tietokapitalismia voidaan myös tarkastella pohtimalla sen seurauksia tietoon ja tietämiseen. Alkusysäyksenä yhteiskunnallisille ja koulutuksellisille keskusteluille tiedosta voidaan pitää 1990-luvulta alkanutta tiedonvälityksen helpottumista teknologian kehityksen myötä. OECD:n vuonna 1996 julkaisemassa *The knowledge-based economy* – julkaisussa todettiin: “*Knowledge is now recognised*

as the driver of productivity and economic growth, leading to a new focus on the role of information, technology and learning in economic performance". Raportti myös toteaa koulutuksen olevan merkittävä osa tiedon tuotantoa. (OECD 1996.) Globaali ja jatkuvasti muuttuva toimintaympäristö ovatkin muuttaneet tieteen ja tutkimustiedon luonnetta yhä tärkeämmäksi yhteiskunnissa, joissa tieto nähdään keskeisenä kilpailukyvyn ylläpitäjänä (esim. OECD 1996). Kolme vuotta myöhemmin ilmestyneessä teoksessaan Alan Burton-Jones (1999, vi) kirjoitti tiedon tärkeydestä: *"Knowledge is fast becoming the most important form of global capital—hence 'knowledge capitalism'. Paradoxically, knowledge is probably the least understood and most undervalued of all economic resources."* Tiedon merkityksen korostuminen 1990-luvulla liittikin korkeakoulutukseen odotuksia laadukkaasta tutkimuksesta ja koulutuksesta kilpailukyvyn ylläpitäjänä. Tutkimukselta vaadittiin kaupallista hyödynnettävyyttä ja tutkijoilta tehokkuutta. (Hakala, Kaukonen, Nieminen & Ylijoki 2003; Rinne ym. 2012; Välimaa 2014.)

Perinteisesti yliopistojen ja yhteiskunnan suhdetta ja lähentymistä on avattu Michael Gibbonsin ja kumppaneiden (1994) esiin tuomilla malleilla 1 ja 2 tiedon tuotannosta. Mallit kuvaavat tutkimuskäytäntöjen muutosta siirtymällä perustutkimuksellisesta, tieteellistä laatua korostavasta, akateemisesti ohjautuneesta tiedontuotannon mallista 1, kohti tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta, hyödynnettävyyttä ja sovellettavuutta korostavaa, ulkoa päin ohjautuvaa mallia 2. (Gibbons ym. 1994.) Suhdetta on kuvattu myös triple helixin määritelmällä (esim. Etzkowitz & Leydesdorff 1995) sekä Burton Clarkin (1998) käsitteellä yritys yliopistosta. Korkeakoulututkimuksen keskusteluissa tiedon muuttuneesta luonteesta on lisäksi käytetty akateemisen kapitalismin käsitettä (esim. Slaughter & Leslie 1997; Slaughter & Rhodes 2004) kuvaamaan ulkoisesta rahoituksesta kilpailemista ja tutkimustiedon tuottamista vaihdettavaksi olevaksi kauppatavaraksi (ks. Cantwell & Kauppinen 2014). Akateeminen kapitalismi kuvaa yliopiston ulkopuolelta tulevaa painetta liikkuu kohti yritysmaaisempää toimintatapaa ja vastuuna kasvattaa ulkoista rahoitusta tavoitteena voiton tuottaminen markkinaehtoisella toiminnalla (Kauppinen 2012; Slaughter & Leslie 1997; Ylijoki 2003). Akateemisen kapitalismin näkökulmasta on myös tutkittu, miten korkeakoulu integroituu talouteen, ja miten korkeakoulu liittyy valtioiden, markkinoiden ja globalisaation suhteisiin (Cantwell & Kauppinen 2014; Slaughter & Rhodes 2004).

Tiedon yhteiskunnallisen merkityksen kasvu on näkynyt niin ikään suomalaisessa korkeakoulupolitiikassa. Uuden tiedon luominen sekä tiedollinen tuotanto ja kilpailukyky ovat merkittäviä tavoitteita kansantaloudellisesti. Hyvinvointi on tulevaisuudessa yhä riippuvaisempi nopeasti kasvavasta tieteellisestä tiedosta ja tiedon taloudellisesta hyödynnettävyydestä (Münch 2014). Suomessa tiedettä on 1980-luvulta lähtien tarkasteltu esimerkiksi "tuotantovoimana", talouskasvun kiihdyttäjänä, joka antaa perustan "osaamiselle" ja "tietointensiiviselle taloudelle" (Niiniluoto 2015, 16). Korkeakoulupoliittisiin dokumentteihin kirjattuina tavoitteina ovat olleet korkeakoulutuksen yhtenäistäminen ja sujuvoittaminen, jotta se

vastaisi globaaleja haasteita. Suomen tiedepolitiikan suunta ja yliopistojen rahoitusmuutokset ovatkin noudatelleet OECD-maissa viimeisten vuosikymmenien aikana tapahtuneita muutoksia (Auranen, Kaukonen & Nieminen 2005, 11; ks. luku 2.2).

Tiedon noustessa keskeiseksi taloudellista kasvua ylläpitäväksi koulutuspoliittiseksi teemaksi (ks. OECD 1996; OECD 2013), on kriittisissä keskusteluissa kasvanut huoli tiedon tehokkaammasta hallinnasta (mm. Brunila, Onnismaa & Pasanen 2015; Nóvoa 2015). Investointia inhimilliseen pääomaan, kuten tietoon, osaamiseen, taitoihin, kokemukseen ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiin pidetään tietotalouden kannattavimpina sijoituksina (Rinne ym. 2012; myös OECD 2007). Inhimillisen, aineettoman pääoman sijoitussuhde eli potentiaalisten kykyjen halluunotto ovat lisääntyneet tietokapitalismissa. Koulutus on näin sekä kansakunnan menestyksen rakentaja, että vallankäytön mekanismi (Rinne ym. 2012). Tietokapitalismia onkin kriittisesti syytetty koulutukseen ja kasvatukseen tunkeutumisesta. Harvoin diskurssit tietokapitalismin ympärillä ovat positiivisia. Negatiivista virettä aiheuttavat taloudellistumisen seuraukset, joita muun muassa koulutuksen parissa koetaan erinäisinä kriiseinä (esim. Brown 2015; Vähämäki 2005). Tietokapitalismissa onkin ongelmia sen yrittäessä saada käyttöönsä rajattomia inhimillisiä kyvykkyksiä. Wendy Brown (2015) on esimerkiksi todennut, että inhimilliset kyvykkyudet on muutettava laskennallisesti mitattaviksi hyödyn kohteiksi, jotka auttavat mittaamaan sitä, kuinka paljon sijoitetulle pääomalle saadaan tuottoa. Näin voidaan arvottaa paremmin sitä, mihin koulutuksessa pitäisi kohdentaa resursseja, millaisena investointina koulutus näyttäytyy. Toisaalta tämänkaltainen laskennallinen ajattelutapa kutistaa korkeakoulutuksen arvoa ja kadottaa jotain sen merkityksestä. (emt.) Tieteessä laskennallinen ajattelutapa tarkoittaa monimuotoisia arviointijärjestelmiä, jotka mittaavat niin tutkijaa kuin koulutusjärjestelmiä.

Tietokapitalistinen hallinta liittyykin yliopiston ja yhteiskunnan suhteen muutokseen ja lisääntyneeseen ulkoiseen kontrolliin ja näyttöihin perustuvaan 'tilivelvollisuuteen' (ks. Rinne 2016). Tämä näkyy muun muassa velvoitteena raportoida tutkimusprosessin etenemisestä ja tutkimuksen tuloksista ulkoista arviointia varten. Tämä puolestaan edellyttää tutkitun tiedon muokkaamista mitattavaan ja helposti hallittavaan muotoon. Yliopisto tiedon tuottamisen instituutiona, samoin kuin itse tieto ja tietäminen asettuvat näin alttiiksi yhteiskunnalliselle mielipiteelle ja ulkoisten tahojen arvioille. Tietokapitalistisessa hallinnassa inhimillisten tekijöiden laskennallisuuden ja mitattavuuden muotoon laittaminen onkin moninaista. Esimerkiksi kykyä tuntea ja affektoitua puretaan tutkijakoulutettavien hyvinvointiin tähtäävissä seminaareissa. Kykyä oppia ja omaksua oppimaansa osoitetaan tiedejournalien julkaisupolitiikassa tuottavana tutkijana ja ansioitumalla (artikkelit III & IV). Julkaisupolitiikka on puolestaan yhteydessä laajemmin arviointeihin ja rankingeihin, jotka hallitsevat uusliberalistisia yliopistoja (Nóvoa 2015)

saattaen inhimillisestä pääomasta syntyneet tuotokset lopulta mitattaviksi ja 'näkyviksi' tuloksiksi.

3.3 Subjektifikaatio

Vallan ja tietokapitalistisen hallinnan analysointi tutkimuksessani täydentyy toimijuuden tarkastelulla. Toimijuus voidaan nähdä esimerkiksi tapoina, joiden avulla yhteiskunnallisissa valtasuhteissa toimitaan (Brunila & Ikävalko 2012). Toimijuus on tutkimuksessani poststrukturalististen teoreetikoiden tavoin tuottavaa ja mahdollistavaa. Tämä käsitteellistäminen taustoittaa tapaa, jolla kirjoitan toimijuudesta ja kuinka paikannan toimijuuden rakentumisen ja muovautumisen tutkijakoulutuksen ja yhteiskunnassa toimimisen kontekstiin. Toimijuuden teoretisointi tässä tutkimuksessa nojaa poststrukturalistiseen teoretisointiin subjektista ja subjektiksi tulemisesta (ks. Foucault 1982) sekä aiempaan tutkimukseen, jota Helsingin yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan tutkimusryhmissä on tehty (esim. Brunila 2009a; Brunila 2012; Brunila & Ikävalko 2012; Ikävalko 2016). Tässä tutkimuksessa tarkastelen toimijuuden rakentumista ja muovautumista sekä pyrkimystä vastata tietokapitalismin vaateeseen tietokapitalistisessa hallinnassa subjektifikaation käsitteen avulla (Brunila 2009a; Davies 1998; Davies 2006; Hakala 2007; Ikävalko & Brunila 2011; Ikävalko 2016). Käytän myös affektiivisuutta (esim. Bjerg & Staunæs 2011; Massumi 2002; Paasonen 2017) toimijuuden kuvauksessa.

Subjektifikaatiolla viitataan jatkuvasti käynnissä olevaan prosessiin, jossa subjektin käsitys 'itsestä' ja omasta paikasta rakentuu diskursiivisten ehtojen alaisena. Niinpä tutkijakoulutettavien subjektiviteetti on jatkuvasti liikkeessä, etsimässä paikkaansa ja tulemassa joksikin. Subjektifikaation avulla voidaan tarkastella, miten diskurssien sisäistäminen tapahtuu: kuinka olemme samanaikaisesti diskursseja ohjaavien ehtojen alistamia ja samalla tulemme toimijoiksi hallitsemalla näitä ehtoja 'oikein' (Davies 1998). Subjektifikaation prosessin myötä subjekti sisäistääkin oikeana ja toivottavana pidetyn tavan toimia (Ikävalko 2016).

Subjektifikaatiossa vallitsee samanaikainen alistuminen ja hallinta (Davies 2006). Samanaikaisesti kun diskurssit puhuttelevat tutkijakoulutettavaa, tutkijakoulutettavan subjekti voi liikkua diskurssin sisällä ja eri diskurssien välillä ja nähdä sen, kuinka diskurssit häntä muokkaavat (Brunila, Onnismaa & Pasanen 2015, 17). Oman paikan etsinnän ja muokkautumisen kautta tullaan joksikin eli subjektiviteetillä tarkoitetaan nimenomaan tässä prosessissa syntyvää käsitystä 'itsestä'. Tutkimukseni analysoinneissa tarkastellaankin sitä, kuinka tietokapitalismi muovaa tutkijoiden subjektiviteettia eli subjektien käsitystä 'itsestään' ja omasta paikastaan. Katariina Hakala (2007, 16) kuvaa väitöskirjassaan tätä prosessina, jossa asetumme kulttuurisiin diskursseihin ja omaksumme ne omiksemme. Toisin sanoen yksilöt hyväksyvät ne diskurssit, joiden kautta he ja

muut puhuvat ja kirjoittavat maailmaa ikään kuin ne olisivat heidän omiaan. Tällä tavoin subjektiksi tuleminen antaa subjektille kyvyn itse hallintaan, määräysvaltaan ja ”pärräämiseen” diskurssin edellyttämällä tavalla (Ikävalko 2016). Toisaalta se sisältää myös paradoksaalisen luonteen; subjektiksi tuleminen tarkoittaa riippuvuutta diskurssista, joka ei ole valitsemamme, mutta joka kuitenkin vaikuttaa toimijuuteemme luoden ja ylläpitäen sitä (Brunila 2009a). Diskursiivinen ’oikein hallinta’ tarkoittaa tämän tutkimuksen yhteydessä talouden intressejä edistävän ajattelun sisäistämistä ja markkinatalouden toimintatapaan mukautumista, vaikka niihin ei täydellisesti sitouduttaisikaan (ks. Ikävalko 2016; artikkeli II).

Koska tietokapitalismissa tutkijoiden koko persoona pyritään valjastamaan keskeiseksi tiedontuotannon tekijäksi (Vähämäki 2009), näen tutkijakoulutuksen tällöin Michel Foucault’n ajattelua mukaillen diskursiivisen vallan muotona, joka tuottaa tietokapitalismille alisteisia subjekteja. Tutkijakoulutettavat oppivat esimerkiksi ajattelemaan ja toimimaan tietyllä tavalla. Subjektifikaation avulla voidaan tarkastella, kuinka olemme samanaikaisesti diskursseja ohjaavien ehtojen alistamia ja kuinka opimme hallitsemaan näitä ehtoja ’oikein’ (Davies 1998; Davies 2006).

Tietokapitalismi sekä subjektiksi tuleminen sisältävät myös affektiivisuutta ja affektiivisen ulottuvuuden. Affektiivisuus paikantuu subjektin tunteisiin, oleukseen tai muihin fyysisiin reaktioihin, joita tietokapitalismi tuottaa. Tässä tutkimuksessa affektiivisuus on liikettä, joka voi myös mahdollistaa hallinnan tunnistettavuutta. Affektit ovat näin intensiteettejä, jotka kiinnittyvät subjektin ja saavat tunteen aikaan. Tunteen ja affektin käsitteiden välillä tulee näin tehdä eroa. (Massumi 2002; ks. myös Paasonen 2017.) Tällä tavoin ajateltuna affektit kertovat intensiteetistä sekä lopulta tuntemuksista ja aistimuksista, joihin kehomme reagoi eri tavoin (Massumi 2002). Näin tehdessään ne auttavat subjektia rakentamaan käsitystä itsestään (Bjerg & Staunæs 2011). Susanna Paasonen (2017, 42) on tutkimuksessaan keskittynyt muun muassa affektiteorioihin. Hänen mukaansa affekteissa on kyse kokemuksen tasolla muun muassa tietoisten ja tiedostamattomien tuntemusten kehollisista muistoista, jotka suuntaavat kohtaamisiamme ihmisten, ympäristöjen, arvojen, ajatusten ja toimijoiden kanssa. Kokemuksen tasolla affekti viittaakin välittömiin fyysisiin reaktioihin, joissa ruumis liikkuu tilasta toiseen (emt.). Affektit ovatkin tutkimuksessani hallinnan käytäntöjen aikaansaamia ja tuottamia reaktioita ja epäselvyyksiä, kuten artikkelissa II esitän. Toisin sanoen affektit ovat kehon tapa valmistautua toimintaan tiettyssä tilanteessa. Ne saavat esimerkiksi tutkijakoulutettavissa aikaan itsehallintaa mutta ajavat heitä samalla parantamaan omaa suoritustaan (Bjerg & Staunæs 2011).

Väitöskirjaprosessissa on näin ajateltuna kyse esimerkiksi tohtoriksi tulemisen kokemuksesta ja kokemusten sanallistamisesta tunteiksi, jota voidaan analysoida affektiivisuuden avulla. Tutkijakoulutettavan tunne on näin osaltaan mutta ei kokonaan subjektiivinen, joka herää kohtaamisissa (ks. Paasonen 2017). Affektia puolestaan kukaan ei voi omistaa, sillä se on jatkuvassa liikkeessä (Massumi

2002). Koska tunteet ovat tutkijakoulutettavan kokemuksia ovat ne sanallistettavissa, vaikka tunteet eivät olisi selkeästi erotettavissa toisistaan. Susanna Paasonen (2017, 42) onkin huomionnut, kuinka esimerkiksi häpeä, pettymys ja ahdistus voivat limittyä 'affektiiviseksi tapetiksi', jossa on vaikeaa enää nimetä yksittäistä tunnetta. Myöhemmin esitetyissä tuloksissa on näin kyse haastateltavien tunteista ja aistimuksista sanallistaessani heidän kokemusmaailmaansa.

Toimijuuden näkökulmasta yliopistossa ollaankin tekemisissä erilaisten affektien kanssa. Näin tapahtuu esimerkiksi silloin, kun suorituskeskeisyyteen painottuvat tunnusluvut mittaavat yksilöä ja saavat aikaan heissä liikettä kohti hallinnan tunnistettavuutta (ks. myös Brunila & Valero 2018; Nikkola & Harni 2015). Teoreettisesti tietokapitalismin, subjektifikaation ja affektiivisuuden tarkastelut yhdessä luovat kokonaisuuden, jonka avulla voidaan analysoida monipuolisesti tutkijakoulutuksen sekä tutkijakoulutettavien hallintaa.

4 TUTKIMUSAINEISTON TUOTTAMINEN JA ANALYYSI

4.1 Diskursiivinen lukutapa

Tutkimuksessani olen soveltanut diskursiivista lukutapaa, jossa kyse on diskursioiden seurauksien etsimisestä (Brunila 2009a; Brunila & Ikävalko 2012). Kiinnostukseni on ollut diskurssien asioita aikaansaavissa seurauksissa, valtasuhteissa sekä subjektiksi muotoutumisen ja tulemisen prosessissa. Diskurssien seuraukset ovat asioita aikaansaavia, poliittisia ja valtaan kytkeytyviä (ks. Brunila & Ikävalko 2012; myös Bacchi 2000). Michael Foucault (2014, 153) on määritellyt, että diskurssi on se, ”mitä ei sanota tai se, mikä tulee esiin eleissä, asenteissa, olemisen tavoissa ja käyttäytymiskaavoissa. -- Diskurssi on joukko pakotettuja ja pakottavia merkityksiä, jotka läpäisevät yhteiskunnalliset suhteet”.

Diskursiivisessa lähestymistavassa ollaankin kiinnostuneita valtasuhteista ja niissä toimimisen ehdoista sekä siitä, miten subjekti rakentaa niissä itseään. Diskursiivinen tarkastelu on aineistostani myös diskursiivisten neuvotteluiden esiintuomista: mitä jostain asiasta voidaan sanoa, kuka voi sanoa ja miten voidaan sanoa. Carol Bacchi (2000, 46) on esimerkiksi kyseenalaistanut tavan, jolla asiat yleensä esitetään hämärtäen valtasuhteita ja luoden subjektille vastuuta omista epäonnistumisistaan, vieden huomion pois rakenteista, jotka luovat epätasa-arvoa. Keksittyminen siihen, kuinka asiat esitetään, keskittyy kieleen ja diskurssiin, jotka luovat puitteet yhteiskunnallisten prosessin kuvaamiselle. (emt.) Diskursseja tarkastelemalla pystytäänkin analysoimaan, kuinka oletuksia oikeanlaisesta tiedosta ja tietämisestä tuotetaan, ylläpidetään ja niiden kanssa neuvotellaan (Brunila & Ikävalko 2012). Lukutapani on näin myös poliittinen, koska sen avulla olen voinut tuoda esiin diskurssien ristiriitaisuuksia ja nostaa esille muutoksien mahdollisuuksia (Brunila & Ikävalko 2012).

Tutkimuksessani soveltamani laadullisen aineiston lukutapani on nojannut myös Michel Foucault'n ajatuksiin käytännöistä, erityisesti diskursiivisista käytännöistä (Bacchi & Bonham 2014; Foucault 2005). Kai Alhanen (2011, 28–29) on esimerkiksi väitöskirjassaan tutkinut Foucault'n filosofian käytäntöjä ja määritellyt käytännöt foucault'laisittain toimintatavoiksi, ”joiden takia ilmiöstä jollakin säännellyllä tavalla tulee ajattelun ja toiminnan kohde. -- ”Käytännöt, ymmärrettyinä samalla sekä toiminnan että ajattelun muodoiksi, antavat ymmärryksen avaimen subjektin ja objektin vastavuoroiseen muodostumiseen” (Alhanen 2011, 29). Kyse on objektivoinnin ja subjektivoinnin rinnakkaisista prosesseista. Objektivoinnilla on viitattu käytäntöihin, joiden kautta ihminen muotoutuu tiedon kohteeksi, kun subjektivoinnissa ihmisestä muotoutuu tietävä ja kohdetta tarkasteleva subjekti (Foucault 1982).

Kyse on toimintatavan ohjauksesta ja hallinnasta tietokapitalismissa; siitä, miten sosiaaliset säännöt ohjaavat tutkijakoulutettavia toimimaan tietokapitalismissa. Kai Alhanen (2011, 31) muistuttaa, että käytäntö yhdistää myös toiminnan ja ajattelun toisiinsa. Vakiintuneiden käytäntöjen kautta ihmisille muodostuu tietty tapa hahmottaa todellisuutta sekä itseään, sillä ne auttavat asioiden havaitsemisessa, jäsentämisessä ja käsitteellistämisessä. Tällöin kun omaksutaan ajattelua ohjaavat käytännöt ja toimitaan niiden mukaan, ei enää itse huomata ja tiedosteta tätä, sillä käytännöistä on tullut itsestäänselvyyksiä. (emt.) Diskursiivinen käytäntö sisältää näin olettamuksia, jotka häivyttävät muita tapoja tietää ja toimia. Diskursiivisessa luennassa tarvitaan herkkyyttä, jotta saadaan esille muita mahdollisia tietämisen tapoja, jotka jäävät herkästi annettujen olettamusten varjoon.

Diskursiivisessa käytännössä tieto on ymmärretty muodostuvan erilaisten satumanvaraisten ja eri paikoissa tapahtuvien käytäntöjen seurauksena (Bacchi & Bonham 2014; Ikävalko 2016). Analyysissä olennaista on tiedon ja vallan suhde, jossa tiedon diskurssit tarjoavat hallinnan kohteita ja hallinta puolestaan synnyttää tuekseen tietoa (Alhanen 2011, 196). Hienojakoisemmassa jaottelussa Foucault erotteli vielä diskursiiviset ja ei-diskursiiviset käytännöt toisistaan, jossa diskursiiviset käytännöt edustivat käytäntöjen joukkoa, jotka ohjaavat ihmisten toimintaa diskurssissa (Alhanen 2011, 30). Foucault (2014, 79) luonnehti analyysoivansa diskursiivisia käytäntöjä, jotka ovat sanojen ja asioiden välittäjiä. Tällöin diskursiivisen käytännön avulla voidaan määritellä, mitä asiat ovat, ja jäljittää sanojen käyttöä (Foucault 2014). Foucault-painotteisesti diskursiiviset käytännöt niin ohjaavat tapaa jolla puhutaan kuin muuttavat puhuttavaa kohdetta ja puhujaa. Diskurssit ovatkin tuottavia eli niillä on materiaalisia seurauksia (Brunila 2009a; Brunila & Ikävalko 2012). Diskursiivinen käytäntö auttaa näin tarkastelemaan sitä, mitä voidaan sanoa tai tehdä, tai millä oikeutuksella joku voi jotain sanoa tai tehdä (ks. Alhanen 2011, Foucault 2005; Lazzarato 2009). Diskursiivisten käytäntöjen ajallisesti ja paikallisesti vaikuttavat ja muuttuvat säännöt muodostavat myös rajoja sille, mikä voi olla tietoa jossain diskurssissa (Bacchi & Bonham 2014; Ikävalko 2016; artikkeli I). Diskursiivisella käytännöllä on näin omat sääntönsä, ehtonsa, toimintatapansa ja vaikutuksensa (Foucault 2014). Esimerkiksi tutkijakoulutus diskursiivisena käytäntönä rakentuu niin yhteiskunnallisesti ja koulutuspoliittisista puheista kuin siitä, miten tutkijakoulutettavat itse tuottavat diskursseja tutkijakoulutuksesta. Tutkimukseni kannalta olennaista on se, miten diskurssit korkeakoulupolitiikan ja tutkijakoulutuksen kontekstissa toimivat, miten niitä säännellään ja tuotetaan ja millaisia seurauksia niillä on. Diskursiivinen käytäntö onkin ainaisessa muodostumisen tilassa eikä ole koskaan valmis.

Diskursiivisen luennassa ollaan kiinnostuneita myös siitä, miten subjekti rakentaa niissä itseään. Foucault'n mukaan diskursiiviset käytännöt luovat erilaisia puhuvan subjektin asemia, joihin diskurssissa toimivat asettuvat (ks. Alhanen 2011, 67). Lisäksi vallan ollessa kytköksissä diskursseihin, saavat diskursseissa tapahtuvat muutokset aikaan muutoksia myös vallassa (Ikävalko 2016).

Tällä tavoin vallankäytön kohteet voivat aina muuttaa valtasuhteita ja asettua myös vastarintaan (Alhanen 2011, 196). Diskursiivinen lähestymistapa antaakin mahdollisuuden kyseenalaistaa ja osoittaa, kuinka asiat voisivat olla toisin. Vastarinta on näin tilanteista aukenevia toiminnan mahdollisuuksia tehdä hieman toisin, kuin hallinnan puhuttelu ohjaa tekemää (Ikävalko 2016, 123). Kuten Elina Ikävalko (2016, 123) väitöskirjassaan toteaa, ”vastarinta on aina suhteessa johonkin diskurssiin eli tiedon ja vallan yhteenliittymään”. Tehdäksemme siis tietokapitalistiselle hallinnalle jotakin, tarkoittaa tämä niitä koskevien diskurssien tunnistamista ja niiden kanssa neuvottelua (Brunila 2009a; artikkelit I–IV).

4.2 Tutkimusaineisto ja sen tuottaminen

Väitöskirjani tutkimusaineisto muodostuu Itä-Suomen yliopistosta ja Helsingin yliopistosta talven 2014–2015 aikana tuottamastani laadullisesta haastatteluaineistosta. Haastatteluaineiston lisäksi olen hyödyntänyt koulutuspoliittisia dokumentteja. Koulutuspoliittisissa dokumenteissa olen keskittynyt opetus- ja kulttuuriministeriön tuottamiin dokumentteihin, joiden tehtävänä on koulutuksen valvonta ja säätely, sekä kansainvälisiin ja kansallisiin dokumentteihin, joilla on ollut osansa kansallisen korkeakoulutuksen kehitysprosessissa. Analyysissä hyödyntämäni koulutuspoliittiset dokumentit ovat siten erilaisia julkaisuja ja selvityksiä. Tarkastelun kohteena on myös uusi yliopistolaki.

Valitsin koulutuspoliittiset dokumentit niiden ajankohtaisuuden ja aiheellisuuden perusteella. Analyysissä käyttämiini koulutuspoliittisiin dokumentteihin viitattiin myös muussa koulutuspoliittisessa kirjallisuudessa ja ne taustoittivat keskeisesti aiemmin aiheesta käytyä keskustelua. Dokumentit sijoittuvat ajallisesti 2000-luvulle ja ne kuvaavat tutkijakoulutukseen kohdistuvia linjauksia sekä uuden yliopistolain piirteitä. Analyysiä tukemassa ovat olleet myös korkeakoulutusta ja tarkemmin tutkijakoulutusta koskevat tekstit. Analyysissä hyödyntämäni koulutuspoliittiset dokumentit olen luetellut liitteessä 1.

Haastatteluaineistoa tuottaessani lähestyin suomalaisia yliopistoja ja heidän tutkijakoulutuksesta vastaavia tahojaan sähköpostilla ja pyysin heitä välittämään jatko-opiskelijoille suunnattua haastattelupyynnön (liite 2). Sain myöntävän vastauksen kahdesta edellä mainitusta yliopistosta, jotka välittivät haastattelukutsua eteenpäin jatko-opiskelijoille suunnatulla sähköpostilistallaan. Välitetyillä haastattelupyynnöillä tavoitin haastateltavakseni yhteensä 28 tutkijakoulutettavaa. Itä-Suomen yliopistosta tavoitin yhteensä 15 haastateltavaa. Yksilöhaastatteluista seitsemän toteutin Joensuussa, kuusi Kuopiossa sekä kaksi haastattelua Helsingissä. Helsingin yliopistosta tavoitin 13 haastateltavaa, joiden haastattelut toteutin Helsingissä. Haastattelutilanteet olivat suurimmaksi osaksi yliopistojen kampuksilla tai niiden lähialueilla. Tein haastatteluja myös julkisissa tiloissa. Haastatteluideni kokonaiskestot vaihtelivat noin tunnista yli kahteen tuntiin.

Nauhoitettuja haastatteluja edelsi lyhyt nauhoittamaton keskustelu. Kerroin yleisesti tutkimuksestani, sen mielenkiinnon kohtaista sekä täytimme tutkimussopimuksen aineiston käytöstä. Kerroin haastateltaville myös heidän anonymiteettisuojastaan ja aineiston käyttötarkoituksesta. Kerroin lisäksi tässä kohtaa uudestaan nauhoittavani haastattelut sekä myöhemmin litteroivani ne. Uskon, että nämä haastattelua edeltäneet keskustelut myös osaltaan auttoivat haastateltavia vapautumaan ja kertomaan tutkimuksessa mietteitään.

Myöhemmin tutkimukseni kannalta merkittäväksi nousseet tutkimusrahoitusratkaisut tulivat myös spontaanisti esille näissä alustavissa keskusteluissa. Haastateltavani saattoivat kysyä minulta väitöskirjastani tai keskustelu saattoi alkaa heti ennen nauhoittamista väitöskirjatutkimuksen rahoituksesta. Artikkelissa II olen pohtinut tutkimusrahoitusta ja sen kautta toteutuvia nimeämisiä sekä oman aseman määrittelyä. Haastatteluita tehdessäni huomasinkin, kuinka erilaisia nimityksiä haastateltavani käyttivät kuvatessaan omaa asemoitumistaan jatko-opiskelijaksi. Olen artikkelissa II kuvannut tätä ongelmallisuutta diskurssien voimallisuuden näkökulmasta ja niiden vaikutuksesta ja mahdollisuuksista toimijuuteen. Päätinkin pitkän harkinnan jälkeen käyttää tutkimuksessani tutkijakoulutettavan nimikettä kuvaamaan kaikkia haastateltaviani, niin apurahalla olevia, palkkasuhteessa työskenteviä kuin projektirahoilla, tai muulla tuella toimivia (vrt. Niemi ym. 2011, 10). Nimike kuvaa yhteisesti ja yleisesti kaikkia tohtorin tutkintoa suorittavia riippumatta heidän rahoitusmuodoistaan tai suorituspaikkana olevasta yliopistostaan, joissa on käytössä omat nimeämiskäytännöt. Nimeämiskäytännöt ovat olleet hyvin vaihtelevia koulutuspoliittisissa dokumenteissa sekä yliopistoissa vuosien varrella (ks. myös. OKM 2016c). Vakiintunutta yhteistä käytäntöä ei ole vielä syntynyt. Pohdintaani taustoittikin havaintoni siitä, kuinka koulutuspoliittisissa dokumenteissa toistetaan erilaisia nimityksiä. Koulutuspoliittiset dokumentit ovat vuosien varrella täyttyneet muun muassa jatko-opiskelijoista, nuorista tutkijoista, tutkijakoulutettavista, tohtorikoulutettavista, väitöskirjatutkijoista ja tohtoriopiskelijoista. Lisäksi haastateltavien kanssa tehdyt haastattelut heidän asemistaan ilmensivät epämääräisyyttä, keskeneräisyyttä ja hienojakoisia erotte-luja. Näin väitöskirjatutkimuksessani käyttämäni tutkijakoulutettavan nimike ilmentää arvokkaasti sitä prosessia, jossa kyse ei ole opiskelusta vaan siitä, kuinka erilaisilla rahoitusmuodoilla tehdään väitöskirjatutkimusta, kouluttaudutaan työ-elämässä tutkijaksi ja lopulta tohtoroidutaan. Yhteistuotetussa artikkelissa I olemme käyttäneet ainoastaan nuoren tutkijan nimikettä tehdessämme eroa vanhempien tutkijoiden ja nuorempien tutkijoiden haastatteluotteiden välille.

Haastateltavistani naisia oli 24 ja miehiä 4. Haastateltavani olivat aloittaneet jatko-opinnot vuosien 2005–2014 välillä. He sijoituivat väitöskirjatyöskentelyn eri vaiheisiin; niin vasta-alkajiin kuin pian väitteleviin sekä muissa väitöskirjaprosessin vaiheissa oleviin tutkijakoulutettaviin. Haastatteluaineistoni tuottaminen paikantui tilanteeseen, missä yliopistojen tutkijakoulutuksen integrointi oli käyn-

nissä ja uudet yliopistojen hallinnoimat tutkijakoulut olivat aloittaneet toimintansa. Kansalliset Suomen Akatemian tutkijakoulut oli lakkautettu tai niiden toimintaa oli mukautettu. Elettiin aikaa, missä tutkijakoulutuksen organisoituminen ja vakiintuminen hakivat muotoaan. Minua kiinnosti kuulla teemahaastatteluissa muun muassa haastatteluvien kokemuksia, toiveita, pelkoja, onnistumisia sekä haasteita ja vaikeuksia väitöskirjaprosessissa. Erityisesti minua kiinnosti, millaisia hallinnan muotoja tutkijakoulutettavat olivat kohdanneet väitöskirjaprosessin aikana. Lisäksi halusin kuulla heidän kokemuksiaan yliopistollisista muutoksista, jotka tuntuivat ulottuvan ei vain materiaalisiin ehtoihin, mutta myös tutkijan affekteihin ja toimintatapoihin.

Haastattelut toteutin teemahaastatteluina. Tarkemmin kyseessä oli puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jota Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme (2015, 48) kuvaavat teemahaastatteluna. Teemahaastattelut tukeutuivat tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen avulla laatimaani haastattelurunkoon ja sen sisälle rakentuneisiin teemoihin (ks. liite 3). Teemat syntyivät luontavasti aiempaan tutkimukseen, teoreettiseen viitekehykseen sekä tohtoreita käsittelevään pro graduuni pohjautuen. Haastattelun teemoina olivat taustoittavat kysymykset, väitöskirjatyö yleisesti, tutkijakoulutuksen muutos, tieto ja tietäminen sekä muut aiheet.

Haastattelutilanteet etenivät teemojen varassa, jotka olivat kaikille samat. Teemahaastattelussa keskeistä on ihmisten tulkinnat, merkitykset sekä vuorovaikutuksessa luodut yhteiset merkitykset. (Hirsjärvi & Hurme 2015.) Usein haastattelu eteni omalla painollaan jopa niin, että teemat kysymyksineen seurasivat luontevasti toisiaan tai jopa ylittivät teemojen löyhät rajat, jolloin asiayhteydet lomittuivat. Teemahaastattelun luonteeseen kuuluu myös se, että niin tutkija kuin tutkittava tarkentavat kysymyksiä (Hirsjärvi & Hurme 2015, 66). Näin tapahtui meritoitumiseen liittyvien kysymysten kohdilla, joissa haastateltavat pyysivät tarkennusta (ks. luku 6.1.2). Laatimani teemahaastattelurunko oli näin ennemminkin tuki mahdollisille kysymyksille, jotka muotoituivat yksilöllisesti haastattelutilanteen ja siinä syntyneen vuorovaikutuksen mukaan.

4.3 Tutkimusanalyysin toteuttaminen

Palattuani aineistontuottamisen jälkeen aineiston analysoinnin pariin, aloitin analyysin kuuntelemalla nauhoitteita ja tukeutumalla omiin muistiinpanoihini. Olin tehnyt muistiinpanoja niin haastatteluiden aikana kuin haastattelutilanteiden jälkeen. Aloitin analyysin anonymisoimalla haastatteluaineistoni litteroinnin yhteydessä. Valmista litteroitua aineistoa muodostui yhteensä fontilla Times New Roman, koolla 12 ja rivivälillä yksi 290 sivua. Litteroidessani tavoitin haastatteluaineistostani myös ensimmäisiä yleisiä huomioita, joita kirjoitin muistiin.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa kuuntelin nauhoitteita sekä luin litteroimaani aineistoa läpi. Luin aineistoa myös pyrkimällä asettumaan tutkijakoulutettavien erilaisiin positioihin. Tällä tavoin ajattelin tavoittavani paremmin ne diskurssit, joihin nimenomaan heillä siinä tilanteessa oli pääsy. Analyysiä tehdessäni jäin usein myös pohtimaan, kuinka erilaisissa tilanteissa fyysisesti, psyykkisesti, taloudellisesti sekä elämäkokemuksellisesti tutkijakoulutettavina olimme. Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme (2016, 66–67) ovatkin todenneet, että ilmiöt konkretisoituvat tutkittaville eri tavoin, sillä siihen vaikuttavat heidän ajatuksensa ja elämäntilanteensa. Uskon, että tällä havainnoilla on ollut myös merkitystä tutkimustuloksissa ilmentyvään tietokapitalistiseen hallintaan ja tapaan, kuinka haastateltavat siitä puhuivat (ks. luku 7.2).

Analyysissä soveltamani diskursiivinen lukutapa on omanlaisensa tapa tulkita ja analysoida aineistoa. Carol Bacchi (2000) on havainnut, kuinka diskurssin ymmärtämisen taustalla on jännitteitä, jotka syntyvät siitä, painotetaanko diskurssin käyttöä vai toisaalta korostetaan diskurssin vaikutuksia. Väitöstutkimusta tehdessään Anu Pynnönen (2013, 32–33) kehitti mallin, jolla voidaan toteuttaa diskursianalyysiä kolmivaiheisena prosessina. Diskursianalyysi etenee tällä tavoin synevän prosessina, joka käynnistyy tekstin tasossa liikkuvalla analyysillä. Tutkijan suhde tekstiin on analyyttinen ja havainnoiva. Tutkija lukee aineistoa ja tekee huomioita, missä keskiössä ovat mm. sanat, ilmaukset, lauseet, virkkeet ja metaforat. Analyysin tuloksena syntyy tekstin perusrakenteen, teemojen ja ominaisuuksien luokittelu, jonka perusteella voidaan kuvata sitä, mitä ilmiöstä sanotaan ja miten ilmiöstä puhutaan. Diskurssi voidaan siten tunnistaa ja sen tunnusmerkkejä kuvata. Analyysin toinen taso on tulkitseva ja pyrkii ymmärtämään diskurssia laajemmin. Aineisto asetetaan tilanteeseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiinsa, ja merkitykset peilautuvat sekä aineistoon että aineistosta kontekstiin. Tulkitsevan analyysin tuloksena syntyy representaatioita, jotka kertovat siitä, millaiseksi jokin ilmiö tekstin ja diskurssin kautta tehdään. Tutkijan ote on tulkitseva ja myös hänen omat valintansa vaikuttavat siihen, millainen tulkinta syntyy. Tämän jälkeen representaatiot kyseenalaistetaan ja ne asetetaan erilaisten vallan ja vaikuttamisen viitekehyksiin. Kontekstit, joita vasten analyysiä tehdään, ovat yhteiskunnallisia, historiallisia ja poliittisia. Kriittisessä analyysissä nämä kontekstit nähdään diskurssissa ja sitä kautta tekstissä, niitä säätelevinä. (emt.)

Soveltamani diskursiivinen lukutapa on tutkimuksessani muodostunut erilaisista kerroksista ja kerroksittain lukemisesta ja etenemisestä. Kirjoitin aineiston tarkastelun aikana syntyneitä ajatuksia muistiin ja tein samalla merkintöjä litteroituun aineistoon. Seuraavaksi analyysini eteni teemojen mukaan. Jaottelin litteroitua aineistoa karkeasti merkintöjeni mukaan ensiksi manuaalisesti koodaamalla eri värein tekstiotteet ja jaottelemalla niitä teemojen mukaan. Tässä kohtaa syntyi myös useita alateemoja sekä teemoja, jotka yhdistyivät toistensa kanssa. Myöhemmin tämä alustava tekstiotteiden teemoittelu auttoi koko väitöskirjani koko-

naisuuden hahmottamisessa. Anu Pynnösen (2013) kuvaamia ensimmäisiä diskurssianalyysin vaiheita ovatkin edustaneet hetket, joissa tavoitin aineistostani ne teemat, joista halusin kirjoittaa artikkeleissani. Toisella tulkitsevalla tasolla syvennyin diskursseihin paremmin ja asetin ne yhteiskunnalliseen ja tieteelliseen keskusteluun. Lopullinen tulkinta edustaa sitä näkymystä, jonka diskursseista lopujen lopuksi tavoitin. Diskurssianalyysin lukuisat erilaiset toteutustavat sekä lukutavat ovatkin moninaisia ja näin ollen myös diskurssien tulkinta on aina konteksti- ja tutkijasidonnaista.

Aineistoni oli rikasta ja monivivahteista. Huomasin, että olisin voinut lähestyä sitä metodologisesti ja sisällöllisesti useasta suunnasta ja eri tavoin. Yhä hienojakoisempien ja tarkempien teemoittelujen ja luokittelujen jälkeen lopulta jäsenyi erilaisia tietoa ja tietämistä muokkaavia ja mukauttavia käytäntöjä sekä jännitteitä, joita tietokapitalistinen hallinta loi ympärilleen. Tämä kaikki jäsenyi ja tarkentui haastatteluteemojen avulla mutta myös toiston kautta, jota haastatteluissa tuotettiin. Analyysin edessä ja aineiston parissa vietetyn ajan myötä minulle tarkentui, että erilaiset diskurssit olivat asettaneet tutkijuuden ristiriitaiseen ja jännitteisiin tilaan, joita halusin osajulkaisuissani tarkemmin kuvata.

Analysointia varten tein itselleni myös määrällisen exel-taulukon, johon keräsin kaiken tiedon, joka oli muutettavissa numeeriseksi 28 haastattelusta. Jaottelin taulukkoon haastateltavat eri tieteenaloille Tilastokeskuksen laatiman tieteenalaluokituksen mukaan. Käyttämäni tieteenalaluokitus perustuu OECD:n julkaisemaan Frascati-Manualin FOS-luokitteluun (ks. OECD 2006). Haastateltavani sijoittuivat luokittelussa yhteiskuntatieteisiin, maatalous- ja metsätieteisiin, humanistisiin tieteisiin sekä lääke- ja terveystieteisiin. Tarkemmin näiden tieteenalaluokitusten sisältä haastateltavat edustivat 20 eri tieteenalaa. Tutkimusrahoituksellisesti apuraha oli yleisin rahoitusmuoto työsuhteen ja projektirahoituksen ohella. Kuitenkin minun oli vaikea määrittellä tarkasti väitöskirjan rahoitusmuotoja haastateltavien keskuudesta, sillä väitöskirjaa tehtiin myös väitöskirjavuosien varrella rahoitusmuotojen moninaisilla yhdistelmillä (ks. myös Dill ym. 2006). Tämä tarkoitti esimerkiksi työsuhteen, apurahan, jopa työttömyystuen yhdistelmää. Jaottelin haastateltavia myös väitöskirjamuotojen mukaan, joista suosituin oli artikkeliväitöskirja, jota työsti 17 haastateltavaa. Haastateltavistani 11 kertoi haastatteluhetkellä tekevänsä monografiaväitöskirjaa, ja kuusi heistä kirjoitti monografiaväitöskirjaansa englanniksi. Suosituin muoto oli englanninkielinen artikkeliväitöskirja. Tutkimustyön kielenä englanti olikin suomea tai ruotsia suosittu. Haastatteluissa kuitenkin pohdittiin edelleen väitöskirjan kieltä, joka saattoi olla myös suomen- ja englannin kielen yhdistelmä artikkeliväitöskirjassa. Lisäksi jaottelin haastateltavat aloitusvuoden sekä vanhanmuotoisen tutkijakoulutuskokemuksen perusteella. Haastateltavistani yhdeksän oli ollut mukana vanhanmuotoisissa tohtorikouluissa jäsenenä tai liitännäisjäsenenä. Mielenkiintoista oli, että yhdeksästä vanhanmuotoisista tutkijakoulujen toiminnassa mukana olleista

viisi oli yhteiskuntatieteilijää ja kaksi lääke- ja terveystieteilijää. Keräsin haastatteluista myös tiedot haastateltavien opetusmahdollisuuksista. Haastateltavista 12 ilmaisi selkeästi opettavansa. Heistä suurin osa toimi työsuhteessa yliopistoon. Apurahalla työskentelevät olivatkin suuremmaksi osaksi heitä, jotka eivät opettaneet yliopistossa väitöskirjatyön ohella.

Kuten aiemmin tässä luvussa kerroin, analyysin aluksi luin läpi koko haastatteluaineistoni ja fokusoin analyysiani niihin aineisto-osioihin, joissa keskusteltiin haastatteluteemoista. Artikkeleiden analyysien kohdalla kokosin kaikista haastatteluista ne osiot, joissa keskusteltiin selkeästi artikkeleissa asetetuista tutkimuskysymyksistä. Koska ensimmäinen artikkeli keskittyi toimijuuteen ja projekteihin, syvennyin tämän artikkelin aineistoa kootessani tarkemmin niihin aineistokohtiin, joissa projekteille luontaiset asiat tulivat ilmi. Tarkastelimme yhteiskirjoitetussa artikkelissa myös aineistosta erityisesti kohtia, joissa puhuttiin projekteista ja joihin liittyi myös toimijuutta. Toisen artikkelini kohdalla halusin keskittyä nimenomaan tutkijakoulutuksen muutokseen toimijuuden ohella. Tällöin tarkastelin ja kokosin haastatteluaineistosta kohtia, joissa puhuttiin muutoksista ja uudistuksista. Kolmannen artikkelin kohdalla fokusoin aineistoni analyysiä julkaisupoliitiikkaan ja tutkimusrahoitukseen. Analysoinnissa kiinnostuksen kohteena olivat erityisesti kysymykset julkaisemisesta, kirjoittajuudesta sekä tutkijan ansioitumisesta. Neljännen artikkelin aineiston analyysi taas syntyi teemoista, jotka liittyivät tiedon tuotannossa tapahtuneisiin muutoksiin, syihin miksi näitä muutoksia on ajettu eteenpäin, sekä siihen kenelle tutkijakoulutettavien tulisi tuottaa tietoa ja miksi. Yhteistuotetun artikkelin analyysissä syvennyimmekin erityisesti otteisiin, joissa keskusteltiin näistä teemoista.

Tämän jälkeen kaikkien artikkeleiden kohdalla analyysini syveni vaiheelta teemojen ja niiden sisällä yksittäisten huomioiden kautta vaiheeseen, joissa haastattelupuheet jäsenyivät analyysiksi. Analyysit syvenyivät usein yhteiskirjoitetuissa artikkeleissa yhteisten pohdintojen ja ideoinnin avulla. Kaikissa osajulkaisuissa olen jättänyt analyysissä käyttämäni haastatteluotteet täysin anonyymeiksi, yksilöimättä haastateltaviani. Olen kokenut, että luennassa tärkeämpää on tuoda esiin subjektipositivien diskursiivinen rakentuminen tutkijakoulutuksen kontekstissa. Tällöin tärkeämpää on se mitä ja miten sanotaan kuin se, kuka sanoo. (ks. Isopahkala-Bouret 2016; artikkeli IV.)

4.4 Tutkimuksen tekemisen eettisiä pohdintoja

Aloittaessani väitöskirjatutkimukseni vuonna 2013 oli kulunut kolme vuotta uuden yliopistolain voimaantulosta. Olin vastavalmistuneena maisterina ajautunut onnellisesti heti työelämään. Ajatus ja idea tutkimuksestani asettui reiluksi vuodeksi 'aktiiviseen lepotilaan', joka sai ärsykeitä yhteiskunnallisista tapahtumista ja käynnissä olevista jatko-opinnoistani. Kun vuonna 2014 jatkoin kokopäiväisesti

väitöskirjatyötäni, oli tapahtunut paljon. Puhuttiin siitä, olisiko yliopistoa kohta enää olemassa? Ajat olivat ”hurjistuneet”, yliopisto ja tutkimus olivat ”kriisissä”. Kriittinen puhe oli kärjistynyt ja fokusoitunut huoleksi tutkimusrahoituksen ohella akateemisesta tutkijuudesta, tiedosta ja tietämisen merkityksestä. Olin kiinnittänyt huomiotani puheeseen tutkimuksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta, tiedossa ja tutkijuudessa. Akateemisesti tuotetussa tiedossa ja tietämisessä oli tapahtunut jotain ja oli tapahtumassa koko ajan jotain, ja se kiehtoi ja veti minua puoleensa yhä enemmän.

Jouduin myös väitöskirjaprosessini aikana perustelevaan, miten yliopistossa voidaan tutkia yliopistoa tai miten tutkijakoulutettavana voin tutkia asiaa, jossa itse olen näinkin sisäpuolisena. Olen myös itse pohtinut tätä dilemmaa; miten voin olla osa sitä, mitä kriittisesti tutkin? Syntyikin jännitteinen mutta mielenkiintoinen asetelma, jossa tutkijakoulutettavana tutkin tutkijakoulutusta olemalla itse osa sitä diskursiivista todellisuutta, jota tutkin. Väitöstutkimukseni oli näin myös oma oppimisprosessi tutkijuuteen ja tohtoroitumiseen (ks. Stubb 2012).

Lisäksi haastatteluita tehdessäni sain kuulla haastateltaviani kohdanneesta artikkelijulkaisemisen varjopuolesta, joka kosketti myöhemmin myös itseäni. Haastateltavani kertoivat siitä, kuinka artikkelit julkaistuna eivät ole enää muutettavissa, vaikka väitöskirjatutkija myöhemmin näin haluaisi. Toisin kuin monografiaväitöskirja, joka elää väittelyyn asti, syntyy artikkeleista kiinteä ja muuttumaton osa väitöskirjaa heti niiden tullessa julkaistuksi.

Tuottamani tutkimusaineisto on tarjonnut minulle erinomaiset lähtökohdat tutkia tietokapitalismia, josta tuli väitöstutkimukseni edetessä yhä ajankohtaisempi aihe. Tutkijakoulutus, kuten koko korkeakoulutus, on elänyt ja elää murroksessa erinäisten muutoksien ja uudistusten keskellä. Tutkijuutta määrittelee paljon se, miten tutkija määrittelee tässä ajassa itse itsensä mutta myös se, miten tutkija määrittellään yhteiskunnassa (ks. artikkelit II & IV). Kysymykset tutkijan asemasta ja toimijuudesta ovat koulutuspoliittiseen diskursiiviseen todellisuuteen asettumista, mutta toisaalta myös omaa kokemusta siitä, miksi haluaa nimettävän ja paikantuvan. Kyse on vallan kaksisuuntaisuudesta. Aloittaessani väitöskirjatyötäni esittelin itseni jatko-opiskelijana ja huomaamattani asettelin itseni vasta-alkajan asemaan. Pian ymmärsin, että en voinut sanoa olevani jatko-opiskelija. Olin ensimmäisen myönteisen apurahapäätöksen avulla tullut apurahatutkijaksi. Määrittelin itseni rahoituksen kautta, koska rahoitukseen kulminoituu myös arvostus ja asemoituminen suhteessa muihin tutkijoihin (artikkeli II). Apuraha oli mahdollistanut toimijuutena ja asemoitumiseni, joita pystyin rakentamaan apurahatutkijana.

Väitöskirjatutkimustani tehdessä ymmärsin myös, että affektit tulisivat osaksi väitöskirjani teoriaosuutta toimijuudesta. Voisin luonnehtia väitöskirjan työstämistä ja asettumista diskursiiviseen todellisuuteen, jota tutkin, myös eräänlaiseksi ’tunnetyöksi’, jota tietokapitalismi edustaa. Väitöskirjaprosessini sisälsi affektiivista työskentelyä, sillä väitöskirjatyön parissa vietetään pitkiä aikoja yksin mutta

myös yhdessä muiden tutkijakollegoiden kanssa. Tutkijan toimijuuden rakentamiseen vaikuttaakin olennaisesti onnistumisten ja epäonnistumisten kokemukset väitöskirjaprosessista. Tunne oikein tekemisestä, vääryydestä, ilosta ja häpeästä myös 'kuljettavat' tutkijaa eri tavoin läpi väitöskirjaprosessin. Näiden lisäksi vallan kaksisuuntaisuus antaa mahdollisuuden rakentaa väitöskirjaprosessista omanlaisensa.

Rakensin myös omaa toimijuuttani muillakin tavoilla artikkeliväitöskirjani edetessä. Puhuttaessa kirjoittajuudessa jouduin haastamaan sitä positiota, mistä kirjoitan. Tutkijana jouduin tekemään jatkuvia valintoja kirjoittaessani osajulkaisuista yksin ja yhdessä muiden tutkijoiden kanssa. Usean kirjoittajan artikkelissa voikin olla vaikeaa tehdä näkyväksi omaa positiota väitöskirjatutkijana ja omaa ääntä kirjoittajana sellaisissa tilanteissa, jossa aineiston tuottamiseen eivät ole osallistuneet muut kirjoittajat. Kirjoittamisessa on kyse myös aineistoa keränneen tutkijan konstruktiosta, vuorovaikutustilanteesta, missä aineistoon liittyy paljon sanomatonta. Yhteistuotetussa artikkelissa III olemme yhdessä pohtineet yhteiskirjoittajuutta tietokapitalismissa.

Väitöskirjani artikkeleista kolme on yhteiskirjoitettuja yhdessä ohjaajieni kanssa. Ne on tuotettu kokonaan aineistostani (artikkelit III & IV) sekä osittain aineistostani, jota lisäksi täydensi toisen tutkijan aineisto (artikkeli I). Tutkijana olen ollut tuottamassa omaa aineistoani ja tällöin kokemukset siitä ovat olleet vain minun käytettävissäni. Niitä kokemuksia olen hyödyntänyt myös aineistoni analyysissä.

Artikkelijulkaiseminen ja yhteiskirjoittajuus liittyy näin tietokapitalistiseen nopean tuottamiseen kulttuuriin, jonka ongelmallisuutta olemme pohtineet tarkemmin artikkelissa III. American Psychological Association (APA) (2010) on ohjekirjassaan antanut yleisluonteisia ohjeita kirjoittajuuksista ja kirjoittajuuden jakamisesta. Ymmärrystä siitä, mitkä tekijät muodostavat oikeutetun tekijyyden, jos kirjoittajia on useampia kuin yksi, on kuitenkin ristiriitainen kysymys (Moore & Griffin 2006). Huomionarvoista on myös se, että tutkijat yksinkin kirjoittaessaan keskustelevat niin fyysisesti mutta myös kirjoituksiensa kautta myös muiden tutkijoiden kanssa (ks. Guttorm ym. 2014; Ikävalko 2016). Yhteiskirjoittamisen ongelmallisuuteen on havahduttu ja asiasta on virinnyt keskusteluja (ks. Suomen Akatemia 2015). Suomessa Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK 2016) on laatinut ohjeistusta artikkeleiden yhteiskirjoittajuudesta. Vuonna 2018 Tutkimuseettinen neuvottelukunta myös julkaisi vanhaa suositusta tukevan ja täydentävän suosituksen tieteellisten julkaisuiden tekijyydestä sopimiseksi, jonka tavoitteena on halu ehkäistä tekijyydestä syntyviä kiistoja (TENK 2018). Vuoden 2016 suositusten mukaan kirjoittajuudessa on kysymys merkittävästä osallistumisesta tutkimuksen ideointiin, suunnitteluun, aineiston keräämiseen tai analysointiin ja tulkiintaan, artikkelin luonnostelemiseen tai kriittiseen tarkasteluun vaikuttaen merkittävästi sen sisältöön, lopullisen julkaistavan version hyväksyntää sekä vastuun

ottamiseen työn jokaisesta vaiheesta varmistuen hyvän tieteellisen käytännön noudattamisen (TENK 2016). Tutkimuseettisesta näkökulmasta tekijyys on osallistumista tieteellisen artikkelin tai muun julkaisun tekoon niin merkittäväällä tiedon tuottamisen panoksella, että tekijyys tulee mainita julkaisun kirjoittajana (TENK 2018). TENK suosittelee kirjallisesti sovittavan esimerkiksi artikkeliväitöskirjan artikkeleiden valmistumisen periaatteista ja lähettämisestä arviointiin. Yhteisarikkelin kirjoittajien nimien järjestyksessä suositellaan noudatettavan tieteenalan vakiintunutta ja tiedeyhteisön hyväksymää käytäntöä. Esimerkiksi väitöskirjan ohjaussopimuksessa suositellaan sovittavan artikkeliväitöskirjojen yhteisjulkaisujen osalta siitä, millä perusteella kirjoittajuus, kirjoittajajärjestys ja tekijyys määrittyvät. Tämä tulisi erityisesti huomioida väitöskirjaan tulevien artikkeleiden kohdalla. (TENK 2016; ks. myös Tirri 2017.)

Ensimmäisinä keskeisinä asioina nimenomaan artikkeliväitöskirjaa työstävän tutkijakoulutettavan tulisikin pohtia, onko artikkeli henkilökohtainen vai yhdessä kirjoitettu tuotos? Yhteiskirjoittajuus liittyy niin tutkijan ansioitumiseen ja tutkijan näkyvyyteen (artikkelit III ja IV) sekä artikkeliväitöskirjan vaatimuksiin. Tutkijakoulutettavan ja väitöskirjan valmistumisen näkökulmasta onkin (toistaiseksi) merkittävää, missä järjestyksessä yhteiskirjoitetussa artikkelissa kirjoittajien nimet artikkeliin on sijoitettu. Usein tohtoroitumiseen hyväksyttävältä artikkeliväitöskirjalta vaaditaan tietty lukumäärä ensimmäisenä kirjoittajana toimimisia. Tämä on tärkeää senkin vuoksi, että yhteiskirjoittajuus on artikkelikirjoittamisessa yleistynyt käytäntö. Vähiten tekijöitä, noin 2–3 on humanististen tieteiden ja yhteiskuntatieteiden julkaisuissa. Ympäristötieteissä, tekniikassa sekä maatalous- ja metsätieteissä tekijöitä on 5–6 julkaisua kohden, lääke- ja terveystieteissä on jo yli 10 tekijää julkaisua kohden ja luonnontieteissä 20 tekijää julkaisua kohden. (Muhonen & Pölönen 2016; myös Lyytinen, Muhonen, Koskinen & Eskola 2016.)

Yhteiskirjoitettujen artikkelien nimijärjestyksestä on tutkittu esimerkiksi eettisistä lähtökohdista. Eettisinä lähtökohtina on esitetty vanhempien tutkijoiden kunnian ottamista nuorempien tutkijoiden kirjoituksista ensimmäisenä kirjoittajana (ks. Kwok 2005; Macfarlane 2017). Tämä tarkoittaa sitä, että nuoremmat ja kokemattomat tutkijat työnnetään syrjään tai heille annetaan kirjoittajuudesta vähäisemmät ansiot (Macfarlane 2017).

5 ARTIKKELEIDEN ESITTELYT

Väitöskirjani koostuu neljästä artikkelista. Artikkelit vastaavat tutkimuskysymyksiini seuraavasti: tutkijakoulutettavien muotoutuvaa toimijuutta tietokapitalistisessa hallinnassa käsitellään kaikissa artikkeleissa I–IV sekä tiedontuotannon ja tiedon hallintaa kaikissa artikkeleissa I–IV. Teoreettisesti kaikissa artikkeleissa on hyödynnetty tietokapitalismin ja subjektifikaation käsitteitä sekä sovellettu diskursiivista lähestymistapaa.

Artikkelit etenevät tutkimuksessani laajemmasta yhteiskunnallisesta tutki-juutta tarkastelevasta näkökulmasta kohti tutkijakoulutettavien toimijuutta ja tutkimukseen liittyvää tiedontuotantoa. Ensimmäinen artikkeli johdattelee lukijan projektimarkkinoille yleisesti tunnistettavana yhteiskunnallisena ilmiönä, johon yksittäinen väitöskirjan tekeminen projektina kiinnittyy. Artikkelissa tarkastellaan tietokapitalismin ilmenemistä laajemmin tieteessä, tutkimuksessa sekä tutki-juudessa. Toinen artikkeli syventyy tietokapitalismin toteutumiseen erityisesti tutkijakoulutusjärjestelmässä ja tuo esiin tutkijakoulutuksessa tapahtuneita muutoksia ja niiden seurauksia. Kolmannessa artikkelissa tarkastellaan tutkijakoulujärjestelmän sisältä käsin tarkemmin tiedejulkaisemista sekä erilaisia väitöskirjmuotoja, jotka ovat osa tohtoroitumista. Neljännessä artikkelissa keskitytään syvemmin tutkijakoulutettavien paikantumiseen tiedontuotannossa ja kiinnitetään erityishuomiota niihin tiedontuotannon seurauksiin, joita tietokapitalismi saa aikaan yksittäisissä tutkijakoulutettavissa.

5.1 Tutkijat projektimarkkinoilla

Ensimmäisessä artikkelissa *The Academic Researchers on The Project Market in The Ethos Of Knowledge Capitalism* – syvennymme yhdessä Kristiina Brunilan kanssa projektimarkkinoihin yhteiskunnallisena ilmiönä, johon väitöskirjan tekeminen projektina kiinnittyy. Artikkelissa keskitytään siihen, miten tietokapitalismi muokkaa akateemista tutkimusta ja tutki-juutta projektimarkkinoilla. Tarkas-telemmme erityisesti sitä, kuinka tietoa ja tutkijoiden subjektiviteettejä tuotetaan ja muotoillaan projektimarkkinoilla. Artikkelin aineisto koostuu tuottamastani 28 nuoremman tutkijan haastattelusta sekä vanhempien tutkijoiden haastatteluista ja dokumenteista, jotka Kristiina Brunila on tuottanut aiemmassa tutkimuksessaan.

Artikkelissa tuomme esiin, kuinka projekteista on tullut ideologinen tapa vahvistaa markkinoitumista samalla kun tutkijoiden mukana olosta projekteissa on tehty laskelmoivampaa toimintaa. Artikkelin painopiste on siinä, miten tutkijan subjektiivisuuksia ja tietoa tuotetaan monien ehdollisten käytäntöjen kautta projektitutkimuksessa. Kyse on vallan muodosta, joka samaan aikaan säätelee ja

mahdollistaa toimijuutta. Projektitapaistuminen edustaa markkinalähtöistä itseorganisoidun verkostoitumista sisällyttämällä, tuottamalla ja asemoimalla kaikki osallistumaan projektityöhön. Projektitapaistuminen kuvaakin artikkelissa sitä, mikä muovaa projekteihin perustuvia toiminnan muotoja ja mikä muovaa projektitoimintaa. Projektit edistävät vaihtelevasti väitöskirjaprosessia mutta myös hidastavat sitä. Tutkijakoulutettavat ovat varsin yleisesti osallisena useassa osaprojektissa väitöskirjaprojektin ohella.

Tuloksena tuomme esiin, että projektirahoituksen saaminen edellyttää tiettyä esittämisen tapaa sekä kieltä ja taitoa myydä projektia. Marginaalisella hankalasti hyödynnettävyyttä osoittavalla tutkimusaiheella on vaikea saada rahoitusta. Vaihtoehtona on jatkaa omilla henkilökohtaisilla varoilla tai muokata aihetta rahoitettavien tahojen mukaan. Tätä toimintatapaa tukee myös tuottavuuden perusteella rahoitusta jakava yliopistojen rahoitusmalli, joka saa tutkijat hyvin tietoiseksi siitä, kuinka tutkimusta tulee oikeuttaa "numeroilla", kuten projektien määrällä, rahoituksen määrällä ja viittausindekseillä. Tätä tukee myös se, että suurin osa EU-rahoitteisista projekteista toteutuu rahoituksella, joka on nimenomaan varattu tiettyyn tarkoitukseen. Tämä on myös jatkuvuuden este: kun rahoitus on ohi, tutkimus päättyy.

Tutkimuksen johtopäätöksinä tuomme esiin, että tutkijat eivät ole koskaan vapaita diskursseista, jotka mahdollistavat tiedon ja tietämisen. Projektimarkkinat ja niitä ohjaava projektirahoitus ovat keskeinen osa tutkimusta ja määrittelevät tutkijuutta ja tutkijan taloutta. Markkinavoimien ehdoilla toimiminen on alkanut muotoilla akateemista tutkimusta. Subjektifikaation näkökulmasta nuorten tutkijoiden tulee hankkia rahoitusta projektimarkkinoilla toimimalla tietokapitalismia mukaillen. Tällöin lähennytään ajatusta sisäisestä yrittäjyydestä. Samalla on hallittava markkinoiden kieli tullakseen kuulluksi. Niinpä projektit, jotka ottavat osaa markkinalähtöisesti taloudelliseen keskusteluun vastaavat tietokapitalismin tarpeisiin.

5.2 Tutkijakoulutuksen muutos ja epävarmuus

Toisessa artikkelissani ”*Kun kaikki on epävarmaa, niin silloin me ollaan kaikkein kuuliaisimpia*” - *Tutkijakoulutus tietokapitalistisessa hallinnassa* kysyn, miten tietokapitalistinen hallinta toimii tutkijakoulutuksessa ja millaista toimijuutta tutkijakoulutuksen muutos mahdollistaa. Artikkelin aineistona toimii tuottamani tutkijakoulutettavien haastattelut. Aineistona hyödynnetään myös koulutuspoliittisia dokumentteja. Analyysitavan diskursiivisessa luennassa tutkijakoulutus nähdään diskursiivisena käytäntönä (ks. Foucault 2005). Artikkelissa käytän tietokapitalismin ja subjektifikaation käsitteiden lisäksi affektin käsitettä.

Tuloksissa tuon esiin, että tutkijakoulutuksen muutos on koettu epämääräisenä hallinnollisena ja rakenteellisena muutoksena tutkijakoulutettavien keskuudessa.

Epävarmuus levittäytyy kansainvälisinä ja kansallisesti toteutettuina rakenteellisinä ja hallinnollisina muutoksina tutkijakoulutukseen ja syvemmin tutkijakoulutettaviin. Hallinnollisen muutoksen mukanaan tuomalta epävarmuudelta myös suojaudutaan varjelemalla omia kyvykkyyksiä sekä psyykkisiä voimavaroja. Edelleen jatkuvien hallinnollisten muutosten ja uudistusten keskellä tutkijakoulutettavat käyvät neuvotteluita tietokapitalistisen hallinnan kanssa, niin keskeisestä tutkimusrahoituksesta kuin tutkijakoulutettavien asemasta kertovasta nimeämisistä, joiden avulla he rakentavat ja muokkaavat toimijuuttaan.

Tuloksina myös totean, että tutkimusrahoitushaut ovat luoneet niin akateemiseen tutkijuuteen kuin tutkijakoulutukseen tilausta oman osaamisen ja erinomaisuuden esittämiselle. Tutkimusrahoitukseen liittyy myös kysymys siitä, miksi tutkijakoulutettavia kutsutaan ja miksi heidän tulisi itse itseään kutsua. Tutkijakoulutettavien epävarmuuden kokemus riippuu näin sekä yliopiston että yhteiskunnan nimeämisistä. Tässä tapauksessa se tarkoittaa ongelmallisesta opiskelijastatuksesta irti pääsemistä ja näin vahvemman tutkijuuden osoittamista sekä samalla työn ja ammattimaisen työskentelyn osoittamista. Subjektifikaation näkökulmasta tutkijakoulutettavat oppivat valitsemaan itse heille 'oikeaksi' määritellyn nimekkeen tai kyseenalaistamaan tuon valinnan. Tietokapitalismin tuottama tutkijakoulutettavaan tunkeutuva epävarmuus muokkaa tutkijakoulutettavaa ja saa aikaan hallinnan kannalta toivottavaa liikettä, jonka tavoitteena on tottelevaisuus ja aina saatavilla olemisen valmius. Valppaassa odotustilassa eläminen ja oleminen sai aikaan kriittisyyttä, jossa kyseenalaistetaan ja haetaan vastauksia vaihtoehdotto-
muuteen.

Artikkelin lopuksi tuon esiin, että lisääntyvällä tietokapitalistisella hallinnalla ja sen seurauksilla on ollut suoria vaikutuksia väitöskirjan tekemiseen sekä tutkijaksi tulemisen prosessiin. Tutkijakoulutuksen hallinnassa tapahtuneet muutokset eivät ole jääneet vain koulutuspolitiikan ja yliopiston hallinnon tasolle vaan ne ovat tunkeutuneet markkinaehtoisuutta huokuvina diskursseina tutkijakoulutettavaan. Esitänkin, että tutkijakoulutuksessa on kyse diskursiivisesta kokonaisuudesta diskursiivisine käytäntöineen, joka saa aikaan subjekteissa affektiivisuutta sekä itsehallintaa. Tutkijakoulutus diskursiivisena käytäntönä rakentuu näin moninaisista tiedon muodostuksen käytännöistä, jotka osoittavat, kuinka ne ohjaavat puhumaan asioista tietyllä tavalla; tavalla missä epävarmuus ja epämääräisyys korostuvat. Samalla affektiivisuus on tehnyt tietokapitalistisesta hallinnasta tutkijakoulutettavilla tunnistettavampaa ja konkreettisempaa. Tulevan tohtorin subjektiivisuus näyttäisikin lopulta olevan riippuvainen siitä, että tulee ”oikealla tavalla” ymmärrettäväksi tutkijakoulutuksen diskursiivisissa käytännöissä.

5.3 Tiedejulkaiseminen ja tuottamisen paineet

Kolmannessa artikkelissa *”Kaikki verissä päin sitä omaa edistää” Tutkijakoulutus, tieto ja tutkijuus tietokapitalismissa* kysymme Kristiina Brunilan kanssa, mitä tapahtuu tiedolle ja tutkijuudelle tohtorikoulutuksessa, kun yliopistoihin kohdistetaan uudessa julkisjohtamisessa yhä enemmän tuottamisen paineita. Artikkelissa tarkastelemme tutkijakoulutusta erityisesti tieteellisen julkaisemisen sekä siihen keskeisesti liittyvän tiedon muodostumisen näkökulmista. Artikkelin aineistona on hyödynnetty tuottamaani tutkijakoulutettavien haastatteluaineistoa.

Artikkelin tuloksissa tuomme esiin, että laadukkaalle tutkimukselle ja tiedon tuottamiselle näyttää jäävän yhä vähemmän aikaa ja tilaa. Kilpailuhenkisessä ympäristössä tutkijan tila kaventuu. Aikaa ei jää yhdessä tekemiselle, vaan menestyminen kovassa kilpailussa on yhteisöllisyyttä tärkeämpää. Ansioitumisesta ja tuottavuudesta voi tulla tutkimuksen itsetarkoitus tutkimuksen ja tiedon merkittävyyden sijaan. Tässä kilvoittelussa tuntuvat voittajia olevan artikkeliväitöskirjaa tekevät tutkijat, joiden tuotokset ovat suoraan hyödynnettävissä ja tuloutettavissa yliopiston rahoitusmallissa. Tulevien tohtoreiden on oltava tuottavia ja tehokkaita, toisin sanoen julkaistava mahdollisimman paljon, joskus jopa laadun kustannuksella. Tohtorikoulutuksessa tämä yhtälö tarkoittaa siirtymistä artikkeliväitöskirjoihin, sillä ne ovat laskennallisesti yliopistoille tuottavampia kuin yleisimmät yliopistojen sarjoissa julkaistavat monografiaväitöskirjat. Ne myös kasvattavat nopeammin tärkeiksi muodostuneita hallinnan välineitä: tutkijoiden tuottavuusindeksejä. Keskeisenä tuloksena esitämme, että yliopistojen rahoitusmalli ajaa yhä voimakkaammin tuottavampaan tutkimukseen, joka näkyy artikkelijulkaisuiden ’tehtailuina’. Artikkelijulkaisemiseen liittyy myös ehtoja, käytäntöjä ja kirjoittamattomia sääntöjä, jotka tutkijakoulutettavan tulee oppia ja ymmärtää osallistukseen tiedejulkaisemiseen ja osoittaakseen pätevöitymisensä tutkijana.

5.4 Tutkijan ja tutkimuksen vaikuttavuus

Neljännessä artikkelissa - *”Pitää joku hyötynäkökulmakin olla olemassa” Tietokapitalistinen vaikuttavuuspuhe tutkijakoulutettavien subjektiviteettia muokkaamassa* - tarkastelemme yhdessä Ulpukka Isopahkala-Bouretin kanssa tiedon vaikuttavuutta ja merkitystä tutkijuudessa sekä sitä, miten käsitys vaikuttavuudesta muokkaa tiedon tuottajia ja tietoa. Artikkelissa kysymme, kuinka omaa tutkimusta ja tutkijan työtä oikeutetaan tietokapitalistisen diskurssin läpäisemisen puhetavoin? Entä kuinka puhe (oman) tutkimuksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta muo- vaa tutkijakoulutettavien subjektiviteettia? Artikkelin aineistona on hyödynnetty tuottamaani tutkijakoulutettavien haastatteluaineistoa.

Artikkelin tuloksissa esitämme, että tutkijakoulutuksessa muovataan tietokapitalistisen hallinnan tavoittelemia tietämisen, tekemisen ja tuntemisen tapoja.

Omasta tutkimuksesta ja tutkimustuloksista (tiedosta) tulee puhua tietokapitalismin asettamien ehtojen mukaisesti eli yhteiskunnallista hyötyä ja vaikuttavuutta korostaen, talouden ja tuottavuuden näkökulmaa esiin tuoden. Artikkelissa myös pohdimme sitä, kuinka tutkijakoulutettavat samanaikaisesti kokevat riittämättömyyttä ja epämukavuutta yrittäessään osoittaa oman tutkimuksensa tärkeyttä. Riittämättömyyden tunnetta voimistaa tietoisuus siitä, että jos tutkijan työ ja tiede ei ole nopeasti realisoituvaa ja näkyvää, sen merkitystä on hankala perustella ja oikeuttaa. Toteammekin tiedon yhteiskunnallisen merkityksen säätelevän niin tietoa kuin tiedon tuottajaa. Tutkimuksen hyötynäkökulman esiin tuominen ja selkeä osoittaminen ovat yhteydessä kilpaillun rahoituksen hakemiseen ja tavoitteisiin sen saamisesta. Käytännönläheisiä aiheita on helpompi rahoittajien rahoittaa, sillä he pystyvät tietoa myös halutessaan hyödyntämään. Myös tutkimustrendit vaikuttavat tutkimusrahoitukseen.

Tuomme tuloksena myös esiin, kuinka tietokapitalistisen diskurssin myötä yhteiskunnallinen vaikuttavuus samaistuu taloudelliseen vaikuttavuuteen: se tuottaa mukautuvia subjekteja, jotka vakuuttelevat tutkimuksessa käytetyn rahoituksen oikeutusta. Tutkijakoulutettavat oikeuttivat omaa tutkimustaan ja tutkijan työtä tietokapitalistisen vaikuttavuusdiskurssin läpäisemisen puhetavoin. Se ilmeni yhtäältä tutkijoiden ”tilivelvollisuutena” rahoittajaa ja veronmaksajia kohtaan, toisaalta tiedon näkyväksi tekemisen korostamisena osana tutkijakoulutuksen käytäntöjä. Kun tutkijakoulutettavat toistivat sujuvasti vallalla olevia diskursiivisia totuuksia vaikuttavuuden tärkeydestä hyvässä tieteen tekemisessä, he kokivat samanaikaisesti tiedon markkinoinnista ja tuotteistamisesta haasteena tutkijoiden toimijuuden kannalta. Vaikuttavuusdiskurssin koettiin ohjaavan tiedon ”tuotteistamiseen” ja omien tutkimustulosten käyttöarvon esiintuomiseen. Tätä kaupallisen vaikuttavuuden vaatimusta kohtaan esitettiin myös paljon kritiikkiä. Tuloksissa korostui myös tiedeviestinnän ja median rooli oikeanlaisen tiedon ja tietämisen muovaajina. Esitämmekin, että tutkijakoulutettavien subjektiviteetti rakentuu tiedon muodostuksen diskursiivisissa käytännöissä neuvotellen.

Johtopäätöksissä pohdimme, kuinka tutkimuksen ja tietämyksen arvo mitataan viime kädessä sillä, mitkä ovat tutkimuksen vaikutukset tiedeyhteisön ulkopuolisilla areenoilla. Samalla yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta vaikuttavuudesta tulee myös tutkimusyhteisön sisäisessä arvioinnissa ja keskinäisessä arvostuksessa käytettäviä kriteereitä. Tietokapitalismille alisteinen toiminta näyttäisi näin tarkoittavan tutkijoille erottautumisen ja mahdollisuuksien illuusiota. Lopuksi peräänkuulutamme tutkimuksen ja tutkijuuden itseisarvoa, joka tapahtuisi taloudellisen vaikuttavuuden diskursiivisia totuuksia häiritsemällä.

6 TUTKIJAKOULUTUKSEN TIETOKAPITALISTISEN HALLINNAN SEURAUKSET

Vastaan seuraavissa alaluvuissa tutkimuskysymyksiini. Ensimmäiseksi vastaan tutkimuskysymykseeni tutkijakoulutettavien toimijuudesta tietokapitalistisessa hallinnassa. Tämän jälkeen vastaan toiseen tutkimuskysymykseeni esittäen keskeisiä tutkimustuloksia tiedontuotannon ja tiedon hallinnasta.

6.1 Tutkijoiden tietokapitalismissa muotoutuva ja mukautuva toimijuus

Tietokapitalistisella diskurssilla on moninaisia seurauksia tutkijakoulutukseen ja tutkijakoulutettavien subjektiviteettiin mukauttaen ja muovaten niitä. Tulosteni perusteella erityisen tärkeitä toimijuuden rakentumisessa ovat tutkijakoulutettaville avautuvat neuvotteluiden mahdollisuudet, joita olen kuvannut subjektifikaation avulla. Tutkijakoulutettavat käyvät tietokapitalistisen hallinnan kanssa neuvotteluita muutostilanteissa, tutkijan arjen käytännöissä sekä ansioitumiseen, tiedejulkaisemiseen ja tutkimusrahoitukseen liittyen. Neuvottelut ovat osittain näkyvätöntä mutta myös konkreettisesti näkyväksi tulevaa tutkijakoulutettavien toimijuuden luomista. Tulokset myös tuovat esiin toimijuuden mukautumisen asiantuntijuuden ja työelämän vaatimukseen. Näitä neuvotteluita ja neuvottelun mahdollisuuksia kuvaan seuraavaksi tarkemmin.

6.1.1 Tutkijakoulutuksen muutos ja käytäntöjen epämääräiset seuraukset

Tutkijakoulutuksessa on ratkaisevaa se, miten yliopistot ja niiden hallinnot toteuttavat (kilpailua korostavia) korkeakoulupoliittisia muutoksia (artikkeli II). Tällä toimintatavalla on lopulta seurauksia myös ensimmäisen tutkimuskysymyksen mukaisesti subjektiviteetin muotoutumiseen (artikkelit I–IV). Artikkelissa II esitän, kuinka tietokapitalistinen hallinta toimii yliopistojen itsenäisesti organisoimien tutkijakoulujen käytännöissä rakenteellisen muutoksen jälkeen. Nämä tutkijakoulutusta kohdanneet rakenteelliset muutokset nojautuvat korkeakoulupoliittisiin suuntauksiin ja päätöksiin, jotka ovat uuden julkisjohtamisen mukaisia. Tietokapitalistinen hallinta toimii toteuttamalla tehokkuuden ja tuottavuuden oppeja: tutkijakouluja on mukautettu, yhdistetty ja tehty rakenteeltaan helpommin hallittavimmiksi koulutuspoliittisten tavoitteiden mukaisesti. Epävakaassa tilanteessa

tutkijakoulutus sekä se, mitä tulevilta tohtoreilta vaaditaan, on muuttunut. Artikkelissa II tuon esiin, että tutkijakoulut ja niiden sisällä tohtoriohjelmat ovat jääneet abstrakteiksi ja eivätkä muotoutuneiden ohjelmien hyödyt ole vielä konkretisoituneet ja hahmottuneet tutkijakoulutettaville. Yliopistojen itse organisoimia tutkijakouluja ja niiden sisällä olevia tohtoriohjelmia on edelleen vaikea hahmottaa tutkijakoulutettavien näkökulmasta jatkuvien tohtorikoulu-uudistusten sekä muuttuvien käytäntöjen keskellä. Ymmärrystä keskeneräiselle rakenteelliselle muutokselle toki annettiin, vaikka todettiin, että järjestelyt ja kehittäminen olisivat vaatineet enemmän aikaa, suunnitelmallisuutta ja huolellisempaa valmistelua yliopistoissa. Kiirehtiminen tuntui merkitsevän myös vääriin asioihin keskittymistä. Huomiota ja tutkijakoulutettavien henkilökohtaisia resursseja ovat vieneet henkilö- ja hallintopolitiikka, joka on yliopistoissa keskittynyt muun muassa leikkauksiin. Uudet tutkijakoulut nähtiin monella tapaa keskeneräisinä, koko ajan ”tulemassa joksikin”.

Tuloksena esitän, että tutkijakoulutuksen muutos on asettanut yliopistot kilpailemaan keskenään tohtorikoulutuksesta. Koulutuspoliittisesti kilpailu on tavoitteellista toimintaa, sillä tohtoriohjelmien odotetaan integroituvan tiiviisti yliopistoon ja näin osaksi tutkimusstrategiaa sekä profiilia (OKM 2012, 47; myös Niemi ym. 2011). Tutkijakoulutettaville kilpailu näkyy tohtorikoulujen painopistealueiden luomisina sekä tohtorikoulutuksen ja tutkijakoulutettavien rahoituksen kohdentumisina. Muutoksissa tutkijakoulujen karsiminen ja keskittäminen ovat osa yliopistojen profiloitumista kilpailukykyä tavoittelevassa tulevaisuudessa, missä nykyiset tutkijakoulut on asetettu kilpailemaan keskenään. Vastuu tohtorikouluista on osa koko yliopiston strategiaa, missä kilpaillaan parhaista kyvykkyyksistä ja yliopiston maineesta (Bitusikova 2009).

Tuloksista ilmeni huoli myös verkostomaisen tutkijakoulutuksen kuihtumisesta (ks. Haila 2016; Suomen Akatemia 2012) ja sen myötä vanhassa järjestelmässä hyvin järjestetystä laadukkaasta opetuksesta, luoduista kontakteista sekä yhteisöllisyydestä (artikkeli II). Vanha järjestelmä oli tukenut statuspaikkalaisia antamalla heille mahdollisuuden osallistua esimerkiksi seminaareihin ja luonut näin toiminnallaan yhteisöllisyyden kokemusta laajemmin. Haluan tuoda myös esiin yhdeksän haastateltavaani, joilla oli kokemusta sekä vanhanmuotoisista että uusista tutkijakouluista. Konkreettisenä ja tärkeänä nimettynä erona vanhanmuotoisissa tutkijakouluissa mukana olleille oli matka-apurahojen loppuminen, mikä oli vaikuttanut konferenssimatkustamiseen ja sen myötä toimijuuteen. Kaikkia tutkijakoulutettavia koskettavana hallinnollisena muutoksena oli tutkijakoulutettavien suoritusoikeuden merkintä yliopistoissa tietyn tohtorikoulutuksen alle. Tutkijakoulutuksen muutos ja siirtyminen uuteen tutkijakoulutukseen on koettu ongelmalliseksi esimerkiksi jatkotutkintoon vaadittavien opintopistemäärien muutosten sekä tutkimusrahoituksen vuoksi.

Artikkelissa II esitetyt ja edelleen käynnissä olevat tutkijakoulutuksen muutokset ovat toimijuutta muokkaavia tekijöitä. Erityisesti yliopiston hallinnon toimet toimivat esimerkkinä tietokapitalistisesta hallinnasta. Tietokapitalistinen hallinta on tullut uuden julkisjohtamisen toteuttamana yliopistoon (ks. myös Jakonen & Tilli 2011), jossa yliopiston hallinto toimii käytännöllään säätelevänä, toteuttavana ja näkyvänä tahona tutkijakoulutettavien arjessa mahdollistaen sekä estäen toimijuuden rakentumista. Tutkijakoulutettavien kokemat ongelmat ja niiden mahdollistama toimijuus kiteytyivät epämääräisyyden tunteeseen, jota yliopiston toiminnoista tunnetaan (ks. myös Filander 2016). Tutkijakoulutettavien siirtyessä uusiin tohtoriohjelmiin ei vielä varmuudella tiedetty, millaisiksi yliopistojen tohtoriohjelmat lopulta muotoutuisivat. Tohtoriohjelmien toimintoja, sisältöjä ja rakenteita on muokattu muutoksen voimaantulon jälkeen, ja tohtoriohjelmien uudistukset ovat edelleen käynnissä yliopistoissa. Muutokset ja uudelleen järjestelyt ovat havaittavissa tutkijakoulutettavissa levottomuutena. Aineistossa oli myös viitteitä siitä, että jatkuvassa liikkeessä olevat säännökset, ohjeistukset, käytännöt ja toimintatavat ovat saaneet aikaan tutkijakoulutettavissa lisääntyvää itsehallintaa (ks. myös. Bjerg & Staunæs 2011), joka näkyy muun muassa oman toiminnan tarkkailuna ja vertailuna muihin tutkijakoulutettaviin (artikkelit II & IV). Tutkijakoulutuksen muutostilanteissa esiintyy myös omaan toimintaan liittyvää hyötyajattelua. Tästä on osoituksena osajulkaisuiden ulkopuolelle jäänyt huomioni siitä, kuinka tutkijakoulutettavat pohtivat muutoksen hyötyä itselleen vahvistaakseen toimijuuttaan. Tämä tapahtui kysymällä itseltä, olisiko uudesta tilanteesta ja muutoksista hyötyä henkilökohtaisesti minulle, joko rahoituksellisesti tai opinnollisesti. Hallinnan tyyli puhutella tutkijakoulutettavia epämääräisten säädösten ja asetusten kautta tunnistetaan hyvin. Tällä tavoin kartoitetaan muutoksen tuomia hyötyjä, joita pyrittiin hyödyntämään henkilökohtaisesti toimijuuden vahvistajina.

Jatkuvissa yliopistollisissa muutoksissa onkin kohdattu eri lailla näyttäytyvää ja muotoutuvaa tietokapitalistista hallintaa. Tätä kuvataksaan tutkijakoulutettavat käyttävät kriittisesti uusliberalistista tehokkuuden ja tuottavuuden sanastoa osoittaakseen hallinnan jännitteisyyttä ja epäkohtia. Jännitteiset kuvaukset kertovat tulosteni mukaan tasapainoilusta, jossa tutkijakoulutettavat tiedostavat tietokapitalistisen hallinnan mutta samalla asettuivat itse hallittaviksi. Vastarinta oli luettavissa humoristisen vakavista kommentteista yliopiston uusliberalistisesta ”tilanteesta”. Tulosten perusteella vaikuttaakin siltä, että tutkijakoulutuksessa eletään monenlaisissa todellisuuksissa samanaikaisesti, yhtäältä tuottavuutta ja tehokkuutta ’oikein’ halliten ja toisaalta kyseistä ’oikein’ hallintaa kyseenalaistaen ja haastaen.

Artikkelissa II esitän, että kun itseään toistava ja toimijuuteen käytännöllään tunkeutuva tietokapitalistinen hallinta tunnistetaan, voidaan siltä suojautua. Hallinnan tunnistaminen ja tiedostaminen ovat tietokapitalistisen hallinnan sisäistämistä, ja se luo pohjan suojaimekanismin rakentumiselle. Rakenteellisessa muutoksessa tutkijakoulutettavat keskittävät resurssinsa muuhun kuin aktiiviseen

muutoksen seuraamiseen, tutkijakoulutuksen ja tohtorikoulujen rakenteiden syvälliseen ymmärtämiseen ja hahmottamiseen. Totean tämän olevan keskeinen toisen tekemisen mahdollisuus sekä keino oman toimijuuden suojelemiseksi. Huomiotta jättäminen tapahtuu nimenomaan neuvotteluihin, joilla suojaudutaan tunnistetulta tietokapitalismilta ja sen kuluttavuudelta, kuten aina saatavilla olemisen valmiudelta. Voimavarat keskitetään muihin tärkeämmiksi koettuihin asioihin. Hallinnan huomiotta jättäminen on näin samaan diskurssiin sisältyvä toiminnan mahdollisuus (ks. Ikävalko 2016, 108). Se syntyy, kun tiedostetaan diskurssi, jossa toimitaan ja mahdollisuus tehdä toisin. Näillä neuvotteluilla tulkitsevan tavoiteltavan oman toimijuuden suojelemista epävarmuudelta sekä liialliselta omien voimavarojen kuluttamiselta. Näin varmistetaan parempi keskittyminen väitöskirjatyöhön sekä pyritään suojelemaan omaa jaksamista, jotta tietokapitalismi ei saisi valjastettua koko inhimillistä kyvykkyyttä jatkuvaan käyttöön. Pidän tätä myös osaltaan omaehtoisena reunoilla olemisena ja rationaalisen strategisen neuvotteluna. Valta onkin kuulumista johonkin sekä sen kontrolloimista mihin kuullaan. Näin reunoilla pysyttely jossain asiassa voi tarkoittaa keskiöön työntymistä toisessa tärkeämmäksi koetussa asiassa. Näin valta ei ole yksipuolista vaan sisältää aina neuvottelun mahdollisuuden tilanteissa ja mahdollistaa toimijoiden erilaisen asemoitumisen. Toteankin artikkelissa III, että tietokapitalistisen hallinnan tunnistettavuus antaa välineitä asettua vastarintaan, johon myös tietokapitalistinen eetos tutkijaa ohjaa. Tällä tavoin tutkijakoulutettavilla on mahdollisuus toimia eri diskursiivisten mahdollisuuksien mukaisesti, riippuen siitä, mihin diskurssiin heillä on pääsy.

Toimijuuden rakentumisessa ja muokkautumisessa myös yhteisöllisyyden kokemuksella on paikkansa muutostilanteissa. Onnistunut yhteisöllisyys on voimavara, joka kantaa tutkijaa eteenpäin käytännöissä, kuten artikkeleissa II ja III tuon esiin. Onnistunut yhteisöllisyyden kokemus on arvokas erityisesti muutostilanteissa, sillä muutostilanteet sisältävät uhan yhteisöllisyyden tunteen rapautumisesta. Myös silloin kun tuottamisen paine kohdistuu tutkijakoulutettaviin, tämän vastapaino löytyy yhteisöllisyydestä ja tuesta, jotka auttavat väitöskirjaprosessin etenemisessä. Artikkelissa II pohdin, kuinka yhteisöllisyys avaa tiloja ja tilaisuuksia, joissa jaetaan näkemyksiä mutta myös opitaan toimintamalleja, joilla pystytään horjuttamaan vallitsevia käytäntöjä.

Yhteisöllisyys tutkimusyhteisössä mukana olemisena onkin osaltaan sekä tutkijan toiminnan ehto että sen tuki. Kun hallinta houkuttelee tutkijakoulutettavaa tuottavaksi ja tehokkaaksi heti tutkijakoulutuksen alusta alkaen, tarkoittaa tämä eriasteista osallistumista ja fyysistä läsnäoloa. Osallistuminen yhteiseen toimintaan auttaa tutkijakoulutettavaa väitöskirjaprosessin hahmottamisessa ja myös vahvemman toimijuuden rakentumisessa. Tiedeyhteisössä toimiminen muuttuu tietokapitalistisessa hallinnassa osallistamiseksi.

Tutkijakoulutettavan osallistaminen voidaan näin nähdä myös hallinnan väli-
neenä, sillä voi olla vaikea sanoa ei sellaiselle toiminnalle, joka tietokapitalisesti-
ssä hallinnassa saattaa näyttäytyä meriittinä. Hallinta toimiikin tehokkaasti itse-
vastuullistamisella, sillä tutkijat ovat tunnettuja sitoutumisestaan työhön ja työyhtey-
teisöön (Brunila, tulossa). Lisäksi osajulkaisuiden ulkopuolelle jääneen huomioni
mukaan, tutkijakoulutettavat jakavat yhteisöllisesti tietoa työtiloista tai opetus-
mahdollisuuksista, joista tietoiseksi tuleminen käynnistää neuvotteluita. Nämä
neuvottelut myös synnyttävät suurempia tapahtumaketjuja, kuten esimerkiksi
Helsingin yliopistossa viime vuosina koettuja työtilakamppailuja, osoituksena toi-
sin tekemisen mahdollisuudesta.

Kristiina Brunila (2016a) on muistuttanut, että kaikki asiat ja olosuhteet ovat
aina jonkin seurausta, ne tehdään joksikin, mikä tarkoittaa, että asiat ja olosuhteet
voidaan tehdä myös toisin. Toisin tekemisen mahdollisuus korostuu muutostilan-
teessa tutkijakoulutuksen eriarvoistavista käytännöistä, joiden seuraukset vaikut-
tavat toimijuuteen. Koska tutkijakoulutuksen hallinta sekä säätelee että mahdol-
listaa toimijuutta, saa se aikaan jännitteitä tutkijakoulutettavien oikeuksissa. Tut-
kijakoulutettavien asemien erilaisuutta yliopistoissa kuvaavat artikkelissa II esite-
tyt oikeudet esimerkiksi käyttää parkkipaikkaa, kahvihuonetta, työhuonetta, saada
kopiokortti tai päivärahaa työmatkoilta. Käytännöt konkretisoituvat tutkijakoulu-
tettavien arkeen ja väitöskirjatyön materiaaliin ehtoihin. Eriarvoistavat käytän-
nöt ovat esimerkiksi muutostilanteessa vaihtelevia tutkintovaatimuksia tohtorin
tutkinnosta, sillä oikeudet ja velvollisuudet ovat kirjattuja mutta myös suullisia
sekä opittuja käytäntöjä, jotka vaihtelevat tutkijakoulutuksissa. Epämääräiset käy-
tännöt myös eriarvoistavat tutkijakoulutettavia eri yliopistoissa, mutta myös tohtorikoulujen sisällä. Vaatimusten vaihdellessa eri alojen tutkijakoulutettavat eivät
ole tasa-arvoisessa asemassa. Oikeudenmukaisiin käytäntöihin tutkijakoulutuk-
sessa on myös aiemminkin kiinnitetty huomiota (ks. esim. Bitusikova 2009).

Tietokapitalistisessa hallinnassa on myös runsaasti affektiivisia ulottuvuuksia,
mutta hallinta ei kuitenkaan ole koskaan kaikki. Tutkimustulokseni muistuttavat
siitä, että ei hallinta yrityksistään huolimatta ulotu kaikkeen tutkijoiden toimin-
taan. Myös tutkijat, kuten ihmiset yleensäkin, ovat luovia ja kekseliäitä. Tutkijat
muodostavat monenlaisia vuorovaikutussuhteita ja liittoja. Hallinta ei estä tutki-
joita ystävystymästä, iloitsemasta toistensa puolesta, puhumasta toisilleen tai tu-
kemasta toista. Näihin tuki voidaan yrittää vaikuttaa eriarvoistavilla käytännöillä,
jotka eivät salli tai luo spontaaneja tilaisuuksia tämän kaltaiselle toiminnalle. Yk-
sinkertaisimmillaan eriarvoistavien käytäntöjen ylläpito, tutkijoiden fyysinen
etäisyys ja luokittelu tapahtuvat eriyttämällä tutkijoita toisistaan esimerkiksi tila-
ratkaisuilla. Hallinta tuki tarjoaa koko ajan myös mahdollisuuden vastarintaan ja
uudenlaisten kollektiivisten yhteisöllisyyksien luomiseen. Tutkijan onkin pidet-
tävä ns. ”meteliä” olemassa olostaan, kuten haastatteluisia asia kiteytettiin, muis-
tuttaen läsnäolostaan ja mahdollisista ongelmista pelkäämättä olla niin sanotusti

hankala. Meteli toisin tekemisen mahdollisuutena avaa tällöin mahdollisuuksia muuttaa eriarvoistavia käytäntöjä.

Tutkimustulokseni ilmensivät myös toisenlaisia näkökulmia eriarvoisuuteen, joita muutostilanteet nostavat esille. Tasa-arvoa kuvattiin ensisijaisesti sukupuolten väliseksi, mutta myös palkkauksen, rakenteiden, työn tekemisen, ohjaussuhteen, tieteenalojen ja yliopistojen välisen tasa-arvon sekä suomen kielen aseman kautta. Tasa-arvo - kysymyksestä muotoutui yhdenvertaisuus- ja eriarvoisuuskysymys. Elina Ikävalko (2016) on todennut sukupuolten tasa-arvon olevan avoin käsite, joka saa erilaisia merkityksiä. Näin tuntui käyvän myös tutkimukseni tasa-arvon käsitteelle. Tasa-arvo liittyi tuloksissani myös vallankäyttöön. Tutkijakoulutuksen tasa-arvosta keskusteltaessa on myös mainittu naisten vähemmistö niin tohtorin tutkinnoissa kuin professorin viroissa. Naisten osuus valmistuvista tohtoreista on toki tieteenalasadonnainen: esimerkiksi luonnontieteissä ja teknisissä tieteissä naisten osuus on pienempi. (ks. Ahola 2007; Brunila 2009b; Suomen Akatemia 2003.) Huomionarvoista on mainita, että jos tutkimuksessani olisin ollut syvemmin kiinnostunut naistutkijuuteen liittyvistä positioinneista ja naisten tutkijanurista, koska haastateltavistani suurin osa oli naisia, tuli tutkimuksessani esiin mietteitä äitiydestä sekä perheen ja tutkimustyön yhteensovittamisesta. Aineistossa myös pohdittiin naisten asemaa yliopistossa sekä vertailtiin sukupuolten välisiä tutkijanuria. Edellä mainitut huomiot ovat kuitenkin tärkeitä, sillä ne liittyivät tutkimukseni kannalta keskeiseen tutkimusrahoituksen epävarmuuteen ja jatkuvuuteen sekä väitöskirjatyöhön. Esimerkiksi sukupuoli vaikuttaakin osaltaan siihen, millä tavoin hallinnan kanssa pystytään neuvottelemaan. Aineiston perusteella naisille tutkijantyön taloudellinen epävarmuus ja tutkimustyön yhteensovittaminen voivat muodostua ongelmaksi, kun kyse on perheen perustamisesta ja äitiyslomalta työelämään palaamisesta. Naisten tutkijanurilla on havaittu olevan ongelmia ja esteitä vuosien saatossa ja naisten tutkijanurista onkin muodostunut yhteiskunnallisesti tärkeä kysymys (ks. Sosiaali- ja terveysministeriö 2017; Brunila 2009b; Kom. 1982:33, Laiho 1997; Suomen Akatemia 1997).

Tasa-arvoon liittyi myös tutkijakoulutettavien osallistumisen mahdollisuudet erilaisiin heitä koskeviin tilaisuuksiin, joissa heitä osallistetaan osaksi ennalta sovittuja tutkijakoulutuksen ja yliopiston toimintatapoja. Artikkelissa II kerron, kuinka yliopistollisissa tilaisuuksissa kysytyillä mielipiteillä ei ole merkitystä, sillä toiminta tapahtuu ennalta sovittujen käytäntöjen mukaan. Kriittiset kysymykset tutkijakoulutuksen muutoksesta toimijuuden mahdollistajana sekä muutoksen tarpeellisuudesta tutkijakoulutettavien näkökulmasta häivytetään poliittisissa diskursseissa tietokapitalismille tunnusomaisen epämääräisyyden alle.

Toisaalta tutkimustulokseni antavat viitteitä siitä, että tutkijakoulutettavien mahdollisuudet vaikuttaa omiin tilanteisiin tiedeyhteisöissä eivät aina ole kovin hyvät. Heillä ei välttämättä ole pääsyä sellaiseen päätöksentekoon, joka koskee heidän tilanteita ja asioita. Odottamisen tilassa eläminen ja epävarmuus saivatkin

aikaan tutkijakoulutettavissa turhautumista vaikuttamismahdollisuuksien puuttumisena (ks. myös. Nikkola & Harni 2015). Vaikka kysymyksiä esitettäisiin, ei niihin saada kunnollisia vastauksia. Odotustilassa tapahtuikin näin jatkuvia muutoksia, jotka ylläpitävät epävarmuutta. Oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua tutkinut Elina Ikävalko on kiinnittänyt huomiota samantapaiseen osallistamiseen ilman merkitystä (ks. Ikävalko 2013; Ikävalko 2016). Tällöin subjektifikaation mukaisesti osallistamisen tarpeesta tulee ominaisuus, joka samalla muokkaa subjektin kokemuksia vaikutusmahdollisuuksistaan (Ikävalko 2016, 108). Tutkijakoulutettavat kuvasivatkin heidän toimijuutensa epävarmuuden tilaa jatkuvissa muutostilanteissa ilmaisuin, kuten ”hukassa oleminen”, ”hämäryys”, ”tiedottomuus”, ”ajopuu” ja ”odotustila”. Diskursiivisuuden näkökulmasta tämänkaltainen kuvaamisen tapa on esimerkiksi seurausta siitä, miten maailma on tutkijakoulutettavia muokannut ja heihin tunkeutunut (Ikävalko 2016). Samalla muutoksien tuomat ja ylläpitämät epämääräisyyden seuraukset määrittelevän toimijan kokemusta väitöskirjaprosessista.

Uusi tutkijakoulutusjärjestelmä näyttäytyi tuloksissa monella tavalla kesken-eräisenä, koko ajan ”tulemassa joksikin”, niin kuin tutkijakoulutettavan subjektiviteettikin (artikkeli II). Epävarmuudesta johtuva jatkuva liikkeellä olemisen tila näytti tuloksissani ohjailevan tutkijakoulutettavien omaa toimintaa ja sosiaalista kanssakäymistä. Jakke Holvas ja Jussi Vähämäki (2005) ovat kuvanneet uuden työn muotona tietokapitalismia, ja sen tunkeutumista subjekteihin nimenomaan odotustilana, jossa päivystetään palkatta, joustavasti ja lyhyissä työsuhteissa eläen. Tietokapitalismi käyttääkin epävarmuuden pelkoa resurssinaan (Thrift 2005), joka saa tutkijakoulutettavat yhä valppaampaan tietokapitalistisen hallinnan toivomaan tilaan. Tutkimustuloksissa kuvattu epävarmuus on tietokapitalismin näkökulmasta onnistunutta. Valta toimii näin parhaiten piiloutumalla (Foucault 2012), jolloin epämääräisyydellä on paikkansa ja tehtävänsä. Kun kaikki on vähän kesken-eräistä ja epämääräistä, pysyy tohtorikoulutettava valppaana ja hyvänä tiedon tuottajana tietokapitalismin tavoitteen mukaisesti (ks. Vähämäki 2009). Haastatteluissa ilmenevää epävarmuutta voisi myös tulkita ja ymmärtää nimenomaan tietokapitalistisen hallinnan kautta. Epävarmuus tarkoittaa jatkuvaa valppaana olemista ja mahdollisten varasuunnitelmien tekemistä. Näin hallinta ikään kuin pitää tutkijat otteessaan.

Jatkuvasti läsnä oleva epäonnistumisen mahdollisuus onkin tietokapitalistisen hallinnan toimimisen ehto. Näin tutkijuus asettuu yhä uudelleen yhä helpommin hallittavaksi. Tuloksista vahvistuu näin myös käsitys, jonka mukaan tutkijakoulutettavat ovat asemassa, jossa pysyvyyttä on usein niukalti ja väitöskirjaprosessi rakentuu oman aktiivisuuden varaan. Aktiivisuus on esimerkiksi merkityksellistä näkyvyyttä, läsnäoloa ja mukana olemista. Valppaassa koulutuspolitiikan rakentamisessa ja tutkijakoulutukseen kohdistuvassa odotustilassa eläminen ja oleminen saa aikaan myös edellä esitettyä kriittisyyttä sekä vastarintaa, jossa kyseenalaistetaan ja haetaan vastauksia vaihtoehdottomuuteen. (ks. artikkelit II & III.)

Esitänkin, että tutkijakoulutuksen rakenteellinen muutos vaatii tutkijakoulutettavia ottamaan vastuuta väitöskirjaan liittyvästä epämääräisyyden kokemuksesta ja ennen kaikkea siitä, miten lopulta pärjätään, hallitaan ja tullaan toimeen tämän epämääräisyyden kanssa. Nämä kokemukset määrittelevän sen, millainen kokonaiskuva tutkijakoulutuksesta jää. Ne vaikuttavat myös siihen, millaista kuvaa koulutuksesta tulevaisuudessa valmistuneiden tohtoreiden myötä uusinnetaan.

Huomionarvoista on osajulkaisuiden ulkopuolelta tässä kohtaa todeta, että ulkoisten paineiden ja vastuun kokeminen itsestään vaihtelivat tutkijakoulutettavien kohdalla ja eri tieteenalojen sisällä. Tässä diskursiivisessa todellisuudessa subjektit ovat oppineet toimimaan ja hyödyntämään vallan monisuuntaisuutta neuvotteluihin. Neuvotteluiden tulokset näyttävätkin ratkaisevan sen, millaisena tutkijakoulutettavat kokevat väitöskirjaprosessin sekä sen, millä tavoin epävarmuuden tunne lopulta asettelee itsensä tutkijaan. Opportunistinen tutkija näyttää löytävän paikansa epävarmuudessa keksimällä luovasti, jopa laskelmoiden erilaisia muotoja näyttää omaa osaamistaan tullakseen hyväksytyksi ja tuottavaksi (artikkeli III). Tutkijakoulutettava eläekin erilaisten neuvotteluiden välimaastossa, esimerkiksi opportunistina ja kynnikkona, kuten Jussi Vähämäki (2009) on todennut yliopistossa tarjolla olevista paikantumisista. Tutkijakoulutettaville tarjoutuu näiden lisäksi myös muita paikantumisen muotoja ja välitiloja, joihin sitoudutaan ja joissa luovitaan sen hetkisten tavoitteiden mukaisesti.

Lisäksi tuloksien tulkinnessa tulee huomioida, että yliopistollisten muutoksien päällekkäisyys vaikeutti toimijuuden mahdollistumisen tulkitsemista. Esimerkkinä tästä on muun muassa Helsingin yliopistossa käynnissä ollut Iso Pyörä – uudistus, joka vaikutti myös tutkijakouluihin (ks. Scott 2017). Sue Scottin (2017) työryhmän raportti toi esiin, että leikkaukset ja muutokset on koettu haitallisina Helsingin yliopiston henkilöstön keskuudessa. Esittämässäni tuloksissa ja niiden tulkinnessa on näin kyse usean muutoksen ja uudistuksen aikaansaamista toimijuuden mukautumisista, jotka paikantuivat tässä tutkimuksessa tutkijakoulutuksen ympärillä käytyihin prosesseihin.

6.1.2 Tutkijan ansioitumisen merkitys

Tutkijakoulutusaika ja tutkimuksen teko koettiin antoisana. Tutkijakoulutettavat pitivät tutkimuksen tekoa mielekkäänä ja väitöstyötä kutsumuksena, jota ohjaa vahva mielenkiinto, ei niinkään odotettavissa olevat tulot. Tuloksissani tutkimustyö sitoutti niin vahvasti osaa haastateltavista, että väitöskirja haluttiin saattaa loppuun tarvittaessa myös ilman tutkimusrahoitusta muulla taloudellisella tuella. Vaikka tietokapitalismissa väitöstyötä ohjailee tehokkuus ja tuotteliaisuus, elää sen vastavoimana edelleen akateemisen työn erityisyys kutsumuksena, jota myös haastateltavat korostivat. Näin he määrittelevätkin uudelleen tietokapitalistista palkkatyön käsitettä ja palkkion määräytymistä. Tutkijakoulutettavat joutuvatkin

väitöskirjaprosessin aikana aina uudelleen uusien haasteiden eteen ja etsimään niihin ratkaisuja. Tulkitsekin, että tämä osaltaan kiteyttää tutkimustyöhön liitettyä ja haastatteluisia toistettua antoisuutta ja monipuolisuutta: tutkijakoulutettava pystyy yllättämään itsensä ratkaisemalla ongelmia ja kehittymällä jatkuvasti tutkijana. Henkinen palkkio työstä oli niin onnistumisen tunnetta kuin myös esimerkiksi yliopistoyhteisön hyväksymää ansioitumista; meritoitumista, jota akateemisella alalla tarvitaan ja joka samalla muokkaa toimijuutta. Tämä tarkoittaa esimerkiksi tieteellisen julkaisemisen kautta kertyvää ansioitumista, jota tarkastelen lähemmin alaluvussa 6.1.3. Ansioituminen oli myös spontaania kollegoiden tutkimustekstien kommentointia, jota hallinta ei pysty millään tavoilla kontrolloimaan. Lisäksi ansioitumista kerrytti seuraavaksi käsittelemäni opetuskokemus. Tässä yhteydessä haluan tuoda myös esiin osajulkaisuiden ulkopuolelle jääneen havaintoni siitä, että meritoitumista ei käsitteenä välittömästi tunnistettu haastatteluisia samalla tavoin kuin ansioitumista, jonka tulkitse kuvastavan oman toimijuuden sen hetkistä tulemisen tilaa ja tiedostamista joksikin. Ansioitumisesta puhuttaessa diskurssit olivat vahvempia, tiedostetumpia ja konkreettisempia tahtotiloja.

Opetustyön mahdollisuudet ovat merkittävässä osassa toimijuuden rakentumisen ja ammatillisen kehittymisen kannalta. Yliopiston työsuhteissa opettaminen koetaan yliopiston perustehtävänä ja siten velvollisuudeksi. Diskursiivinen vastakkainasettelu mahdollisuuden ja velvollisuuden välillä synnyttääkin positiivisia ja negatiivisia näkemyksiä yliopisto-opetuksesta. Puhuttaessa opetuksesta myös sivutaan opetusansioden arvostusta ja ansioitumista, jotka eivät ole verrattavissa (akateemisissa työpaikoissa) tutkimusansioihin, joihin arvointi usein painottuu (myös Siekkinen ym. 2017). Tutkijakoulutettavat tiedostavatkin, että kilpailutilanteet eivät ole täysin objektiivisia ja sisältävät monenlaisia vallankäytön muotoja. Näin tapahtuu erityisesti henkilökohtaisissa osaamisen ja ansioitumisen arviointitilanteissa esimerkiksi työpaikkaa hakiessa, joissa opetusansiot ja julkaisuansiot eivät ole samanarvoisia. Tutkijakoulutettavien erilaisuus korostuu myös tuottamisessa. Erityisesti opettaminen ja yhtäaikainen julkaiseminen koettiin vaikeaksi, jopa toivottomaksi yhtälöksi tietokapitalismissa.

Tuloksissa tuli myös selkeästi esiin, että yliopiston ulkopuolella ansioituminen voi koostua myös muista kuin edellä mainituista tekijöistä. Näitä ansioita ei välttämättä ole mahdollista tutkijakoulutuksen aikana kerryttää. Tällaiset taidot voivat olla esimerkiksi esimiestäitoja, johtajuutta tai digitaalista osaamista. Näin syntyy mielenkiintoinen jännite tohtoroitumiseen, kun tutkijakoulutuksen aikana tulisi rakentaa ansioitumistaan tulevaisuuden tavoitteita tukevasti, mutta ei ole välttämättä täysin selvää, onko ura lopulta yliopistossa vai yliopiston ulkopuolella. Samalla kuitenkin työssä tapahtunut muutos kohti tietokapitalistista kilpailua, markkinaehtoisuutta ja niiden työelämää kohtaan esittämiä vaateita, ovat hyvin tunnistettuja. Kilpailu on sisäistetty osaksi tutkijakoulutettavana olemisen tapaa ja ansioiden kerryttämistä. Subjektifikaation näkökulmasta (Brunila 2009a) ymmärrän sen kilpailutilanteiden oikein hallintana, halutunlaisten ansioiden kerryttämisenä,

mitä voidaan toki myös sellaisena tohtorikoulutuksessa tunnistaa ja haastaa. Ongelmallisten tilanteiden tunnistaminen voi myös mahdollistaa toisenlaista toimimista, kuten kollegiaalista tukea ja auttamista.

Jenni Stubb (2012) on tuonut tutkijakoulutettavia koskevassa väitöstutkimuksessaan esiin, että tulevat tohtorit kokivat tutkimuksen tekemisen henkilökohtaisena oppimisprosessina, meriittien hakemisena sekä kontribuution tekemisenä tieteenalalle. Melko yleistä oli myös ajatus vaateisiin ja odotuksiin vastaamisesta (emt.). Jenni Stubbin (2012) esittämät tulokset tukevat myös tutkimuksessani esiin tullutta tutkimuksen tekemisen antoisuutta, joka saattoi olla esimerkiksi oman ajattelun kehittämistä vaikeassa mutta mukavaksi koetussa työssä. Tutkijakoulutettavaa vievät eteenpäin monenlaiset tekijät, kuten myönteinen palaute, tutkimuksen myötä rakentuva intohimo ja päättäväisyys sekä työn tulosten näkeminen.

Jenni Stubbin esittämät tulokset tukevat myös artikkelissa IV esitettyä tieteen ja tiedon tekemisen tarkoitusta kontribuutiona tieteenalalle. Kyse on tutkijakoulutettavien tiedon vaikuttavuudesta, jota tarkastelen luvussa 6.2, ja lopulta tutkijan vaikuttavuudesta. Mielikuva norsunluutornissa olevista tutkijoista (ks. Niiniluoto 2015; artikkeli IV) on muuttunut, kun arviointi kohdistuu yhä enemmän tutkijan ansioihin ja ansioitumiseen (ks. Välimaa 2018, 346–347). Mukauttamalla omaa toimijuutta tietokapitalististen ehtojen alaisuudessa, tutkijakoulutettavat voivat saavuttaa paremman yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja lunastaa tutkijuuden kannalta monia tavoitteita. Tietokapitalistinen vaikuttavuuden tavoittelu suorastaan vaatii tutkijakoulutettavia henkilökuvansa vahvistamiseen erilaisten profiilisivustojen, ansio- ja julkaisuluetteloiden sekä videoesittelyjen muodossa. Koko elämän ja persoonan peliin laittaminen on osa tietokapitalistista olemisen ja tekemisen tapaa (Vähämäki 2003). Artikkelin IV tuloksissa tuommekin esille, että tutkijakoulutettavan subjektiviteetin näkökulmasta se on oman näkyvyyden tavoitteellista luomista, missä tutkija luo kommunikointikanavien ja median kautta kuvaa itsestään halutunlaisena tutkijana. Näkyvyyden vaatimus kohdistuu myös tutkijan ulkoiseen olemukseen ja ulkonäköön saakka.

Artikkelissa IV esitämme, että subjektifikaation merkityksessä tämä näkyy oman paikan hakemisena, jossa yhtäältä ollaan altistettuina diskursseja ohjaaville taloudellistumisen ehdoille, mutta toisaalta tiedostetaan, kuinka diskurssit muokkaavat tutkijaa ja tutkimusta. Tässä prosessissa etsitään samalla omaa tapaa toimia ja tuottaa aidosti merkityksellistä tietoa myös tietokapitalistisiin konventioihin sitoutumatta. Tutkijakoulutettavat kokivat usein riittämättömyyttä ja epämyönteistä yrittäessään osoittaa oman tutkimuksensa tärkeyttä. Riittämättömyyden tunnetta voimisti tietoisuus siitä, että jos tutkijan työ ja tiede ei ole nopeasti realisoituvaa, on sitä hankala perustella ja oikeuttaa. Esitän, että tietokapitalistisen diskurssin myötävaikutus tuottaa mukautuvia subjekteja, jotka erityisesti vakuuttelevat tutkimuksessa käytetyn rahoituksen oikeutusta (artikkelit I & IV) ja tutkimuksen vaikuttavuutta (artikkeli IV). Tietokapitalismissa toimiva tutkija ikään kuin

tuottaa juuri sitä mitä pitääkin eli yhteiskunnallista vaikuttavuutta subjektifikaation mukaisesti.

Edellä esitetyt tulokset liittyvät myös työelämän muutosta koskevaan keskusteluun. Tutkimustulokseni korostavat tohtorin monimuotoisia asiantuntijavalmiuksia ansioitumisena. Aineistossa tuotettu diskurssi tutkijan ammattitaidosta oli asiantuntijapuheeseen sidottua osaamisen kuvausta tohtorin pystyvyydestä ja tutkijan pätevyydestä. Tulkintani mukaan polut tutkijaksi riippuvat erinäisistä prosessin aikana tapahtuvista negatiivisista ja positiivisista kokemuksista sekä persoonasta, jotka määrittelevät lopulta kokonaisuuden onnistumiselle. Tutkimuksen avulla on myös osoitettu, kuinka henkilökohtaiset ominaisuudet kuten itsekuri, itsetuottamus, kilpailuvietti ja hyvät työskentelytavat auttavat nuorta tutkijaa uralla eteenpäin (Tirri 2017). Tohtori on moniosaaja, joka osaa analysoida, ratkaista ja hankkia projektille rahoitusta, sietää pätkätyöläisen epävarmuutta, hallita isoja kokonaisuuksia sekä osaa toimia kansainvälisessä ympäristössä ja verkostoitua (Rantala 2016). Tohtorin työ on usein luovaa ja erikoistunutta asiantuntijatyötä, jossa uuden oppiminen sekä oman osaamisen ja ammatillisen identiteetin muokkaaminen ovat jatkuva prosessi (Maunula 2015, 39). Jenni Stubb (2012) onkin todennut koko prosessissa olevan kyse tutkijaksi oppimisesta, tutkimuksen teosta, uuden tiedon luomisesta, yliopiston käytännöistä sekä oppimisesta osallistumalla näihin käytäntöihin. Tätä monitaituruutta korostaa myös tuloksissa esiin tulleet monimuotoiset neuvottelun taidot selviytymisenä, luovuutena ja kekseliäisyytenä tietokapitalistisessa hallinnassa.

Tässä yhteydessä haluan tuoda esiin osajulkaisuiden ulkopuolelle jääneen huomion siitä, kuinka akatemian ulkopuolinen työ voi olla hankalaa tohtorin tutkimuksen arvostuksen suhteen. Vaikka tutkimustulokset osoittavat, että työnantajat arvostavat tohtoreiden osaamista melko korkealle (ks. OKM 2016d), ei tohtorin tutkinto itsessään ole tärkeä rekrytointiperuste (emt.). Hanna Nori (2011, 40) on aiemmin yliopistoon valikoitumista käsittelevässä väitöstutkimuksessaan esittänyt, kuinka tohtorintutkinto saattaa joskus jopa osoittautua virhevalinnaksi, jos tavoitteena on hyvä palkka, sillä pitkä opiskeluaika viivyyttää ansiotyöhön siirtymistä. Kyse on myös asiantuntijuuden yhteiskunnallisesta tunnistamisesta ja arvostamisesta. Tuloksieni perusteella ongelmana näyttäisi olevan ristiriita tohtoreiden oman osaamisen tunnistamisen ja heidän akatemian ulkopuolisen osaamisen tunnistamisen sekä työelämän tarpeiden välillä. Tässä yhteydessä voidaankin pohdita, millä tavoin ja millä käsittein tutkijat ja työelämä kohtaisivat niin, että he ymmärtäisivät paremmin toisiansa.

Helena Aittola ja Jani Ursin (2015, 9) ovat myös kiinnittäneet huomiota keskusteluun yliopistokoulutuksen tarpeesta tuottaa työelämän ”täsmätaitoja”. Työllisyys nousi esiin myös haastatteluissa mutta se tie olisi johdatellut minut erilaisen tutkimuksen pariin. Myös tutkimusasetelmallisesti olisi ollut merkitystä esimerkiksi sillä, että ylempiin korkeakoulututkintoihin suhteutettuna vuosina 1989–2002 lähes 45 prosenttia ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista väitteli

lääketieteestä ja edelleen tohtorin tutkinto on eräänlainen professiotutkinto lääketieteessä siirryttäessä työmarkkinoille (Suomen Akatemia 2003).

En tietoisesti ole syvemmin pohtinut tutkijan uraa tohtoroitumisen jälkeen, vaikka se sivujuonteena tutkimuksessa tuleekin esille vaan olen jättänyt tämän muille tutkijoille (ks. esim. OKM 2016a; OKM 2016d; Puhakka & Rautopuro 2016). Kuitenkaan en voinut välttyä tohtoreiden työllisyyskeskusteluilta tutkimukseni teon aikana. Viimeisimpiä uudistuksena on esimerkiksi ehdotettu laadullisen työllistymisen sisällyttämistä yliopiston rahoitusmalliin (ks. OKM 2017a). Tämä tarkoittaisi sitä, että tohtorintutkinnon suorittaneiden työllistyminen vaikuttaisi yliopistojen rahoitusmalliin nykyisessä valmisteilla olevassa luonnoksessa 2 %:n osuudella kokonaisrahoituksesta (Niinimäki 2018). Keskustelu palautuu näin yliopiston rahoitusmalliin ja sen muokkaamiseen paremmin tiedepolitiikan tavoitteita ja tietokapitalistista hallintaa vastaavaksi. Vuonna 2009 OECD:n raportissa (Davies, Weko, Kim & Thulstrup 2009) esitettiin harkittavaksi ammatillista tohtorintutkintoa, joka tarkoittaisi tutkinnon ammatillista painottumista tieteellisen painottumisen ohella. Suomessa on myös käynnissä säätiöiden ja elinkeinoelämän yhteistyöhanke Post Docs in Companies (PoDoCo) (ks. PoDoCo 2017; Laakso 2017), minkä toivotaan vahvistavan tohtoroitumisen jälkeisen tutkimuksen ja elinkeinoelämän välistä yhteyttä ja yhteistyötä. PoDoCo-ohjelman ideana on rahoittaa maksimissaan yhden vuoden apurahoin postdoc-tutkijaa ja toisen vuoden rahoituksen tutkija saa yrityksestä, jonka kanssa on solminut yhteistyösopimuksen tälle ajalle (PoDoCo 2017).

6.1.3 Tiedejulkaisemisen oppiminen ja oikeanlainen käyttö

Erityisesti artikkeliväitöskirjaa tekeville tutkijakoulutettaville yksittäisenä tärkeänä asiana toimijuuden ja siihen liittyvän ansioitumisen kannalta nousi tuloksissa esiin tiedejulkaiseminen. Tiedepolitiikka ja kirjoittamisen tapa ovat akateemisiin konventioihin sopeutumista ja niiden oppimista, joissa toimijuus mukautuu. Artikkelissa III käsitelty tiedejulkaisemisessa onnistuminen osoittaa tutkijakoulutettaville tiedeyhteisön laajemman hyväksynnän ja samalla vahvistaa heidän toimijuuttaan. Diskurssien oppiminen ja oikeanlainen käyttö auttavat toimimaan tiedejulkaisemisessa sekä tiedeyhteisössä, missä subjektifikaation mukaisesti oikealla tavalla diskurssien toistaminen ja esittäminen ovat osoitus tutkijakoulutettaville hyväksytyksi tulemisesta tiedeyhteisössä.

Artikkelin III tuloksissa tuomme esiin myös kirjoittajuuden kysymyksen. Artikkelikirjoittajuus on yksi keskeisempiä ydinalueita, joita tulevan tohtorin tulee osata ilmaista itsensä ja tuloksiaan vaikuttavasti, ja johon tutkijakoulutuksen tulisi häntä kouluttaa. Julkaisemalla tutkijasta tulee näkyvä ja potentiaalisesti kyvykäs toimija. Artikkelissa väitämme, että tutkijakoulutettavan mahdollisuudet neuvotella kirjoittajuuksista näyttävät kaventuneen julkaisemisen kilpajuoksussa,

jossa artikkeleiden kirjoittajuuksia tulkitaan esimerkiksi ”poliittisin perustein”. Neuvotteluita käydäänkin yhteiskirjoitettujen artikkelien kirjoittajien osallisuuden ’ohuudesta’ ja oikeuksista kirjoittajuuksiin. Ongelmallisuutta korostaa myös malli, jossa väitöskirjat suuntautuvat koko ajan yhä enemmän artikkeliväitöskirjoiksi. Eriarvoistavat ja häilyvät käytännöt artikkeleiden kirjoittajasuhteissa aiheuttavat toistuvaa tieteenalojen välistä ja sisäistä jännitettä: ne vaikuttavat näkyvästi ja välittömästi tutkijan ansioitumiseen.

Toisaalta ongelmallisuuksista huolimatta yhteiskirjoittajuus näyttäytyy myös positiivisena. Aloittelevalle tutkijalle se on mahdollisuus tutustua akateemiseen kirjoittamiseen ja tieteellisen kirjoittamisen konventioihin. Michael Moore & Bryan Griffin (2006) ovat tuoneet esille, että sekä yksin kirjoittajuudessa, että yhteiskirjoittajuudesta on monia etuja. Yhteiskirjoittajuus on aloittelevalle tutkijalle mahdollisuus päästä mukaan tiedejulkaisemiseen ja oppia tieteellisen kirjoittamisen sääntöjä ja käytäntöjä. Kyse on myös poliittisista valtasuhteista, joissa tutkijat toimivat. Tietokapitalismissa toimimisen myötä tutkija oppii sekä alistumaan että hallitsemaan tieteelliseen kirjoittamiseen erilaisia käytäntöjä, osaa hiljaisena tietona. (artikkeli III.) Tutkijakoulutettavan neuvottelutaidoista kertookin se, missä vaiheessa hän omaksuu tietokapitalismin säännöt esimerkiksi julkaisu- ja viittauskertoimista, jufo-luokituksista, journalien julkaisupolitiikasta tai vaikuttavuuskertoimista. Esimerkkeinä omaksuttavista vaikuttavuuskertoimista toimivat viittauskerroin ja h-indeksi.

Tiedejournalien vaikuttavuuskertoimet ovat vahvasti läsnä tutkijan toimijuuden rakentumisessa (artikkelit I & III). Vaikuttavuuskertoimet näyttävät suosivan aloja ja tutkijoita, jotka pystyvät tuottamaan määrällisesti paljon. Reetta Muhosen ja Janne Pöllänen (2016) mielestä laskentatapa vaikuttaa olennaisesti eri tieteenalojen väliseen tuottavuusjärjestykseen. Kun julkaisuja ei ositeta tekijöiden lukumäärällä yliopiston rahoitusmallissa, tuottavimpia ja näin ansioituneimpia ovat luonnontieteilijät sekä lääke- ja terveystieteen tutkijat ja vähiten tuottavimpia humanististen tieteenalojen tutkijat. Osittamalla julkaisut tekijöiden lukumäärällä nousevat yhteiskunta- ja humanististen tieteenalojen tutkijat tuottavimmiksi. (Muhonen & Pöllänen 2016; ks. myös Tomperi 2015.)

6.1.4 Tutkimusrahoituksesta käytävät neuvottelut

Keskeistä toimijuudessa on tutkimusrahoituksesta käytävät neuvottelut (artikkelit I–IV). Kilpaillun tutkimusrahoituksen saatavuuden vaikeus on tunnustettu tosiasiaksi, joka luo akateemiseen tutkijuuteen jatkuvaa epävarmuutta (ks. OKM 2016a; Siekkinen, Nokkala, Välimaa & Pekkola 2016; artikkelit I & II). Tulokseni viittaavat myös siihen, että tutkimusrahoitus on varsin vahva toimijuuden ja tutkijuuden säätelijä. Kyvykkyyttä onkin esittänyt omaa osaamista ja tutkijuuttaan tietokapitalistisilla markkinoilla, missä kyvykkyuden konkreettisina lopputuotoksina on

artikkeleita, ansioluetteloita ja suosituksia, joiden avulla myös tutkimusrahoitusta haetaan. Subjektifikaation näkökulmasta on kyse siitä, kuinka tutkijakoulutettavat sisäistävät tietokapitalistisen hallinnan termeineen ja alkavat itse tuottaa hallintaa (ks. Brunila 2009a). Tämä tapahtuu sen vuoksi, että tutkimusrahoitus sisältää lupauksen kuulluksi tulemisesta ja paremmasta asemasta tulevaisuudessa.

Kun tiedostetaankin vallan sääteleväisyys ja tavoitteellisuus, niin paradoksaalisesti tuotetaan ja toistetaan esimerkiksi rahoitushakemuksissa tehokkuutta ja tuottavuutta tietokapitalismia mukaillen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että itse lopulta sitouduttaisiin siihen diskurssiin, jota rahoitushakemuksissa esitetään. (artikkelit I & II.) Tarkastellakseen kyseisiä kulttuurisesti jaettuina neuvottelutaitoja Kristiina Brunila (2009) on luonut diskurssitaituruuden käsitteen, joita tarvitaan kuulluksi tulemiseen. Väitöskirjaprosessissa ja sen diskursiivisissa todellisuuksissa pärjäämisissä näyttäisi olevan kyse myös syvemmin tietokapitalistisen hallinnan toimintalogiikan ymmärtämisestä, siihen mukautumisesta ja sen kanssa neuvottelemisesta. Tuloksina esitän, että toimijuuden neuvottelut ja epämääräisyyden kokemus liittyvätkin tutkimusrahoituksen hakuprosessiin: itseään toistaviin ja aikaa vieviin hakuprosesseihin, hakemuksissa oman osaamisen esittämiseen, rahoitushakemusten tuloksien odottamiseen sekä rahoituksen päätöksentekoon. Tutkimusrahoituksen hakeminen onkin tutkijoille yksi aikaa vievimmistä ja kuormittavista velvoitteista (ks. myös Auranen 2014). Toisaalta juuri tässä prosessissa tutkijakoulutettavat oppivat selviytymään ristiriitaisista normeista sekä kehittämään suhteitaan myös ei-akateemisiin toimijoihin, kuten rahoittajiin (Hakala 2009, 25). Tutkijakoulutettavat hakevatkin rahoitusta erilaisin kuulluksi tulemisen keinoin, sillä rahoituksen varmistuttua ei enää kysytä tutkimussuunnitelman toteutumisesta (ks. myös Ylijoki 2003, 314). Kyse on tällöin tuloksiin perustuen tutkimusrahoituksen eettisestä käytöstä. Voimakkaassa yhteiskunnallisen hyödynnettävyyden diskurssissa (artikkeli IV) hämmennystä tutkijakoulutettavissa aiheuttaa osajulkaisuiden ulkopuolelle jäänyt huomio vastikkeettomasta tutkimusrahoituksesta.

Monipuoliset rahoitusmahdollisuudet, rahoitusmuodot ja -lähteet ovat hyvä asia (Bitusikova 2009). Rahoittavat säätiöt toimivat hyväntahtoisina kasvotomina, monimuotoisen tutkimuksen mahdollistajina, joilta tosin toivotaan saatavan myös palautetta. Ongelmallisuutta on siinä, että rahoituskriteereistä, apurahojen tai palkallisten tutkijakoulupaikkojen valintaprosessista, ei ole mahdollista saada palautetta (ks. myös Ahola 2007). Perustelemiseen ja itsereflektioon opetuille tutkijakoulutettaville tämä ei riitä. Palaute auttaisi kehittymään ja voimistamaan toimijuutta. Jatkuvaan reflektioon on osaltaan kasvattanut muun muassa artikkeleiden vertaisarviointijärjestelmä (artikkeli III) sekä tutkijoiden addiktoituminen palautteeseen, jotka auttavat hahmottamaan väitöskirjan kokonaisuutta ja myös vastaanottamaan kritiikkiä. Tutkijakoulutettavana olemisessa on keskeisesti kyse myös asenteesta ja kriittisestä tavasta tarkastella asioita, joihin tutkijuus kasvattaa. Tässä kohtaa syntyykin eräänlainen paradoksi, jossa tutkimusrahoitusta voi saada

vastikkeettomasti pelkkinä lupauksina tulevasta tiedon tuotannosta. Rahoituskeskustelut johtavatkin nykyisessä tutkijakoulutusjärjestelmässä tutkimuseettisten kysymysten äärelle. Mihin kaikkeen saatua tutkimusrahoitusta on soveliasta käyttää, täytyykö käyttämättä jäänyt tutkimusrahoitusta palauttaa ja mitä tutkijan tulee saada aikaan tutkimusrahoituksen puitteissa? Näitä kysymyksiä haastattelemani tutkijakoulutettavat pohtivat.

Tulokseni tuovatkin esiin, kuinka rahoitushakemuksia muokataan myyvämmiksi ja pyritään vastaamaan diskursiivisesti hakukohteen ilmoitukseen sekä niihin vaatimuksiin, joilla tietokapitalismissa on mahdollista saada rahoitusta (artikkelit I & IV). Tilanne on tutkijakoulutettavan näkökulmasta ihanteellinen, jos rahoitusta onnistuu saamaan tutkimussuunnitelmalla, joka jättää tutkijalle liikkumavaran ja mielenkiinnon tutkimukseen. Näin rahoittajataho investoi potentiaaliseen tutkimukseen, mutta tutkijalle jää edelleen liikkumavaraa neuvotella tietokapitalistisen hallinnan kanssa väitöskirjaprosessin edetessä. Tutkimusrahoitukseen liittyvä eettisyys tuli myös esiin liian suuriksi koetuissa tutkijakoulutuksen sisäänottomääristä, jotka lisäävät tutkimusrahoituskilpailua eivätkä tavoita nykyisellään kuvaa laadukkaasta tutkijakoulutuksesta. Tutkimusrahoitusta ei voida taata kaikille ja rahoitus tulisi hankkia jo tohtorikoulutukseen hakeutuessa.

Tutkimusrahoitukseen liittyy myös toimijuuteen linkittyvä kysymys siitä, miksi tutkijakoulutettavia kutsutaan ja miksi heidän tulisi itse itseään kutsua. Itsensä – ja väitöskirjaprosessin – nimeäminen joksikin vaikuttaa tuloksissa tutkijakoulutettavien toimijuuden rakentumiseen. Tutkijakoulutettavien epävarmuuden kokemus riippuu osaltaan sekä yliopiston että yhteiskunnan nimeämisistä. Subjektin liikkumavaraan ja arvostuksen politiikkaan liittyi näin läheisesti kysymys apurahatutkijoiden asemasta. Yliopistot voivat omilla käytännöillään, kuten henkilöstöpolitiikalla, sekä mahdollistaa että rajoittaa tutkijakoulutettavien osallisuutta. Artikkelissa II olen tuonut esiin, että tietokapitalistisen kyvykkyyden esittämisen hengessä oma paikantuminen liitettiin automaattisesti väitöskirjan rahoitusmuotoihin sekä niihin sidottuihin nimikkeisiin. Näiden kautta puhuttiin näkyväksi oma asema tutkijana sekä subjektiksi tuleminen. Hämmennystä tosin aiheutti se, kuka on lopulta oikeutettu puhumaan itsensä joksikin.

Tutkijakoulutettavat kokevatkin väitöskirjan tekemisen ennen kaikkea työksi, vaikka kyseessä on koulutussuhde (artikkeli II). Paradoksaalista on, että koulutuspoliittiset asiakirjat toistavat tohtoroitumisen olevan korkein korkeakoulututkinto opiskeluineen ja opintoineen. Kuitenkin väitöskirjan tekeminen on epävarmuutta pätkätöineen, määräaikaisine työsuhteineen sekä monimuotoista (itsensä) yrittäjyyttä (esim. Jakonen 2014). Yrittäjyyspuhe määrittelee näin yliopistoa ja yksittäistä subjektia uudelleen. Kyse on korkeakoulupolitiikan diskursiivisesta tavoitteellisuudesta, joka osallistaa 'opiskelijoista' itsensä työllistäviä tutkinnon suorittajia. Kyse on myös työn ja työn tekemisen muutoksesta sekä sen käsitteellistämisestä. Esitän, että tutkijakoulutettaville rakentui kaksijakoinen asema koulutusposition sekä palkallisen tutkija/työntekijä - position kautta. Tutkijakoulutettavien

asemaa on myös nostettu aiemmin esille muun muassa Euroopan yliopistoliiton (EUA) tutkimuksessa, jonka mukaan tutkijakoulutettavat tunnustetaan sekä työntekijöiksi että opiskelijoiksi, mutta kuitenkin asema myös vaihtelee maiden välillä (Bitusikova 2009).

Toimijuus rakentuu näin tuloksieni mukaan eri tavoin palkallisena ja apurahojen turvin työskenteleville tutkijakoulutettaville. Palkallisen tutkijakoulutettavan paikka koettiin etuoikeutena verrattuna apurahatutkijan asemaan. Pitkäaikainen rahoitus sai aikaan myös onnellisuutta, taloudellista turvaa ja mahdollisuuden keskittyä tutkimukseen. Kyse saattoi olla esimerkiksi työterveysluolasta tai paremmasta eläketurvasta, joiden saatavuutta pidettiin merkittävänä työsuhteessa. Palkallisessa työsuhteessa olevat pohtivat myös oman asemansa olevan sidotumpaa kuin apurahatutkijoilla, joilla katsottiin olevan erilainen vapaus keskittyä ja tehdä väitöskirjaa ilman velvoitteita.

Tuloksiini perustuen esitän, että tutkijakoulutuksessa toteutettu rakenteellinen muutos olisi ollut tilaisuus selkiyttää väitöskirjojen tutkimusrahoitusmuotoja, niiden saatavuutta ja ennen kaikkea jatkuvuutta. Väitöskirjojen rahoitukseen tarvitaan pitkäjänteisyyttä, joka takaisi osaltaan työskentelyolosuhteet. Koska tutkimusrahoitus on ratkaiseva tekijä epävarmuuden kokemuksessa, ovat rahoituksen saamisen odottaminen, tutkimusrahoituksen pätkittäisyys ja jatkuvat tutkimusrahoitushaut epävarmuuden ylläpitäjiä. Kriittisesti tarkasteltuna rahoitusmekanismit on rakennettu palvelemaan kaikista tuottavimpia ja hyödyllisimpiä tutkimuksia ja tiedon tuottajia uuden julkisjohtamisen ja tietokapitalistisen hallinnan tavoitteiden mukaisesti. Arviointiin perustuvalla tutkimusrahoituksella pystytäänkin tehokkaasti tunnistamaan ja karsimaan heikosti suoriutuvat tutkimusryhmät ja yliopistot leikkaamalla annettujen resurssien ja saavutettujen tulosten suhdetta (Kirsilä 2016a, 219).

6.2 Tiedontuotantoa ja tiedon hallintaa tutkijakoulutuksessa

Tiedontuotannon yhteiskunnallistuminen on ollut esillä 1960-luvulta lähtien (Vähämäki 2005) mutta nykypäivänä muun muassa vaikuttavuus ja tehokkuus ovat yhä suurempi osa jokapäiväistä laadunhallintaa. Kiinnostus yliopistollisen tutkimuksen vaikuttavuuteen ja yliopistojen yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen ovat nousseet keskeisiksi kansainvälisessä tiedepolitiikassa (Väliaverron 2016, 17; ks. myös Peters 2003). Korkeakoulujen ja elinkeinoelämän yhteistyön vahvistaminen ja tutkimuksen kaupallinen hyödyntäminen ovat Suomessa nykyhallituksen keskeisiä kärkihankkeita (Hautamäki ym. 2016; Ratkaisujen Suomi 2015). Vallan ja tiedon suhde onkin vastavuoroinen; tieteellinen tutkimus edistää vallan käytäntöjä tuottamalla tietoa ja asettamalla hallinnan kohteita sekä tavoitteita (Helén 2010a, 28). Tulokseni osoittavat, että yliopiston rahoitusmalli ajaa yhä voimakkaammin vaikuttavampaan tutkimukseen, joka näkyy tutkijakoulutettavien

asiantuntijarooliin (IV) määrittelemisinä ja artikkelijulkaisujen suosimisena (artikkeli III) sekä edellä esitetyn luvun mukaisesti tähän mukautuvana toimijuutena. Seuraavaksi käsittelen näitä keskeisiä tiedontuotannon ja tiedon hallinnan tuloksia tarkemmin.

6.2.1 Tutkijoiden asiantuntijarooli tiedontuotannossa

Kuten artikkelissa IV esitämme, tutkijakoulutettavat näkevät tieteen tekemisen olevan tiedon tuottamista kolmelle taholle; tieteelle itselleen, poliittisen päätöksenteon tueksi sekä yhteiskunnallista hyvinvointia edistämään. Tutkijakoulutettavat määrittelevät tällä tavoin asiantuntijaroolinsa tiedon tuotannossa. Omasta tutkimuksesta ja tutkimustuloksista tulee puhua tietokapitalismin asettamien ehtojen mukaisesti taloudellista hyötyä ja vaikuttavuutta korostaen. Vaikka kaikessa tutkimuksessa ja tieteessä ei ole suoranaisesti kyse taloudellisesta hyödynnettävyydestä, kytkeytyy tieto ja tietäminen tulosteni perusteella aina tavalla tai toisella taloudellisiin ratkaisuihin. Tuloksia tulkitessa on kuitenkin muistettava, että vaikuttavuus ei ole suinkaan ainoa tieteen yhteiskunnallista suhdetta määrittelevä tehtävä vaan yhteiskunnallinen vaikuttavuus on varsin moninaista.

Tutkijakoulutettavat tuottivat ja vahvistivat diskurssia tutkijoiden tilivelvollisuudesta rahoittajaa ja yhteiskunnan veronmaksajia kohtaan. Tutkimuksessa käytetyn rahoituksen perusteluja esitetään erityisesti tutkimusrahoitushakemuksissa (esim. artikkeli IV) sekä projektien väli- ja loppuraporteissa (artikkeli I). Määriteltä ja kohdennettu tutkimus, jolla on perusteltu yhteys yhteiskuntaan, on tänä päivänä arvostettua ja tutkijoiden mielestä oikeutettua. Näiden vallitsevien tietokapitalististen diskursiivisten totuuksien rinnalla kannetaan myös huolta tutkimuksesta ja tiedosta, joka ei ole välittömästi hyödynnettävää.

Tiedon suhdetta tietokapitalistiseen vaikuttavuuden diskurssiin osoitti se, kuinka tutkijakoulutettavien on muokattava tutkimuksensa tulokset ymmärrettävään muotoon. Tavoitteena on tuoda tutkijuus lähemmäs kansalaisia, joiden kautta omalla tutkimuksella voisi olla yhteiskunnallista merkitystä. Tiedon näkyväksi tekemiseen liittyy myös tutkimuksen markkinoiminen. Toteankin tiedon tuottamisen käytäntöjen olevan diskursiivisena käytäntönä itsessään se prosessi, jonka kautta tullaan sisäistäneiksi tiedon ja tietämisen alisteisuus taloudellisen hyödyille ja mitattavuudelle. Jokainen tutkija näin ”valitsee itse” tutkimuksensa tuotosten raportoimisen, näkyväksi tekemisen ja esittämisen rahoittajille, medialle ja suuralle yleisölle, sekä oman tekemisensä oikeuttamisen tutkimuksen sovellettavuutta korostamalla. (artikkeli IV.) Samalla tutkijan tekemä oman tiedon ja tietämisen muokkaus muovaa tuloksissani aiemmin esittämäni mukaisesti tutkijan subjektiviteettiä tietokapitalismin tavoitteiden mukaisesti (ks. luku 6.1).

Tuloksiini perustuen esitänkin, että monimuotoista vuorovaikutusta eri toimijoiden välillä kehitetään. Tutkijoiden tiedontuotantoa on tuettava myös tilanteissa,

joissa tutkimus ei ole nopeasti hyödynnettävää ja suoranaisesti kilpailukykyä tukevaa. Tämä vaatii tutkijoilta myös oman roolinsa määrittelyä (TSV 2015). Tärkeää on tässä yhteydessä pohtia tiedontuotannon vaikuttavuutta, jotta rahoitusratkaisut eivät sanelisi tiedontuotantoa täysin. Esimerkiksi Ville Pitkänen ja Mari K. Niemi (2016) ovat esittäneet tutkijoiden julkisen roolin muuttuneen niin, etteivät tutkijat enää pelkästään tiedota tutkimustuloksistaan ja popularisoi niitä suurelle yleisölle, vaan he esimerkiksi taustoittavat uutistapahtumia, arvioivat poliittisia päätöksiä sekä määrittelevät yhteiskunnallisia ongelmia. Tässä kohtaa päästäänkin mielenkiintoisen kysymyksen äärellä tutkijan asiantuntijaroolin syvyydestä ja sidonnaisuuksista. Nämä kysymykset tulevat korostumaan myös tulevaisuudessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön visiossa on esimerkiksi pohdittu lisäsuosituksia tutkimuksen vaikuttavuuden kehittämiseksi (ks. OKM 2017b).

6.2.2 Tiedejulkaisemisen vaikuttavuus tiedon hallintana

Tiedontuotannossa oleellista tutkijoille on julkaisupolitiikan ymmärtäminen (artikkeli III). Julkaisutoiminnan, kuten tiedejulkaisemisen vaikuttavuutta tarkastellaan Tieteellisten seurain valtuuskunnan (TSV) Julkaisufoorumin julkaisukanaville antamien JUFO- tasoluokitusten avulla. Julkaisufoorumin toiminta aloitettiin hankkeena vuonna 2010 Suomen yliopistot UNIFI ry:n aloitteesta. Tavoitteena oli luoda järjestelmä, jossa tieteellistä julkaisutoimintaa voitaisiin arvioida määrän lisäksi myös laadullisesti. Ensimmäinen luokitus otettiin käyttöön vuonna 2012. Julkaisufoorumien tasoluokituksista päättävät 23 tieteenalan arviointipaneelin asiantuntijajäsenet, joita on noin 200. Paneelien asettamisesta ja arviointityön valvonnasta vastaa ohjausryhmä, jossa on TSV:n, OKM:n, Suomen yliopistot UNIFI:n, Suomen Akatemian, Suomen yliopisto-kirjastojen neuvoston, Kansalliskirjaston, CSC – Tieteen tietotekniikan keskuksen ja eri päätiiteenalojen edustajia. (Asetus 526/2014; TSV 2016.) JUFO-tasoluokitus kertoo tiedejournalien tason sen perusteella, missä jurnaalissa artikkeli on ilmestynyt sekä tason mukaisen kertoimen. Tasojen mukana kasvava kerroin määrittelee yliopiston rahoitusmallin kautta tuloutettavan rahallisen summan sen mukaan, missä luokassa julkaisu on ilmestynyt (ks. myös Tomperi 2015).

Tuloksieni kannalta on tärkeää ymmärtää niitä määreitä ja lukuja, jotka liittyvät tiedejulkaisemiseen. Vuodesta 2017 alkaen painokertoimet vertaisarvioituille tieteellisille A1–A4 artikkeleille ovat olleet seuraavat: tasoluokan 0 julkaisut painotetaan kertoimella 0,1 (vertaisarvioimaton), tasoluokan yksi kertoimella 1, tasoluokan kaksi kertoimella 3 ja tasoluokan kolme kertoimella 4 (Asetus 331/2016). Yliopiston rahoitusmallissa kertoimien mukaiset rahalliset arvot vuoden 2016 laskelmissa olivat A1-A4 artikkeleille tuloutuksessa tasolla nolla 420e, tasolla yksi 4 200e, tasolla kaksi 12 700e ja tasolla neljä 16 900e (OKM 2016c). Yliopiston rahoitusmallin mukaisesti julkaisun jufo-pisteen yksikköhinnaksi on

vuonna 2018 saatu 4 200e (Seuri & Vartiainen 2018). Esimerkiksi vuosina 2011–2012 keskimäärin keskiarvoina laskettuina suomalaisissa yliopistoissa julkaisuista A1–A4 julkaisutyypin julkaisuista tasolla nolla oli 4 231 julkaisua, tasolla yksi 9 926 julkaisua, tasolla kaksi 6 216 julkaisua ja korkeimmalla tasolla 2 921 julkaisua. Helsingin yliopiston julkaisujen lukumäärät edellä mainitussa järjestyksessä olivat 631 julkaisua, 2 591 julkaisua, 2 131 julkaisua ja korkeimmalla tasolla 1 089 julkaisua. Itä-Suomen yliopistossa vastaavat luvut olivat keskiarvoisesti tuolloin yhtenä vuonna 262 julkaisua, 954 julkaisua, 586 julkaisua ja korkeimmalla tasolla 291 julkaisua. (OKM 2014.) Reetta Muhonen ja Janne Pöllänen (2016) ovat tuoneet esiin, että tietokantoihin indeksoidusta yhteiskuntatieteiden lehdistä noin 60–70 % ja humanististen tieteiden lehdistä 70–80 % sijoittuvat tasolle yksi. Helsingin yliopiston metriikkatiimi (2015) on päätenyt samanlaiseen arvioon liittyen väitöskirjan artikkeleihin. Esimerkiksi Helsingin yliopiston entisen käyttäytymistieteellisen tiedekunnan, sekä geotieteiden ja maantieteen laitoksien vuosien 2010–2015 artikkeliväitöskirjojen artikkeleista noin 60 % julkaistiin JUFO-luokassa 1 ja vain noin 8–10% korkeimmassa luokassa 3. (emt.)

Helsingin yliopiston kirjaston metriikkatiimi (2015) on lisäksi tehnyt selvitystä vuosien 2010–2015 aikana julkaistuista artikkeliväitöskirjojen artikkeleista. Tulosten mukaan väitöskirjojen osajulkaisu-artikkelit muodostavat noin 15 % Helsingin yliopiston Web of Sciences -indeksoitujen artikkelien volyyymistä. Toisaalta tarkkaa osuutta on vaikea arvioida ilmestymisvuosien hajaantumisen vuoksi. Nykyisissä puutteellisissa järjestelmissä ei ole kuitenkaan valmiuksia väitöskirjojen artikkelitietojen seurantaan. Artikkelia kun ei luetteloida väitöskirjan tietoihin eikä yksittäistä artikkelia voi linkittää väitöskirjan tietoihin. (emt.) Web of Sciencen tietokantaa on myös kritisoitu lääketieteen ja luonnontieteellisen tutkimuksen suosimisesta, sillä yhteiskunta- ja humanistissa tieteissä julkaistaan paljon monografioita, sekä artikkeleita sellaisissa jurnaaleissa, joiden julkaisut eivät sisälly Web of Science tietokantaan. Näin se kattaa vain pienen osan julkaisutoiminnasta. Huomioitaessa kotimaiset referee-artikkelit, ulkomaiset ja kotimaiset kokoomateokset, kongressijulkaisut ja monografiat, Web of Science julkaisujen määrä vastaa 9–43 prosenttia kaikkien julkaisujen määrästä. (OKM 2011, 12; myös Suomen Akatemia 2012.)

Artikkelissa III tuomme myös esille, että tiedejulkaisemisen vaikuttavuus ulottuu lisäksi väitöskirjamuotoihin. Monografia- ja artikkeliväitöskirjat eivät ole yliopistojen rahoitusmallissa suoraan laskennallisia vaan ainoastaan suoritettujen tohtorin tutkinnot enintään sopimuskaudelle asetettuun yliopistokohtaiseen tavoitteeseen saakka (ks. myös OKM 2016c; Asetus 331/2016). Suoritettujen tohtorintutkintojen yliopiston rahoitusmallin mukainen yksikköhinta on 74 800e (Seuri & Vartiainen 2018). Rahoitusmallissa ovat laskennallisia myös JUFO-luokitellut

yliopistojen tuottamat tieteelliset, ammatilliset ja yleistajuiset julkaisut. Monografiaväitöskirjat ovat julkaisutyyppejä G4³ ja artikkeliväitöskirjat julkaisutyyppejä G5 (OKM 2015b), joiden luokkia ei ole huomioitu yliopistojen rahoitusmallissa. Yliopiston rahoitusmallissa ainoastaan julkaisutyyppejen A–E julkaisut lasketaan. Yliopistot voivat kuitenkin tulouttaa osajulkaisuina tehtävistä ja julkaistuista artikkeliväitöskirjan artikkeleista rahaa yliopiston rahoitusmallin kautta. Tämä tarkoittaa sitä, että artikkeliväitöskirjasta yliopistot raportoivat itse artikkelit kuuluvaksi julkaisutiedonkeruun luokkiin artikkelin ilmestymisvuonna.

Kuten artikkelissa III toteamme, monografian kohdalla tutkimusrahoituksen jako on yliopistojen rahoitusmallissa ongelmallista ja vaikeaselkoista. Monografiaväitöskirjat ovat yliopistojen rahoitusmallissa tuottavia ainoastaan, kun ne voidaan raportoida luokassa C1 kustannettuna tieteellisenä erillisteoksena eli tutkimustuloksiin perustuvana, tiedeyhteisölle suunnattuna vertaisarvioituna kirjana, jonka esimerkiksi kustantaja julkaisee uudelleen muokattuna. Monografiaväitöskirjat tosin julkaistaan varsin usein yliopistojen laitossarjoissa, jotka ovat heikoimmalla JUFO-tasolla nolla (ks. esim. Vipunen 2016).

Jos tiedekustantaja julkaisee väitöskirjan uudestaan, tulee teoksen olla merkittävästi muokattu alkuperäiseen väitöskirjaan nähden, jotta se voidaan raportoida luokassa C1 kustannettuna tieteellisenä erillisteoksena. Tällöin ne huomioidaan myös rahoitusmallissa. Kun C1 julkaisun kustantaja on JUFO-tasolla nolla, julkaisu painotetaan kertoimella 0,4, tasoluokan yksi julkaisu painotetaan kertoimella 4, tasoluokan kaksi julkaisu kertoimella 12 ja tasoluokan kolme julkaisu kertoimella 16. (ks. Asetus 331/2016.) Näin ollen monografioiden eli C1 julkaisutyypin painokertoimet ovat nelinkertaisia A1–A4 artikkelijulkaisuihin verrattuna, joiden vastaavat painokertoimet esitin aiemmin tässä alaluvussa.

Yliopiston rahoitusmallissa painokertoimien mukaisesti rahalliset arvot monografialle ovat niin ikään nelinkertaiset artikkelijulkaisuun verrattuna: tasolla nolla 1 700e, tasolla yksi 16 900e, tasolla kaksi 50 400e ja tasolla kolme jo 67 200e (OKM 2016c). Myös tästä milloin ja kuinka moni monografiaväitöskirja Suomessa saavuttaa C1 - julkaisutyypin ei ole olemassa kunnollisia ja kattavia tilastoja. Väitöskirjan pohjalta laadittu, jonkin kustantajan julkaisema yleistajuisitettu teos voi myös olla E2 -luokassa. Kuitenkin E2 -julkaisu on painoarvoltaan yhtä heikko kuin C1-luokan nolla tason julkaisu.

Artikkelissa III esitetty päätelmä monografiaväitöskirjan JUFO-asteikosta ja siihen liittyvästä rahoitusmallikertoimesta vaatii näin selkiyttämistä. Tieteellisen väitöskirjan monografia itsessään ei yliopistojen rahoitusmallissa saa lainkaan kerrointa. Huomioon otetaan vain suoritettut tohtorintutkinnot. Monografiaväitöskirjat ovat väistämättä heikommassa asemassa rahoitusmallissa kuin artikkeliväi-

³ G4 on yliopiston sarjassa tai laitossarjoissa julkaistu monografiaväitöskirja, kustannettu monografiaväitöskirja tai omakustanteena julkaistu monografiaväitöskirja (OKM 2015b).

töskirjat, jotka eivät myöskään saa kerrointa, mutta jotka yliopisto pystyy kuitenkin tulouttamaan rahoitusmallin mukaisesti yksittäisinä ilmestyvinä artikkeleina. Näin toki voidaan toimia myös monografiaväitöskirjan kohdalla silloin, jos se julkaistaan rahoitusmallissa huomiodussa luokassa. Tuukka Tomperi (2015) onkin todennut, kuinka ”väitöskirjantekijöitä ohjataan nykyään hyvin suoraviivaisesti nimenomaan artikkeliväitöskirjojen tekemiseen, koska ne ovat yliopistoille paljon monografioita arvokkaampia suoraan rahallisessa arvossa mitaten”.

Artikkeliväitöskirjan tuottamiseen liittyy myös paineita, kuten esimerkiksi paine tuottaa väitöskirja valmiiksi lyhyessä ajassa, jos se on sidottu esimerkiksi rahoitukseen, joka puolestaan voi osaltaan kasvattaa journaliin lähetettyjen mutta hyväksymättömien julkaisuiden kasvua (Helsingin kirjaston metriikkatiimi 2015). Hyväksymättömien julkaisujen kasvulla on yliopiston rahoitusmallin valossa yliopistoille itsessään negatiivinen vaikutus, julkaisematon artikkeli kun ei näy yliopistoille tuloina yliopiston rahoitusmallissa. Myös monografiaväitöskirja tuottaa tietokapitalismille vaikeuksia. Ongelmia muodostuu kirjoittajasuhteista, niitä kun monografiaväitöskirjassa on vain yksi (ks. myös Isohanni 1998). Yksi kokonainen kerralla ilmestyvä teos ei palvele nopeassa tahdissa etenevää tiedon tuotantoa. Herääkin kysymys, onko monografiaväitöskirjoille luotu heikompi rahoituksellinen asema merkki siitä, että väitöskirjoissa tullaan siirtymään kokonaan artikkeliväitöskirjoihin? Matti Isohanni (2000) on esimerkiksi jo vuosituhannen alussa viitanut monografiaväitöskirjaan harvinaistuvana väitöskirjan muotona, joka kuitenkin mahdollistaa kansallisesti tai paikallisesti merkittävän ongelman tutkimisen silloinkin, kun aiheen pilkkominen osajulkaisuiksi on vaikeaa.

Tällä tavoin artikkelissa III esitetyt päätelmät vahvistuvat, kun verrataan artikkeliväitöskirjan ja monografiaväitöskirjan rahoituksellisia ja (tämän johdannaisena) arvostuksellisia eroja. Tuloksiin perustuen tietokapitalismin voisi tiedejulkaisuihin ajatella ilmenevän tavoitteena saada ns. ’rahalle parasta vastinetta’, joka käy toteen artikkelijulkaisemisessa ja näin väitöskirjamuotojen arvostuksessa. Keskittymisen artikkelijulkaisemiseen tapahtuu sen vuoksi, että artikkelijulkaiseminen on tutkimuksen tuloksina nopeammin todennettavaa ja yliopistolle rahallisesti tuotavaa. Lisäksi artikkelijulkaiseminen on tietokapitalistiseen ansioitumiseen paremmin soveltuvaa, sillä artikkelit mahdollistavat useiden henkilöiden samanlaisen kirjoittajuuden.

Artikkelissa III tuommekin esiin, että tasoluokituksen mukanaan tuoma hinnoittelu ja sen avulla yliopistoille tuottavuudesta jaettava rahoitus näyttäisivätkin ohjaavan tutkijat tasoluokitusta parhaiten mukailevaan toimintaan, jossa laatu on toissijaista. Kasvava huoli tutkimuksen laadusta tulikin selvästi ilmi haastatteluilta. Huolta esitettiin tutkimuksen laadusta ’artikkelitehtailussa’, *salami slacing*, joka ei jätä aikaa laadukkaalle tutkimukselle ja tutkimuksen kypsyttelylle (artikkeli III; ks. myös Kirsilä 2016a). Kriittisyys tietokapitalismia kohtaan ohjaakin tutkijoita kyynisyyteen, esittämään vastarintaa ja kysymään, mihin loputon tuot-

taminen johtaa. Keskeinen huomio tuloksissa oli myös tiedontuotannosta julkaisemiseen liittyvä levottomuus päätöksestä tehdä artikkeliväitöskirja tai monografiaväitöskirja. Monografiaväitöskirjaa pidettiin realistisempänä ja yhtenäisempänä vaihtoehtona kuin artikkeliväitöskirjaa. Monografiaväitöskirjan työstämisen ohella julkaistiin samanaikaisesti myös tieteellisiä artikkeleita. Esitänkin, että artikkeliväitöskirjojen osalta on helpommin osoitettavissa niiden luokitus ja rahoituksellinen arvostus verrattuna monografiaväitöskirjoihin. Tämä myös suuntaa artikkeliväitöskirjoja englanninkieliseksi, sillä kansainvälisesti on tarjolla laajempi valikoima korkeatasoisia julkaisemiseen soveltuvia tiedejournaaleja korkeine tasoluokituksineen sekä suuremmat lukijakunnat.

Tiedejulkaisemisessa on kyse myös tiedontuotannon hallinnasta: siitä, kuinka akateeminen yhteisö valvoo tiedontuotannon laatua. Tieteellisissä journaaleissa käytössä oleva artikkeleiden vertaisarviointi eli referee-järjestelmä toimii akateemisen maailman laaduntarkkailukoneistona (Hjelm 2016) heti sen jälkeen, kun artikkeli on otettu lehteen arviontikierrokselle. Kollegiaalinen laadunvarmistus on saman akateemisen yhteisön tuottamaa toimijalähtöistä laadunvarmistusta (Ursin 2007; myös Mabe 2009), jossa artikkeli hylätään tai hyväksytään lehteen vertaisarvioinnin läpikäytyään. Michael Mabe (2009) on esimerkiksi kuvannut julkaisemisprosessin etenemisen aina valmiiksi painotuotteeksi. Yksittäiset vertaisarvioijat tekevät tässä prosessissa 'hyväntekeväisyyttä' arvostellessaan artikkeleita töiden ohella ja vapaa-ajallaan usein palkatta. Double blind -arvioinnissa sekä artikkelin arvioitsija(t), että artikkelin kirjoittaja(t) pysyvät toisilleen anonyymeinä (Hjelm 2016). Tällä pyritään varmistamaan arvioinnin puolueettomuus. Toisaalta arviointi voi tapahtua myös avoimesti. Vertaisarvioitsijat ovat lehden valitsemia henkilöitä, joita pyydetään arvostelemaan artikkelijulkaisua lehden ohjeistuksen mukaisesti. Usein kriteereinä ovat julkaisun omaperäisyys, uutuusarvo, aineiston kattavuus ja teoreettisen viitekehäyksen hallinta, tutkimuksen toteutuksen luotettavuus ja tarkkuus sekä se, missä määrin esitetty aineisto tukeutuu annettuihin päätelmiin ja lähteiden alkuperäisyyteen (Mabe 2009; TSV 2016). Vertaisarvioijat, joita usein on 2–3 kappaletta, lukevat, kommentoivat ja antavat palautetta artikkelista. Annettuun palautteeseen tutkija(t) reagoivat usein korjaamalla artikkelia ja vastaamalla siihen, kuinka artikkelia on korjannut. Tämän jälkeen artikkeli palautuu lehteen uudelleen arvioitavaksi. Prosessi jatkuu niin kauan, kunnes artikkeli on hyväksytty lopullisesti lehteen julkaistavaksi. Kommenttien saaminen johtaa näin muutoksiin ja muokkaamiseen, jotta artikkeli olisi lehden julkaisutason mukainen laadukas tuotos. Artikkelissa III pohdimmekin, että logiikka on sama kuin millä tahansa markkinoilla, joilla arvo vaihtelee mittausten, mitattavien asioiden ja tekijöiden – ja jopa vertaisarviointia suorittavien arvioitsijoiden välillä. Toisaalta artikkeli voi olla harvinaisessa tilanteessa heti niin valmis, että sille suositellaan ensimmäisen arviointikerran jälkeen julkaisua.

Tuloksina esitän, että artikkeleiden julkaisemisen läpikäynnin vaativa vertaisarviointi on tutkijoilta konventioihin sopeutumista ja niiden oppimista, mutta

kankeudellaan sekä valta-asetelmaltaan myös artikkeliväitöskirjaa hidastava tekijä (artikkeli III). Osajulkaisuiden ulkopuolelta haluan tuoda esiin huomioni julkaisupolitiikkaan liittyvistä tiedontuotannon ehdoista. Tutkijakoulutettava kohtaa artikkelia tehdessään ensimmäisenä tiedejournalien valtaa käyttävät päätoimittajat. He ylläpitävät lehdelle asetettuja tavoitteita ja linjauksia. Tämän lisäksi on opittava kirjoittamaan niin kuin toivotaan journaliin kirjoitettavan. Tämä tarkoittaa esimerkiksi lehdessä aiemmin julkaistuihin artikkeleihin viittaamista. Lehdillä on myös asetettuja ohjeita artikkeleilla, kuten maksimisanamääriä. Artikkelien maksimipituus on suunnilleen noin 10 000 sanaa, yhteiskuntatieteissä usein hieman vähemmän, kun monografiaväitöskirjaan käytetään yleensä noin 60 000 sanaa. Näitä päätöksiä ennen on myös pohdittava millä kielellä tutkimusta kirjoitetaan ja julkaisee. Lisäksi on mietittävä lehden ranking-arvoa ja sitä, mitkä olisivat potentiaalisia lehtiä artikkelin julkaisua varten. (Hjelm 2016.) Samankaltaista pohdintaa käytännön neuvoineen julkaisupolitiikasta ovat käyneet myös Linda Knight ja Teresa Steinbach (2008) ulottaen ne aina tiedejulkaisun eettisiin valintoihin asti.

Näiden lisäksi artikkelijulkaisemiseen liittyy monia tiedontuotantoa rasittavia tekijöitä, jotka tulivat tutkimuksessani esille. Julkaisemisen hitaus sekä myöhemmin julkaisuun kohdistuvien viittausten hitaus, vaivaa tutkijoita (Forsman & Englund 2013). Artikkelijulkaiseminen erityisesti englannin kielellä myös asettaa eri tieteenaloja, mutta myös tutkijoita eriarvoiseen asemaan. Osajulkaisuiden ulkopuolelta haluan tuoda esiin myös kielikysymyksen, missä kansainvälistymiseen tähtäävä korkeakoulupoliittinen diskurssi ja tavoitetila ovat saaneet aikaan vastarintaa. Englannin kielen vahvaa asemaa tieteenkielenä (ks. Kirsilä 2016a) kyseenalaistetaan, sillä kysymykset voivat olla täysin kansallisia ja paremmin omalla äidinkielellä esitettäviä (ks. myös Acatiimi 2014b). Suomen kielellä tehtävää tutkimusta puolustettiin, jotta tutkimus tulisi herkemmin luetuksi. Tulkitsin tämän myös haluksi ylläpitää suomen kielen asemaa tieteellisissä julkaisuissa. Anu Kantola (2016) on todennut, että omalla kielellä julkaiseminen Suomessa on jopa epätoivottavaa. Suomalaisuutta tulisikin tukea mutta myös samaan aikaan kansainvälistyä. Ne eivät kuitenkaan sulje toisiaan pois; kyse ei ole joko tai – valinnasta vaan sekä että –valinnasta (emt.). Toisaalta tutkijoilla on osaamista ja mahdollisuuksia julkaista myös muilla kielillä saavuttaen näin erilaisia lukijakuntia.

Lopuksi haluan vielä täsmentää edellä esitettyjä kriittisiä tiedejulkaisemiseen liittyviä tuloksia. Julkaisemisella on monia tarkoituksia ja erilaisia foorumeita niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Myös julkaisutavat, kieli ja esittämisen tapa vaihtelevat sen mukaan, millainen tehtävä julkaisemisella on. Vaikka tutkijakoulutuksessa julkaiseminen kulminoituu tuloksiini pohjautuen usein artikkelijulkaisemiseen, tekevät tutkijat myös muita julkaisuja tieteen ja yhteiskunnan hyväksi monipuolisesti eri kielillä. Kaikessa tiedejulkaisemisessa ei näin suinkaan ole kyse paineen alla tuotetusta tekstistä, jota tietokapitalistinen hallinta säätelee.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkijakoulutus diskursiivisena käytäntönä rakentuu moninaisista tiedon muodostuksen käytännöistä. Erilaiset käytännöt ovat muokanneet tutkijakoulutusta diskursiivisesti myös väitöskirjatutkimukseni aikana. Olen esittänyt tutkijakoulutuksen diskursiivisena käytäntönä sisältävän muun muassa tieteellisen julkaisupolitiikan kirjoittajasuhteineen (artikkeli III), projektitapaistumisen (artikkeli I) ja tiedon tuottamisen käytännöt (artikkeli IV). Artikkelit II lisäsi tiedon käytäntöjen muodostamaan diskursiiviseen joukkoon (ks. Foucault 2005) muun muassa yliopiston hallinnon toimet sekä tutkijaksi nimeämisen. Edellä esitetyt ja nimetyt diskursiiviset käytännöt ovat tutkimukseni tuloksissa osoittaneet, että diskursiiviset käytännöt ohjaavat puhumaan asioista tietyllä tapaa mutta myös toimimaan tietyllä tavalla. Diskursiivisissa käytännöissä toistetaan ja tuotetaan yhdenmukaisia toimintamalleja ja yhteisesti jaettuja diskursiivisia totuuksia.

Hallinnan tunnistaminen ja sanallistaminen tuntuivatkin tässä yhteiskunnallisessa ja korkeakoulupoliittisessa tilanteessa merkittävältä asialta tehdä. Tutkimuksessani tietokapitalistinen hallinta näytti rajoittavan ja poissulkevan tapoja olla ja toimia. Se kaikki tutkijuuteen, tietoon ja toimijuuteen liittyvä kapeutuminen edellytti sanallistamista. Tutkimuslähtöisesti oli tärkeää ilmaista, kuinka tietokapitalistinen hallinta näyttää monin tavoin muokkaavan tutkijakoulutusta ja luomalla sekä ongelmia että niiden ratkaisuehdotuksia. Hallinta näyttää monessa tilanteessa ohjaavan toimintaa ja päätöksentekoa etukäteen asetettujen ratkaisuiden luokse.

On myös tarpeellista korostaa, että kaikki ei suinkaan ole vain pelkkää hallintaa, ja tutkijakoulutettavien toimijuus rakentuu monenlaisesta kekseliäästä luovimisesta. Tutkijakoulutettavien toiminnassa on näin ulottuvuuksia, joissa ei ole kyse pelkästään taloudellisista ulottuvuuksista. Näin hallinnassa on aina läsnä myös säröjä ja yllätyksellisyyttä.

Hallinnan ja siinä toimimisen tarkastelu tuo näin esille monenlaisia jännitteitä. Muuostilanteet, tutkijan arjen käytännöt, ansioituminen, julkaiseminen ja tutkimusrahoitus sisälsivät kaikki niin tietokapitalistista hallintaa kuin myös hallintaan säröjä tekeviä, yllätyksellisiä vastarinnan ja toisin tekemisen muotoja. Tietokapitalistinen hallinta toimii mukauttamalla toimintaa, kuten asettamalla tutkijakouluja, yliopistoja ja tutkijakoulutettavia kilpailuun. Hallinta houkuttelee myös osallistumaan ja näkemään osallistumisen sekä hyödyn tavoittelun kautta että kriittisesti ja hallintaa haastavasti. Jälkimmäisessä keskeistä on ongelmien tunnistaminen, kuten esimerkiksi tietokapitalistisen hallinnan näkeminen eriarvoisuuden vahvistajana. Myös mukauttamalla toimijuutta hallinnan ehtoihin voi saavuttaa jotain, kuten vaikuttavuutta ja tutkijuuden jatkuvuuden turvaamista. Rahoituksen osalta tietokapitalistinen hallinta vaikutti erityisen tiheältä, jättäen varsin vähän

tilaa muulle kuin oman osaamisen ja tutkijuuden myymiselle tietokapitalistisiin tarpeisiin. Yhteenvetona tietokapitalistisen hallinnan diskurssilla on seurauksia niin tutkijakoulutukseen kuin tutkijakoulutettavien subjektiviteettiin aina affektii-visuuteen asti. Seuraukset ovat havaittavissa myös tiedossa ja tietämisessä. Kyse on näin kokonaisesta toimintaympäristön muutoksesta, joka muovaa ja haastaa tutkijakoulutusta.

Tietokapitalistisen diskurssin läpäisemä hallinta ja tavoite tiedon vaikuttavuudesta ohjailee tutkijakoulutettavia taloudellisten ihanteiden mukaisen tutkimuksen ja tiedon tuottamiseen. Tietokapitalismi suuntaa myös väitöskirjojen rahoitus-suunnitelmia, joiden tulee ilmentää yhteiskunnallisesti hyödynnettävää, artikkelijulkaisuihin ja artikkeliväitöskirjoihin keskittyvää tutkimusta sekä tutkimusta, joka toteutuu projektille kohdennettavan rahoituksen mukaan. Olen tuonut tuloksissani esiin, kuinka tutkijakoulutus tarjoaa tällä hetkellä tutkijakoulutettaville eriarvoisia mahdollisuuksia tohtoriopintojen aikana ja tällä on myös pidempikes-toisia seurauksia tohtoroitumisen jälkeisellä uralla. Tutkimuksessani olen myös painottanut, että yliopiston ja yhteiskunnan suhde muuttuu tietokapitalismin myötä, samoin kuin tutkijoiden suhde tietoon ja tietämiseen. Tietokapitalismi luo tällä tavoin tietynlaisia käsitystä akateemisesta hyödystä, tiedon vaikuttavuudesta, tiedosta, tutkimuksesta, tutkijakoulutettavasta, mutta antaa samalla subjekteille mahdollisuuden vallan ja hallinnan monimuotoisuuden kautta horjuttaa ja muuttaa taloudellista toimintatapaa ja käsitystä siitä.

Seuraavaksi tuon esiin johtopäätösten muodossa tutkimukseni kontribuutiota tuloksieni kautta suomalaiseen korkeakoulupoliittiseen keskusteluun tutkijakou-lutuksesta, mutta myös laajemmin tiedepoliittiseen keskusteluun tutkijuudesta ja tiedon merkityksestä. Esitän seuraavaksi myös jatkotutkimusaiheita ja huomioita tutkimukseni teosta.

7.1 Kun tieteellinen tieto on vaarassa menettää merkityk-sensä

Johtopäätöksissä haluan palata aluksi monimuotoisen tiedon kysymyksen äärelle. On esitetty, että tieto on kohdannut objektiivista väheksymistä, jolloin tärkeämpää on tunteisiin ja mielipiteisiin vetoaminen tiedon sijaan. Tätä on kuvattu esimerkiksi postfaktuaalisena aikana (Heikkinen 2016; Tiedebarometri 2016). Se, onko postfaktuaalista aikaa olemassa vai ei, on myös herättänyt keskustelua. Paul-Erik Korvela ja Johanna Vuorelma (2017) kuvaavat nykyistä tilaa pikemminkin luot-tamuksen jälkeiseksi ajaksi. Tiedon väheksyminen ja kieltäminen kertovat jotain myös tästä yhteiskunnallisesta ajasta, jossa elämme. Keiden tietoon ja tietämiseen me luotamme ja tukeudumme? Syvemmin kyse on tutkijuudesta, tiedosta ja niiden yhteiskunnallisesta arvostuksesta, siitä, miten tähän tilanteeseen on tultu, ja siitä mitä seurauksia tällä kehityksellä on.

Kriittisten tutkijoiden luonnehtimaa tilaa tiedosta kuvaa jo asettamani alaotsikko ja siihen latautunut affektiivisuus. Alaotsikon puolittainen kysymyksenasettelu osoittaa kyseessä olevan diskursiivinen todellisuus, johon tutkimustieto tällä hetkellä osaltaan kriittisten tutkijoiden puheessa paikantuu. Huolta ovat korostaneet puheet, joissa tieteellistä tietoa ja tietämistä aliarvioidaan ja arvostellaan. Olemme saaneet lukea ja kuulla tiedepolitiikan monimuotoiselta kentältä huolestuneita kommentteja muun muassa rahoitusleikkauksista, uudistuksista, yhtenäistämistä ja niiden seurauksista tieteeseen ja tiedontuotantoon (mm. Jakonen & Tilli 2011; Tieteentekijöiden liitto 2015; myös Scott 2017). Kriittisesti voisi näiden uutisten ja kommenttien jälkeen todeta, että tiedettä ja tietoa ei arvosteta tarpeeksi, vaikka suomalaiset luottavat tieteeseen ja tutkijoihin vahvasti (ks. Laakso 2017; Tiedebarometri 2016; Väliverronen 2016).

Osuinkin väitöskirjatutkimuksellani aikaan, jolloin tietokapitalismin, tiedon ja toimijuuden hallinnan tutkimuksen ajankohtaisuus kasvoivat. Väitöskirjatutkimukseni aikana tapahtui suuria poliittisia muutoksia, joilla on jo näyttänyt olevan globaaleja seurauksia. Nämä muutokset ovat näkyneet yleisesti esimerkiksi kamppailuina oikean ja luotettavan tiedon asemasta digitalisoituneessa maailmassa. Muutoksien toteutumiseen tarvitaankin aina tietoa. Tarvitaan tietoa, joka tuotetaan ja jalostetaan kansalle, valtaa käyttää sitä sekä kykyä hallita sen avulla.

Tässä asetelmassa tutkijoilla on merkittävä ja kiistaton asema yhteiskunnassa: tutkitulla tiedolla ja tutkijoiden toimilla on rooli toimia puskurina populaaritiedon ja postfaktuaalisen tiedon edessä. Näin tutkijat pyrkivätkin toimimaan ja tekemään. Tutkimuksesta ja tiedosta on moneksi epävarmuuden, kriisien ja muutoksien aikoina. Kuitenkin paradoksaalisesti tutkijan tuottama tieto ja yhteiskunnan tarpeet eivät aina kohtaa ajassa tai substanssissa. Tiede, joka täyttää innovaation, kehityksen ja tuottavuuden diskurssin vaatimukset ja mittarit parhaiten juuri oikealla hetkellä, tuntuu olevan tuottavuuden ja kilpailukyvyn nostaja sekä yhteiskunnallinen toivo. Toisaalta se tieto, joka soveltuu aina parhaiten sen hetkiseen päätöksentekoon, tuntuu tulevan helpoiten kuulluksi.

Väitöstutkimukseni yksi tuloksista liittyy tieteen arvostukseen, joka näkyy tutkijakoulutuksessa siinä, kuinka tutkimusrahoitusmekanismi ohjaavat tieteen ja tutkimuksen arvostuksen kulttuuria. Hyvä ja tuottava tutkimus voi jäädä rahoittamatta ilman oikeanlaista esittämistä rahoitushauissa sekä ilman tietoa eri rahoituskanavista. Nuori tutkija lähentyy yrittäjämäistä toimintatapaa monella tavalla itsevastuullisuutta korostavassa ajassa, jossa jatkuvasti etsitään parempia mahdollisuuksia niin työssä kuin henkilökohtaisessa elämässä. Elämä on projektimaistunut. Tutkijakoulutettava pyörittää omaa tohtoriksi-yritystään markkinoiden, rahoitusta hakien sekä osallistumalla lyhytkestoisiin projekteihin. Sidosryhminä ja tukena toimivat kollegat, mutta myös julkinen tieteellinen keskustelu ja mielipide, joihin esimerkiksi artikkeleilla osallistutaan. Näiden lisäksi lisääntyvä sosiaalisen median käyttö ja muiden digitaalisten kanavien hyödyntäminen sekä yhteiskun-

nan kanssa käytävä vuoropuhelu ovat yhä tärkeämpiä tutkijoille. Vuoropuhelu toimii myös tutkijan itsensä kehittämisen välineenä. Herääkin kysymys, voisimmeko esimerkiksi kasvavassa digitalisaatiossa etsiä voimakkaammin tutkimusrahoitusta joukkorahoituksena sosiaalisen median avulla? Voiko koko tutkijakoulutus muuttua muotoaan digitaaliseen muotoon? Toisaalta voisiko tulevaisuuden väitöskirjamuodot olla täysin sähköisiä tai ehkäpä kokonaan perinteisiä monografia- ja artikkeliväitöskirjoja haastavia muotoja? Katoaisiko samalla jotain tieteen uskottavuudesta ja laadukkuudesta, kun rahoitusta eivät olisi jakamassa ja varmistamassa säätiöt ja rahastot toimikuntineen, vaan suoraan yksittäisten henkilöiden ja yhteisöjen lahjoitukset? Toisaalta voitaisiinko säätiöiden asemaa tutkimusrahoittajina entisestään vahvistaa? Entä mitä muita mielekkäitä ja kestäviä rahoitusmuotoja tutkimukselle löytyisi, jotka lieventäisivät kokemusta tutkimusrahoituksen pirstaloitumisesta ja ennakoimattomuudesta? Entä mitä tapahtuu tieteellä ja tutkijuu-delle, jos yhteistyön ja verkostojen syntyminen estyy kilpailussa, ovathan ne tärkeä osa myös tutkijakoulutuksen laadukkuutta? Digitaalisuuden rajattomat mahdollisuudet tuovat lisäksi uusia vielä tiedostamattomia ulottuvuuksia niin tiedon luomiseen, levittämiseen, ymmärtämiseen kuin omaksumiseenkin.

7.2 Sisäistetty epävarmuus ja hiljaisen hyväksymisen dilemma

Haluan tässä kohtaa myös palata epämääräisyyden kokemukseen, joka on yhteydessä tiedon sekä subjektiviteetin rakentumiseen. Johanna Hakala on (2009) väitöskirjassaan tarkastellut muutoksen ja pysyvyyden dynamiikkaa akateemisten kulttuurien arvoissa ja käytännöissä yliopistokontekstissa. Akateemiseen työhön liitettyjen arvojen ja merkitysten muutosta hän kuvaa tasapainon järkkymisenä, ei niinkään dramaattisena siirtymänä. Vastatessani tutkimuskysymykseen toimijuuden muovautumisesta pohdin tähän liittyen myös toimijuuden rajoja ja herkkyyttä. Tutkijakoulutuksen muutoksen kokemus vaihteli tuloksissani subjektiivisen kokemuksen mukaan. Tätä voidaan tulkintani mukaan selittää esimerkiksi tämän hetkiseen diskurssiin asettumisilla. Raija Julkunen (2008, 11) on myös aiemmin pohtinut, onko yksilöistä tullut työelämässä vähemmän kestäviä ja sietäviä samalla kun ongelmat ja jännitteet yksilöityvät ja ruumillistuvat?

Pohdin myös tutkimusta tehdessäni yhteiskunnallisesti ajankohtaisia yksilön kestävyiden, herkkyyden ja kunnioituksen rajoja suhteuttaessani niitä tutkijakoulutettavien epävarmuuden kokemukseen. Pohdintani palautuu siihen, kuinka tietokapitalistinen diskurssi muuttaa koko ajan niin yhteiskuntaa kuin toimijaa vastavuoroisuudellaan. Diskurssien konkretisoituessa ja tullessa tietoisuuteen, tulee tietokapitalistisesta hallinnasta tutkijakoulutettavilla tunnistettavampaa. Itsevastuullisuutta korostavassa ajassa herkkyyttä ja sietokykyä voidaan myös tarkemmin pohtia affektiivisuuden avulla. Affektit syntyvät tutkijakoulutettavissa niin

oman kuin muidenkin toiminnan havainnoimisesta ja yleisen tilannekuvan kautta. Affektoituminen antaa tapahtuessaan myös diskursiivista legimiteettiä sille, että asiat todella tällä tavoin tapahtuvat. Erityisesti negatiiviset kokemukset affektoituvat tutkimuksessani herkemmin ärsytyksen tunteena, joita tuotiin aktiivisesti esiin. Nämä näkyvät myös tutkimukseni tuloksissa, joissa epämääräisyyden kokemukset korostuivat.

Tuloksiini perustuen huomionarvoista olisikin pohtia, onko tietokapitalistisen hallinnan levittämä itsevastuullisuuden lisääntyminen ja luonne alentanut sietokyvyn ja oman arvostuksen kynnyksiä, korostaen tutkimuksessa esiin tullutta epämääräisyyden kokemusta? Onko näkemyksessä tohtoritutkinnon epämääräisyydestä kyse lisäksi kokonaisvaltaisesta laadukkuuden yhteisestä määrittämisestä ja tunnistamisesta tutkijakoulutuksessa, joka puuttuessaan saa aikaan kokemuksen epämääräisestä jatkotutkinnosta? Voiko epämääräisyydessä olla kyse jostain, jota voidaan ehkäistä muokkaamalla tutkijakoulutuksen rakenteita, tavoitteita, vaatimuksia, arviointia, opetusta, ohjausta, rahoitusta ja suunnitelmallisuutta, joista yhdenmukainen laadukkuus rakentuisi? Olisiko myös aika siirtyä yhä avoimempaan tiedottamiseen, yhtenäisempiin tiedotuskanaviin, jotka mahdollistaisivat yhdenmukaiset mahdollisuudet tiedon saannille ja vähentäisivät näin eriarvoisien käytäntöjen syntymistä? Kyse on myös apurahatutkijoiden ja palkallisessa työsuhteessa väitöskirjaa tekevien eriarvoisuudesta, joka kiteytyy eroina muun muassa opetusmahdollisuuksista, yhteisöllisyydestä, eduista ja hiljaisen tiedon siirtymisestä. Kun uudessa yliopiston rahoitusmalli-uudistuksessa otetaan huomioon myös tieteenalojen alakohtaisuus, tuo se toteutuessaan vanhojen jännitteiden lisäksi myös uusia jännitteitä tutkijakoulutukseen. Esimerkiksi alakohtainen rahoituksen jakaminen pistekertoimilla tarkoittaa eri tieteenalojen eriarvoistumista entisestään. Heikoimpia kertoimia saavat alat menettävät vetovoimaansa ja vaarana on, että yliopistot keskittyvät vain parhaiten tuottaviin aloihin ja parhaiten tuottaviin tutkijakoulutuksiin. Alakohtaisella arvottamisella on varmasti myös vaikutuksia siihen mitä tulevaisuudessa tutkitaan ja ketkä hakeutuvat tutkijakoulutettaviksi.

Ehdotan, että tutkijakoulutus tarvitsee muutoksien ja uudistusten aikana kokonaisvaltaista ja pitkäjänteistä kehittämistä ja kehityssuuntia, joissa huomioidaan entistä paremmin eri asemissa olevat tutkijakoulutettavat ja heidän oikeudet sekä tuetaan heidän väitöskirjaprosessejaan. Tutkimuksellisesti esimerkiksi tutkimusrahoitus on muodostunut tutkijakoulutuksen kestoaiheiksi ja ongelmiksi ohjauksen ja työelämäosaamisen lisäksi, jotka toistuvat jo historiallisessakin tarkastelussa (esim. Laiho 1997). Kyse ei saa olla kilpajuoksusta tehokkuuden ja tuottavuuden markkinoilla, ja joka ei jätä aikaa prosessinomaiselle tutkijuuden ja tietämisen rakentumiselle.

Esitänkin, että tulevaisuuden tavoitteena tulee olla tutkijakoulutuksen käytäntöjen kehittyminen ja läpinäkyvyys sekä laadukkuuden rakentaminen ja ylläpitä-

minen. Tämä edellyttäisi myös koulutuspoliittisesti luotua kestävyyttä ja pysyvyyttä tieteenaloille. Myös rahoitusratkaisut ovat tutkijakoulutettaville nykymallissa liian epävarmoja ja aikaa vieviä. Niiden tulisi olla yhtenä yksittäisenä tärkeänä kohteena tutkijakoulutuksen kehittämässä. Rahoituksen varmistaminen ja suunnitelmallisuus lisäisivät tutkijakoulutuksen houkuttelevuutta ja poistaisi osaltaan epävarmuutta. Juuri rahoitus näyttäytyikin jännitteisyydessään tuloksien perusteella keskeisenä toimijuuden epävarmuuden tuottajana ylläpitäen samalla eriarvoisuutta. Tutkimustulosteni mukaan olisi tärkeä kiinnittää huomiota tulevaisuudessa lisäksi tutkijakoulutuksen institutionaaliseen rakenteeseen ja tukeen sekä yliopiston vastuualueiden selkiyttämiseen. Tulisi olla päivänselvää, että yliopistoilla on vastuu resurssien mahdollistamisesta tohtorikoulutukselle.

Lisäksi haluan tuoda esiin dilemman tutkijan tietämisen näkökulmasta, joka osoittaa tietokapitalismin hyväksynnän prosessia tutkijasubjekteissa. Tiedontuotannon jännitteisyydestä, tutkijuudesta sekä aineistoni epävarmuuden kuvauksista välittyy tietokapitalistisen hallinnan luonne, joka elää ja sykkii kokeiluista, muutoksista, testauksista ja mittauksista. Juuri nämä ylläpitävät tietokapitalismin epämääräistä luonnetta. Tietokapitalismi toimii markkinoiden sanastolla ja pelaa uusliberalistisilla yritysmaailman käsitteillä ja käytännöillä. Lisäksi määrällisiä indikaattoreita ja indeksejä syntyy kiihtyvällä tahdilla, joilla tietokapitalistinen hallinta operoi. Kriittisenkin tutkijan on vain nielaistava kurkkuun juuttuva indeksipalanen ja otettava itse käyttöön tutkijan tuottavuutta osoittavat mittarit. Toisaalta tässä kaikessa on kuitenkin mahdollisuus löytää eettinen ja vastuullinen tapa toimia, jota peräänkuulutettiin erityisesti ensimmäisessä ja neljännessä artikkelissa. Tutkimuksessa esittämäni tietokapitalismi kuitenkin edustaa vain yhtä vallan muotoa. Moneen ennättävän tietokapitalismin ohella jokapäiväisessä arjessa on muitakin vallan muotoja, joihin tutkijat asettuvat. Juuri ne muut hallinnan muodot, jotka mahdollistavat muun muassa vastarinnan, toivon ja tutkijuuden ilot, näyttäytyvät vastapainona tietokapitalistisille neuvotteluille.

Tässä kohtaa haluan palata koko tutkimukseni ajan minua vaivanneeseen tutkijana olemisen dilemmaan: hiljaiseen hyväksyntään ja sisällä kytevään vastarintaan. Kyse näyttäisi olevan pikemminkin diskursseista; niiden voimasta subjektiin hänen tekojensa mahdollistajana. Ehkä eniten tämä mahdollisuus kaksijakoisuuteen teoissa ja sanoissa ilmeni tutkimusrahoitukseen liittyen. Tämä myös osaltaan osoittaa sen, että tutkimusrahoitusratkaisuissa ja niiden tiedonkeruussa olisi monella tapaa kehittämistä ja tutkimista. Katse olisi yhä tarkemmin kohdistettava käytäntöihin ja niiden seurauksiin toimijuuden kannalta. Kysymys tutkimusrahoituksesta on myös monella muulla tapaa mielenkiintoinen ja avaa uusia jatkotutkimusaiheita.

7.3 Jatkotutkimusaiheita

Tulevaisuudessa tulisi tutkimuksellisesti kiinnittää entistä enemmän huomiota ajankohtaiseen avoimeen saatavuuteen suuntautuvaan tutkimusjulkaisemiseen ja sen myötä tieteellisen tiedon rahoitukseen ja vaikuttavuuteen. Haastatteluissa esimerkiksi hämmästellään poliittisten päättäjien aktiivisuutta tarttua saatavilla olevaan tietoon ja ottaa tiedon perehtymisen vaatima aika, mutta myös sitä, kuinka tiedosta tulee hyväksytympää sen ollessa ’konsulttipuheeseen verhottua’ ja ulkoa päin takaisin yliopistoon ostettua. Poliittinen päätöksenteko, jota varten tutkittua tietoa tuotetaan, toimii kuitenkin lopulta monien asioiden summana, joihin yksittäinen tutkija voi asiantuntijana toki yrittää vaikuttaa. Yhteisymmärryksen hakeminen ja kaikkia osapuolia tyydyttävä ratkaisu ovat kuitenkin osa poliittista päätöksentekoa, jolloin kaikki tieto ei tule kuulluksi tai päätöksissä näkyviksi. Tässä yhtälössä artikkelissa IV esiin tuodulla tutkijan vaikuttavuudella on merkitystä; näkyvillä olemisella, tärkeän tiedon toistolla ja asioiden oikealla tavalla esittämisellä.

Kärjistäen voi todeta, että samaan aikaan kun tutkimuksen on todettu taloudellistuneen, on niin käynyt myös tutkijasubjekteille. Tietokapitalistisesta diskursista on mahdoton kokonaan kieltäytyä, vaikka se ideologisesti olisi kriittisen tutkijan toivoma vaihtoehto. Vaikuttavuuden diskurssi on kaikkialla hallitsemassa tutkijuuden ja tiedon tuotannon ehtoja sekä tutkimuksen ja jokaisen yksittäisen tutkijan taloutta. Tutkimuksen ja tutkijuuden vaikuttavuuden mittaamisesta ja mittareiden luomisesta on tullut trendi, jota peräänkuuluttavat sekä projektirahoittajat että tulostavoitteelliset organisaatiot, koska kärjistetyksi vain vaikuttavalla tiedolla ja tuloksilla on merkitystä. Voidaankin kysyä, kuinka pitkälle voimme itse kukin mukautua, sopeutua ja venyttää rajojamme tiedon tuotannon diskurssissa? Tiedon ja tietämisen ympärillä tapahtuu paljon sellaista, mitä olisi syytä tarkemmin tutkia.

Tutkimuksellisesti tiedosta ja tutkimusrahoituksesta voidaan kääntää katse vielä lähemmäs taloudellisia päämääriä. Tätä tutkimusta sivuavat esimerkiksi keskustelut journalikustantajien ja yliopistojen tietokantoja ylläpitävien kustannusyhtiöiden vallasta. Open access- julkaisupolitiikan nähdään olevan ratkaisu kasvaville kustantajien maksuille, mutta myös tiedon avoimelle saatavuudelle. Maailman suurimmat artikkelikustantajat, kuten Reed-Elsevier, Taylor & Francis, Wiley-Blackwell, Springer ja Sage, menestyvät yksinomaan artikkeleiden uudelleen julkaisemisesta saatavilla tuotoilla (ks. Larivière, Haustein & Mongeon 2015). On selvää, että ensisijaisesti tutkijat mutta myös yliopistot ovat häviäjiä näillä markkinoilla, joita rahoitetaan suureksi osaksi yhteiskunnallisin varoin. Vertaisarviointijärjestelmää ylläpitääkin vain usko siihen, että paras arvioitsija tieteelliselle tiedolle on toinen tieteen tekijä. Laadukkaan tiedon valvojina toimivat toiset tieteen tekijät, jotka tiedettä arvioimalla myös ylläpitävät sen uskottavuutta ja ennen kaikkea tieteellistä tasoa.

Vertaisarviointi tapahtuukin kaikkea muuta kuin rahan vuoksi. Joskus, hyvin harvoin, myös itse artikkeli on tilaustyönä tehty ja tällöin siitä voi saada palkkion. Kuitenkin artikkelin julkaisu on usein pikemminkin omien tutkimustulosten julkittuomista ilman rahallista korvausta. Voi jopa olla, että artikkelin avoimesta julkaisemisesta joutuu maksamaan korvausta kustantajalle, niin sanotun APC:n eli kirjoittajamaksun (ks. Holopainen & Koskinen 2017) tai muutamasta kuukaudesta useaan vuoteen venyvän embargoajan (rinnakkaistallenteen julkaisemisen) mitätöivän maksun. Nämäkään toimenpiteet eivät silti takaa artikkelille näkyvyyttä sen tullessa julkaistuksi. Näitäkin tärkeämpää on saada artikkeliväitöskirjaa tekevä nuoren tutkijan artikkelit julkaistuksi, joka voi osoittautua useiden kuukausien, jopa vuosien projektiksi odottaen artikkelien lopullisia 'painettuja' julkaisuja. Avoimeen julkaisemiseen siirryttäessä, olisikin ajankohtaista pohtia uudelleen joulalehtien julkaisupolitiikkaa, avointa saatavuutta ja julkaisukiintiöitä väitöskirjatekijöiden kohdalta, jotta artikkeliväitöskirjan julkaisu ja väittely eivät pitkittyisi kohtuuttomasti.

Kannattavaksi koko joulalehtien liiketoiminnan lopulta tekeekin kustantaja, joka edelleen välittää artikkeleita erilaisiin tietokantoihin (ks. Mabe 2009). Esimerkiksi Reed-Elsevier julkaisee yli 2 000 tiedejoulalehtia. Reed-Elsevier muiden tavoin hinnoittelee näille julkaisuille hinnat lehtien tilaamisesta sekä avoimesta open access (OA)-julkaisusta, jotka ovat muutamista sadoista euroista useisiin tuhansiin euroihin. Vaihtoehtoina on julkaista suoraan OA-lehdessä (kultainen OA), tallentamalla artikkeli julkaisuarkistoon (vihreä OA) tai avaamalla artikkeli maksua vastaan perinteisessä tilausmaksun perivässä lehdessä (hybridimalli) (Holopainen & Koskinen 2017; Mabe 2009). António Nóvoa (2015) on esimerkiksi kriittisesti kysynyt, miksi me maksamme huomattavia julkaisumaksuja julkaisujärjestelmille ja sallimme tämän järjettömyyden? Miksi emme nouse julkaisu-teollisuutta vastaan, joka tuhoaa toimillaan tiedettä? (emt.)

Julkaisujärjestelmissä ja avoimen tiedon saatavuudessa on kehitettävää ja samalla myös tutkittavaa. Yliopistojen talouksille on kestävämpää maksaa miljoonia tietokannoista, joista tutkijat pääsevät lukemaan omia sekä muiden tutkijoiden tuotoksia usein vasta jonkin ajan kuluttua. Yksi epäkohdista syntyy siitä, että kustantajien tietokantamaksut ovat suurelta osin julkisesti rahoitettuja. Avoimeen julkaisemiseen keskittyminen on näin saanut uutta mielenkiintoa. Esimerkiksi Suomen Akatemia on syksystä 2016 alkaen asettanut tutkimustulosten avoimen saatavuuden tutkimusrahoituksen ehdoksi. Tätä edellyttää myös kansainvälinen Horisontti 2020 -rahoitus (Holopainen & Koskinen 2017). Käynnissä on myös Kotilava-hanke, jolla pyritään saamaan kotimaiset tiedelehdet avoimiksi (Niinimäki 2018). Tämän lisäksi käynnissä on myös muita visioita ja jo yliopistoissa aloitettuja toimenpiteitä, kuten julkaisuiden rinnakkaistallentamista. Kansainvälisesti tiedepolitiikassa on myös aloitettu Open access 2020-hanke, joka pyrkii edistämään avointa saatavuutta. Tavoitteena onkin Suomessa vuoteen 2020 mennessä

julkisesti rahoitettujen tieteellisten julkaisuiden avoin saatavuus. Tavoitetta tuke-
massa on kansainvälinen Plan S- julistus. Tutkijoille tämä saattaa merkitä jälleen
uudenlaisten esittämistapojen opettelua tutkimusrahoitushakemuksissa.

Myös väitöskirjani teon aikana on avautunut uusia jatkotutkimusaiheita, sillä
yliopistolliset muutokset ovat jatkuneet aktiivisesti. Parhaillaan toteutetaan yli-
opistolain muutosta sekä luonnosta vuonna 2021 voimaan tulevasta uusiutuneesta
yliopistojen rahoitusmallista. Malli sisältää täysin uusia mielenkiintoisia lasken-
taperusteita ja näin myös uusia tutkimuksen aiheita. Vahvana tulevaisuuden tie-
depoliittisena visiona on tohtoroitumisen nopeutuminen, väittelyiän madaltami-
nen sekä suorat tutkijan uraan tähtäävät toimet yliopistoissa jo perustutkinnon ai-
kana. Ehkä tulevaisuudessa myös aletaan yhä aktiivisemmin pohtia väitöskirjan
muotoja ja vaihtoehtoja väitöskirjatyöskentelylle, jotka tukisivat avoimeen suun-
taan muuttuvaa tiedejulkaisemista.

Tietokapitalistisessa hallinnassa ja sen tutkijakoulutukseen kohdistuvissa jat-
kuvissa muutoksissa ja uudistuksissa näyttäisikin olevan kyse eräänlaisista kokei-
luista, joissa tutkijakoulutusta ja tutkijakoulutettavia sekä heidän potentiaaliaan
tietoon muokataan yhä tehokkaammiksi. Jatkuvat uudistukset ylläpitävät kokeilu-
kulttuuria, joka on osoittanut voimansa vaikuttaa ei ainoastaan hallinnollisiin uu-
distuksiin vaan myös tutkijuuteen asti. Uusi yliopistolaki on ollut monien asioiden
kokeilualustana vuodesta 2010 lähtien ja tätä tulee jatkamaan seuraava versio yli-
opistolaista. Kuluneiden muutosvuosien aikana tietokapitalismi onkin luonut tut-
kijasubjektiviteetteja, jotka mukautuvat muutoksiin ja epäsystemaattisuuteen. Sa-
malla epäsystemaattisista kokeiluista on tullut arkea, jonka puitteissa on opittava
toimimaan. Tämä antaa myös tietokapitalismille mahdollisuuden lisätä kokeilujen
ja muutosten määrää, sietokyvyn noustessa ennen sen lopullista menettämistä.
Koska korkeakoulupoliittiset muutokset tulevat jatkumaan samoin kuin keskus-
telu taloudellisesta kilpailukyvyistä ja tuottavasta tiedepoliitikasta, tiedosta ja tie-
teestä, avautuu näin monia mielenkiintoisia lisätutkimuksen aiheita myös lähitu-
levaisuudessa. Oletettavasti näiden aiheiden keskiössä ovat myös yhä vahvemmin
yksilöt, heidän kokemuksensa ja herkkyytensä.

LÄHTEET

- Acatiimi. (2014a). *Tohtorikoulu-uudistus ja yliopistolaisen arki*, 5/2014, 16.
- Acatiimi. (2014b). *Jääkö suomi kyökkikieleksi?*, 5/2014, 32.
- Ahola, S. (2007). Doctoral education in Finland: Between traditionalism and modernity. Teoksessa Powell & H, Green. (toim.) *The doctorate world-wide* (s. 29–39). Milton Keynes, UK: McGraw-Hill Education.
- Aittola, H. & Ursin, J. (toim.) (2015). *Eriarvoistuva korkeakoulutus? Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen XII kansallisesta symposiumista 19.–20.8.2014*. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Alhanen, K. (2011). *Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- American Psychological Association. (2010). *Publication manual 2010 of the American Psychological Association*. 6. painos. Washington, DC: American Psychological Association.
- Auranen, O. (2014). *University research performance: Influence of funding competition, policy steering and micro-level factors*. Tampereen yliopisto.
- Auranen, O., Kaukonen, E. & Nieminen, M. (2005). *Kansainväliset yliopistotutkimuksen rahoitusjärjestelmät*. TaSTI:n julkaisuja 9.
- Bacchi, C. (2000). Policy as Discourse: What does it mean? Where does it get us? *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 21(1), 45–57.
- Bacchi, C. & Bonham, J. (2014). Reclaiming discursive practices as an analytic focus: Political implications. *Foucault Studies*, 17, 173–192.
- Berardi, F. (2006). *Tietotyö ja prekaari mielentila*. Suom. M. Jakonen, I. Koskinen, J. Peltokoski, M. Saukkonen, M. Termonen, E. Viren, A. Virtanen & J. Vähämäki. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Bitusikova, A. (2009). New challenges in doctoral education in Europe. Teoksessa D. Boud & A. Lee (toim.) *Changing Practices of Doctoral Education* (s. 200–209). London & New York: Routledge.
- Bjerg, H. & Staunæs, D. (2011). Selfmanagement through shame –Uniting governmentality studies and the ‘affective turn’. *ephemera: theory & politics in organization*, 11(2), 138–156.
- Brown, W. (2015). *Undoing the Demos: Neoliberalism's Stealth Revolution*. New York: Zone Books.
- Brunila, K. (2009a). *Parasta ennen: Tasa-arvotyön projektitapaistuminen*. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 222.
- Brunila, K. (2009b). *Sukupuolten tasa-arvo korkeakoulutuksessa ja tutkimuksessa*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 2009:51.

- Brunila, K. (2011a). Rönsyt pois! Tutkija tietokykykapitalismissa. *Aikuiskasvatus*, 31(2), 111–119.
- Brunila K. (2011b). Kasvatus ja koulutus projektimarkkinoilla. *Kasvatus*, 42(3), 222–231.
- Brunila, K. (2012). Hooked on a Feeling. Education, guidance and rehabilitation of youth at risk. *Critical Studies in education*, 54(2), 215–228.
- Brunila, K. (2016a). Miten pistää tietokykykapitalismille hanttiin? Puheenvuoro Koko elämä töihin -kirjan julkistamistilaisuudessa 11.02.2016. <http://blogs.helsinki.fi/agora-sje/wall/wall-suomeksi/#lisaarvo> (haettu 4.3.2017)
- Brunila, K. (2016b). The Ambivalences of Becoming a Professor in Neoliberal Academia. *Qualitative Inquiry*, 22(5), 386–394.
- Brunila, K. (tulossa). Kiihdyttävä yliopisto. Teoksessa Autio, T., Hakala, L. & Kujala, T. (toim.) *Opetussuunnitelmatutkimus – ajan merkkejä ja siirtymiä*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Brunila, K. & Ikävalko, E. (2012). Vallan tunnistaminen siihen lamaantumatta: näkökulmia diskursiivis-dekonstruktiiviseen lukutapaan. *Politiikka*, 54(4), 285–300.
- Brunila, K., Onnismaa, J. ja Pasanen, H. (toim.) (2015). *Koko elämä töihin. Koulutus tietokykykapitalismissa*. Tampere: Vastapaino.
- Brunila, K. & Valero, P. (2018). Anxiety and the making of research(ing) subjects in neoliberal academia. *Subjectivity*, 11(1), 74–89.
- Burton-Jones, A. (1999). *Knowledge capitalism: business, work and learning in the new economy*. New York: Oxford University Press.
- Caffentzis, G. (2011). A Critique of Cognitive Capitalism. Teoksessa Peters, M. & Bulut, E. (toim.) *Cognitive Capitalism, Education and Digital Labor* (s. 23–56). New York: Peter Lang
- Cantwell, B & Kauppinen I. (toim.) (2014). *Academic Capitalism in the Age of Globalization*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Clark, B. R. (1998). *Creating Entrepreneurial Universities: Organization Pathways of Transformation*. Bingley, UK: Emerald.
- Connell, R. (2013). The neoliberal cascade and education: an essay on the market agenda and its consequences. *Critical studies in education*, 54(2), 99–112.
- Davies, B. (1998). *A Body of writing 1990-1999*. Walnut Creek, CA: AltaMiraPress.
- Davies, B. (2006). Subjectification: The relevance of Butler’s analysis for education. *British Journal of Sociology of Education*, 27(4), 425–438.
- Davies, J., Weko, T., Kim, L. & Thulstrup, E. (2009). *Reviews of Tertiary Education Finland*. Paris: OECD.
- Dean, M. (1999). *Governmentality. Power and Rule in Modern Society*. London: SAGE.

- Dill, D.D., Mitra, K.S., Jensen, H.S., Lehtinen, E., Mäkelä, T., Parpala, A., Pohjola, H., Ritter, M.A. & Saari, S. (2006). *PhD Trainind and the Knowledge-Based Society. An Evaluation of Doctoral Education in Finland*. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Eräsaari, L. (2011). Sosiaalityö ja New Public Management. Teoksessa C. Granholm, T. Juvonen ja M. Jäppinen (toim.) *Tutkiva sosiaalityö: Sosiaalityön paikka tieteessä ja yhteiskunnassa* (s. 11–16). Helsinki: Talentia-lehti / Sosiaalitutkimuksen seura.
- Etzkowitz, H., & Leydesdorff, L. (1995). The Triple Helix. University-Industry-Government Relations: A Laboratory for Knowledge-Based Economic Development. *EASST Review*, 14(1), 14–19.
- EURASHE. (1999). The Bologna declaration of 19 June 1999: Joint declaration of the European ministers of education. https://www.eurashe.eu/library/bologna_1999_bologna-declaration-pdf/ (haettu 17.10.2017)
- EURASHE. (2009). The Bologna Process 2020 - The European Higher Education Area in the new decade: Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education. European Ministers Responsible for Higher Education. Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009. https://www.eurashe.eu/library/modernising-phe/Bologna_2009_Leuven-Communique.pdf (haettu 17.10.2017)
- Filander, K. (2016). Yliopistojen moraalijärjestys ja toimijuuden ehdot – Miten rakennetaan vaihtoehtoja vaihtoehdottomuuteen? *Tiedepolitiikka*, 41(2), 9–20.
- Forsman, M. & Englund, J. (2013). Altmetriikka – bibliometriikan uusi suuntaus. *Signum*, 2013/6, 13–15.
- Foucault, M. (1982). The Subject and Power. *Critical Inquiry*, 8(4), 777–795.
- Foucault, M. (2005). *Tiedon arkeologia*. Suom. T. Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.
- Foucault, M. (2012). *Tarkkaile ja rangaista*. Helsinki: Otava.
- Foucault, M. (2014). *Parhaat*. Suom. Kilpeläinen, T., Määttä S. & Pii J. L. Tampere: Niin & Näin.
- Gibbons, M., Limoges, C., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scott P & Trow M. (1994). *The New Production of Knowledge. The Dynamics of Science and Research in Contemporary Societies*. London: Sage.
- Guttorm, H., Arvola-Orlander, A., Niemi, A-M., Vaahtera, E., Mertanen, K., Tammi, T., Mononen-Batista Costa, S., Brunila, K., Kouhia, A., Paakkari, A., Kainulainen, V., & Ikävalko, E. (2014). Akateeminen kapitalismi ja kollektiivisuuksien paradoksaalisuudet tohtorikoulutuksessa. *Aikuiskasvatus*, 34(2), 121–128.
- Haila, Y. (2016). Valtakunnalliset tutkijakoulut: surullinen kertomus uhoamisesta ja tuhoamisesta. Kolumni. *Tiede ja edistys*, 41(1), 57–64.

- Hakala, J., Kaukonen, E., Nieminen M. & Ylijoki O-H. (2003). *Yliopisto. Tieteen kehdestä projektimyllyksi?* Helsinki: Gaudeamus.
- Hakala, J. (2009). *Academic Cultures in the Finnish Mass Research University. Change and continuity.* Tampere: University Press.
- Hakala, K. (2007). *Paremmiin tietäjän paikka ja toisin tietämisen tila. Opettajuus (ja tutkijuus) pedagogisena suhteena.* Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 212.
- Hallituksen esitys 73/2017. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta sekä laiksi yliopistolain muuttamisesta annetun lain voimaannpanosta.
- Hard, M. & Negri, A. (2005). *Imperiumi.* Suom. Häilä, A., Ojakangas M., Rajantani, T., Sinivaara, O., Virtanen A. & Vähämäki J. Helsinki: WSOY.
- Hautamäki, A., Stähle, P., Oksanen, K. & Tukiainen, T. (2016). *Vaikuttavaa tutkimusta: Kokeiluehdotuksia tutkimuksen vaikuttavuuden ja kaupallistamisen edistämiseksi.* Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2/2016.
- Heikkinen, V. (2016). Totuuden jälkeen. *Tieteessä tapahtuu*, 34(5), 50.
- Helén, I. (2010a). Hyvinvointi, vapaus ja elämän politiikka: foucaultlainen hallinnan analytiikka. Teoksessa J. Kaisto & Pyykkönen, M. (toim.) *Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä* (s. 27–48). Helsinki: Gaudeamus.
- Helén, Ilpo (2010b). Elämä seksuaalisuudessa. Teoksessa M, Foucault. *Seksuaalisuuden historia. Tiedontahto, Nautintojen käyttö, Huoli itsestä* (s. 499–517). Helsinki: Gaudeamus.
- Helsingin yliopiston metriikkatiimi. (2015). Kirjaston väitöskirjaselvitys. Helsingin yliopisto.
- Hiltunen, K. & Pasanen, H-M. (2006). *Tulevat tohtorit. Jatko-opiskelijoiden kokemukset ja arviotohtorikoulutuksesta 2005.* Opetusministeriön julkaisuja 2006:48.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2015). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.* Helsinki: Gaudeamus.
- Hjelm, T. (2016). *Globaalisti akateeminen. Opas kansainväliseen julkaisemiseen.* Tampere: Vastapaino.
- Holopainen, M. & Koskinen, K. (2017). Avoin tiede ja tiedejulkaisemisen uudet tuulet. Katsauksia. *Tieteessä tapahtuu*, 35(1), 43–46.
- Holvas, J. & Vähämäki, J. (2005). *Odotustila: Pamfletti uudesta työstä.* Helsinki: Teos.
- Husso, K. (2005). *Tohtorit, tiedepolitiikka ja työmarkkinat. Tutkijankoulutus Suomessa 1950-luvulta tutkijakoulujen aikaan.* Opetusministeriön julkaisuja 2005:21.
- Häyrynen-Alestalo, M. & Peltola, U. (2006). The Problem of a Market-oriented University. *Higher Education*, 52(2), 251–281.

- Ikävalko, E. & Brunila, K. (2011). Tasa-arvosuunnittelu managerialistisena hallinnan tekniikkana. *Sosiologia*, 48(4), 323–337.
- Ikävalko, E. (2013). Tasa-arvotaitoja työelämään? Opiskelijat ja oppilaitosten toiminnallinen tasa-arvosuunnittelu. Teoksessa Brunila, K., Hakala, K., Lahelma, E., Teittinen, A. (toim.) *Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot* (s. 63–86). Helsinki: Gaudeamus.
- Ikävalko, E. (2016). *Vaikenemisiä ja vastarintaa. Valtasuhteet ja toiminnan mahdollisuudet oppilaitosten tasa-arvosuunnittelussa*. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 270.
- Isohanni, M. (1998). Monografia vai osajulkaisuväitöskirja? *Duodecim*, 114, 376–378.
- Isohanni, M. (2000). Väitöskirjan yhteenvedo-osa - väkisin väännetty vai työn kruunaus? *Suomen Lääkärilehti*, 24/55, 3366–3369.
- Isopahkala-Bouret, U. (2013). Hyvä suoritus! Osaamislähtöisten arviointikäytäntöjen soveltaminen ja seuraukset. Teoksessa Brunila, K., Hakala, K., Lahelma, E., Teittinen, A. (toim.) *Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot* (s. 47–62). Helsinki: Gaudeamus.
- Isopahkala-Bouret, U. (2016). 'It's a great benefit to have grey hair!' The intersection of gender, ageing and visibility in midlife professional women's narratives. *Journal of Women and Aging*, 29(3), 267–277.
- Jakonen, M. (2014). Uusi työ ja prekarisaatio. Työn muutosten vaikutukset suomalaiseseen hyvinvointivaltioon ja poliittiseen järjestäytymiseen. *Tiede & Edistys*, 39(4), 287–320.
- Jakonen, M. & Tilli, J. (2011). *Yhteinen yliopisto*. Polemos-sarja. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Jauhiainen, A., Jauhiainen, A. & Laiho, A. (2015). Akateemiset huomiotaloudessa. Teoksessa K. Brunila, J. Onnismaa & H. Pasanen (toim.) *Koko elämä töihin: Koulutus tietokykykapitalismissa* (s. 123–146). Tampere: Vastapaino.
- Jauhiainen, A., Jauhiainen, A., Laiho, A., & Lehto, R. (2012). ”Lisää byrokratiaa, kollektiivista itsepetosta ja näennäistoimintaa” – kokemuksia yliopiston uudesta hallinnasta. Teoksessa H. Aittola & T. Saarinen (toim.) *Kannattaako korkeakoulutus? Artikkelikokoelma korkeakoulututkimuksen XI kansallisesta symposiumista* (s. 93–113). Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Julkunen, R. (2008). *Uuden työn paradoksit: keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista*. Helsinki: Vastapaino.
- Jussilainen, M. (2010). Tietojohtaminen ja tietokapitalismi. *Informaatiotutkimus*, 29(4), 1–11.

- Kallio, K– M. (2014). ”Ketä kiinnostaa tuottaa tutkintoja ja julkaisuja liukuhihnaperiaatteella...?” *Suoritusmittauksen vaikutukset tulohjattujen yliopistojen tutkimus- ja opetushenkilökunnan työhön*. Turun kauppakorkeakoulun julkaisu A-1:2014.
- Kankaanpää, J. (2013). *Kohti yritysmäistä hyöty-yliopistoa. Valtiovallan tahto suomessa vuosina 1985–2006 ja kokemukset kolmessa yliopistossa*. Turun yliopisto. Sarja C osa 369. Scripta lingua fennica edita.
- Kantola, A. (2016). Miten tehdä huipputiedettä? Kolumni. Perustuu Professoriliiton ja Tieteentekijöiden liiton kevätseminaarin puheenvuoroon Helsingissä Pörrsitalolla 22.4.2016. *Tiede ja Edistys*, 41(2), 159–163.
- Kauppinen, I. (2010). Akateeminen kapitalismi aineettoman omaisuuden halluuttamisena. *Tiedepolitiikka*, 35(2), 15–30.
- Kauppinen, I. (2012). Towards transnational academic capitalism. *Higher Education*, 64(4), 543–556.
- Keeling, R. (2006). The Bologna Process and the Lisbon Research Agenda: the European Commission’s expanding role in higher education. *European Journal of Education*, 41(2), 203–223.
- Kirsilä, J. (2016a). Eurooppa tekee tiedettä yhä pirstaleisemmalla julkisella rahalla. Aldo Geunan haastattelu. *Yhteiskuntapolitiikka*, 81(2), 216–220.
- Kirsilä, J. (2016b). Kilpaillun tutkimusrahoituksen odottamattomia seurauksia. *Yhteiskuntapolitiikka*, 81(2), 532–534.
- Kivinen, O., Rinne, R. & Ketonen, K. (1993). *Yliopiston huomen. Korkeakoulupolitiikan historiallinen suunta Suomessa*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Kivistö, J., Pekkola, E. & Siekkinen, T. (2017). Latest reforms in Finnish doctoral education in light of recent European developments, *European Journal of Higher Education*, 7(3), 291–308.
- Knight L. V. & Steinbach, T. A. (2008). Selecting an Appropriate Publication Outlet: A Comprehensive Model of Journal Selection Criteria for Researchers in a Broad Range of Academic Disciplines. *International Journal of Doctoral Studies*, 3, 59–79.
- Komiteanmietintö. (1982). *Naisten tutkijanuran ongelmat ja esteet*. Opetusministeriön työryhmämuistioita 1982:33.
- Korvela, P-E. & Vuorelma, J. (toim.) (2017). *Puhun niin totta kuin osaan: politiikka faktojen jälkeen*. Jyväskylä: Docendo.
- Koskinen, I. (2016). Miten humanistinen tutkimus vaikuttaa yhteiskunnassa? *Tiedepolitiikka*, 41(4), 33–40.
- Kurki, T. & Brunila, K. (2014). Education and Training as Projectised and Precarious Politics. *Power and Education*, 6(3), 283–294.
- Kwok, L. S. (2005). The White Bull effect: abusive coauthorship and publication parasitism. *Journal of Medical Ethics*, 31, 554–556.
- Laakso, L. (2017). Tutkijakoulutuksen hyödystä ja hyödyntämisestä. Pääkirjoitus. *Tieteessä tapahtuu*, 35(2), 1–2.

- Laiho, I. (1997). *Mestareiden opissa. Tutkijakoulutus Suomessa sotien jälkeen*. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Raportteja 42.
- Larivière, V., Haustein S & Mongeon, P. (2015). The Oligopoly of Academic Publishers in the Digital Era. *PLoS ONE*, 10(6): e0127502.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0127502>
- Lazzarato, M. (2009). Neoliberalism in Action. Inequality, Insecurity and the Re-constitution of the Social. *Theory, Culture and Society*, 26(6), 109–133.
- Lyytinen, A., Muhonen, R., Koskinen, O. ja Eskola, O. (2016). *Ulkomaiset tutkijat ja julkaisuaktiivisuus*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:16.
- Mabe, M. A. (2009). Scholarly Publishing. *Academia Europæa. European Review*, 17(1), 3–22.
- Macfarlane, B. (2017). The ethics of multiple authorship: power, performativity and the gift economy. *Studies in Higher Education*, 42(7), 1194–1210.
- Magna Charta Universitatum (1988). http://media.ehea.info/file/Magna_Charta_Universitatum/96/3/Magna_Charta_Universitatum_574963.pdf (haettu 29.10.2017)
- Mannevuori, M. (2015). *Affektitehdas: Työn rationalisoinnin historiallisia jatku-moita*. Turun yliopisto. Annales Universitatis Turkuensis C 406.
- Marginson, S. (2012). Korkeakoulutus omaehtoisena ja yhteiskunnallisena instituutiona - julkisen ja yksityisen uudelleen arviointi. Teoksessa H. Aittola & T. Saarinen. (toim.) *Kannattako korkeakoulutus? Artikkelikokoelma korkeakoulutuksen XI kansallisesta symposiumista* (s. 19–39). Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Massumi, B. (2002). *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation*. Durham & London: Duke University Press.
- Maunula, M. (2015). Tohtoriopintojen ohjauksen uudet haasteet globaalissa ajassa. *Yliopistopedagogiikka*, (22)2, 29–42.
- Miller, P. & Rose, N. (1990). Governing economic life. *Economy and Society*, 19(1), 1–31.
- Miller, P. & Rose, N. (2010). *Miten meitä hallitaan*. Suom. R. Suikkanen. Tampere: Vastapaino.
- Moore, M. T., & B. W. Griffin. (2006). Identification of Factors that Influence Authorship Name Placement and Decisions to Collaborate in Peer-Reviewed, Education-Related Publications. *Studies in Educational Evaluation*, 32(2), 125–135.
- Moulier Boutang, Y. (2011). *Cognitive Capitalism*. Käänt. E. Emery. Cambridge: Polity Press. Alkuperäisjulkaisu 2007.
- Muhonen, R. (2015). Yhteiskuntatieteet ja tutkimuksen moninainen vaikuttavuus. Teoksessa *Vastuullinen ja vaikuttava. Tulokulmia korkeakoulujen*

- yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:13.
- Muhonen, R. & Puuska, H-M. (toim.) (2014). *Tutkimuksen kansallinen tehtävä*. Tampere: Vastapaino.
- Muhonen, R. & Pöllänen, J. (2016). Paljonko on paljon? Bibliometrisen tutkimuksen näkökulmia yhteiskunta- ja humanististen tieteiden julkaisukäytäntöihin. *Tieteessä tapahtuu*, 34(5), 11–19.
- Münch, R. (2014). *Academic Capitalism: Universities in the Global Struggle for Excellence*. New York: Routledge.
- Naskali, P. (2010). Toistoa ja vastarintaa. Yliopisto-opiskelijat ja yrittäjyyskasvatus. Teoksessa K, Komulainen., S, Keskitalo-Foley., M. Korhonen & S. Lappalainen (toim.) *Yrittäjyyskasvatus hallintana* (s. 72–99). Tampere: Vastapaino.
- Niemi, H., Aittola, H., Harmaakorpi V., Lassila O., Svärd, S., Ylikarjula, J., Hiltunen, K. & Talvinen, K. (2011). *Tohtorikoulutuksen rakenteet muutoksessa: Tohtorikoulutuksen kansallinen seuranta-arviointi*. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 15:2011.
- Niiniluoto, I. (2015). Yliopistot ja ammattikorkeakoulut yhteiskunnallisina vaikuttajina: yhteenveto. Teoksessa *Vastuullinen ja vaikuttava. Tulokulmia korkeakoulujen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:13.
- Niinimäki, S. (2018). Tiedejulkaisemisen rahoitus. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018100537697> (haettu 14.10.2018)
- Nikkola, T. & Harni E. (2015). Sisäistyneet ristiriidat, tunnettyö ja tietotyöläissubjektiviteetin rakentuminen. *Aikuiskasvatus*, 35(4), 244–253.
- Nori, H. (2011). *Keille yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa*. Turun yliopisto. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja c osa 309.
- Nóvoa, A. (2015). Looking for freedom in contemporary universities: What is educational research for? *European Education Research Journal*, 14(1), 3–10.
- Nummenmaa, A. R., Pyhältö, K. & Soini, T. (toim.) (2008). *Hyvä tohtori! Tohtorikoulutuksen rakenteita ja prosesseja*. Tampere: University Press.
- OECD. (1995). *Governance in Transition. Public management reforms in OECD countries*. Paris: OECD.
- OECD. (1996). *The Knowledge-based Economy*. OECD/GD (96)102. OECD.
- OECD. (2006). Revised field of science and technology (fos) classification in the Frascati manual. OECD. <http://www.oecd.org/sti/inno/38235147.pdf> (haettu 8.8.2017)
- OECD. (2007). Insights human capital: how what you know shapes your life. OECD. <https://www.oecd.org/insights/38430409.pdf> (haettu 13.3.2017)

- OECD. (2013). *New sources of growth: knowledge-based capital – key analyses and policy conclusions – synthesis report*. Paris: OECD.
- OKM. (2008a). Opetusministeriön tutkijakoulujen käytänteiden (6/504/2007, 22.3.2017) päivitys. Helsingin yliopisto saapunut 29.08.2008 Dnro 10/504/2008. http://www.helsinki.fi/henkos/alma/kirjeet/om_tutkijakoulujen_kaytanteiden_paivitys_su.pdf (haettu 10.11.2017)
- OKM. (2008b). *Neliportainen tutkijanura*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:15.
- OKM. (2011). *Sitaatioindeksityöryhmä II:n raportti. Suomalaisten tutkimusorganisaatioiden Web of Science -julkaisut ja niiden vaikuttavuus vuosina 1990–2009*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:34.
- OKM. (2012). *Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016: Kehittämissuunnitelma*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:1.
- OKM. (2014). *Vahvemmat kannusteet koulutuksen ja tutkimuksen laadun vahvistamiselle. Ehdotus yliopistojen rahoitusmallin tarkistamiseksi vuodesta 2015 alkaen*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:7.
- OKM. (2015a). *Ehdotus yliopistojen rahoitusmalliksi 2017 alkaen*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:19.
- OKM. (2015b). *Julkaisutiedonkeruun ohjeistus tutkijoille 2016*. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- OKM. (2016a). *Tutkijanuran tilannekuva: Tutkijanuratyöryhmän loppuraportti*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:2.
- OKM. (2016b). *Yliopistolakiuudistuksen vaikutusten arviointi*. Loppuraportti 30.6.2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:30.
- OKM. (2016c). OKM:n rahoitusmallin ”hinnasto”.
- OKM. (2016d). *Miten tohtorit työllistyvät*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:3.
- OKM. (2017a). *Ehdotus laadullisen työllistymisen sisällyttämiseksi korkeakoulujen rahoitusmalleihin 1.1.2019 alkaen*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:18.
- OKM. (2017b). *Korkeakoulu ja tutkimustyön visio 2030*. <http://minedu.fi/korkeakoulutuksen-ja-tutkimuksen-visio-2030> (haettu 17.11.2017)
- Olssen, M. & Peters, M. (2005). Neoliberalism, higher education and the knowledge economy: from the free market to knowledge capitalism. *Journal of Education Policy*, 20(3), 313–345.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus yliopistojen perusrahoituksen kriteereistä 2014/526.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus yliopistojen perusrahoituksen laskentakriteereistä 2016/331.
- OPM. (2006). *Tohtorikoulutuksen kehittäminen*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:3.

- Paakkari, A. (2015). Koulu ja kännykät: tietokapitalismi luokkahuoneessa. Teoksessa Brunila, K., Onnismaa, J. & Pasanen, H. (toim.) *Koko elämä töihin. Koulutus tietokykykapitalismissa* (s. 83–101). Tampere: Vastapaino.
- Paasonen, S. (2017). Affekti suhteina ja intensiteettinä. *Tieteessä tapahtuu*, 35(2), 42–43.
- Pasanen, H. (2015). Kyky koulutuksen taloudessa. Teoksessa Brunila, K., Onnismaa, J. & Pasanen, H. (toim.) *Koko elämä töihin. Koulutus tietokykykapitalismissa* (s. 58–80). Tampere: Vastapaino.
- Perhoniemi, T. (2014). *Mitan muunnelmat: Miten määritämme maailmaa, ihmistä ja tietoa*. Helsingin yliopisto.
- Peters, M. A. (2003). Classical Political Economy and the Role of Universities in the New Knowledge Economy. *Globalisation, Societies and Education*, 1(2), 153–168.
- Peters, M. A. & Besley, A. C. (2006). *Building knowledge cultures: Education and development in the age of knowledge capitalism*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Peters, M. & Bulut, E. (toim.) (2011). *Cognitive Capitalism, Education and Digital Labor*. New York: Peter Lang.
- Pietilä, M. (2018). *Making Finnish universities complete organization: Aims and tensions in establishing tenure track and research profiles*. University of Helsinki. Department of Political and Economic Studies. Faculty of Social Sciences.
- Pihlanto, P. (2010). Uusliberalismin arvostelu ei tarkoita liberalismien hylkäämistä. *Liiketaloudellinen Aikakauskirja*, 2/2010, 206–210.
- Pitkänen, V. & Niemi, M. K. (2016). Hallitsematon ja houkutteleva media. Yhteiskuntatieteilijöiden näkemyksiä julkisesta asiantuntijuudesta. *Yhteiskuntapolitiikka*, 81(1), 5–16.
- PoDoCo. (2017). Post docs in Companies. <http://www.podoco.fi> (haettu 26.8.2017).
- Puhakka, A. & Rautopuro, J. (2016). Kauas urat karkaavat: Tieteentekijöiden liiton jäsenkysely 2016. https://tieteentekijoidenliitto.fi/files/2031/Ja_senkysely2016.pdf (haettu 27.3.2018)
- Pynnönen, A. (2013). Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen. WORKING PAPER. No 379/2013. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu.
- Pyöriä, P. & Ojala, S. (2016). Prekaarin palkkatyön yleisyys: liioitellaanko työelämän epävarmuutta? *Sosiologia*, 53(1), 45–63.
- Rantala, E. (2016). Miksi työttömiä tohtoreita on ennätysmäärä? Blogi-kirjoitus. Akava. https://www.akava.fi/uutishuone/blogi/tuumaamo/miksi_tyottomia_tohtoreita_on_ennatysmaara.16676.blog (haettu 28.6.2017)

- Rantala, K. & Sulkunen, P. (toim.) (2006). *Projektiyhdeiskunnan kääntöpuolia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ratkaisujen Suomi. (2015). *Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015*. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Valtioneuvoston kanslia.
- Realising the European Higher Education Area. (2003). Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education. <http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2013/03/BerlinCommunique1.pdf> (haettu 8.4.2017.)
- Rinne, R. (2016). Yliopiston luhistuneet unelmat ja kadotettu autonomia. *Tiedepolitiikka*, 41(4), 23–32.
- Rinne, R., Jauhiainen, A., Simola, H., Lehto, R., Jauhiainen, A. & Laiho, A. (2012). *Valta, uusi yliopistopolitiikka ja yliopistotyö Suomessa. Managerialistinen hallintapolitiikka yliopistolaisten kokeamana*. Suomen kasvatustieteellinen seura ry. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Räsänen, K. (2016). ”Miten menee?” Yliopistoon ja yliopistosta heitettyjen oikeat ja väärät tunnetilat. *Tiedepolitiikka*, 41(2), 31–40.
- Scott, S. (2017). *Beyond the Changes: The effects of, and lessons from, the downsizing and restructuring process of 2015-2017*. Helsinki University Change Review.
- Seppä, K. (2006). Antonio Negri ja työväen autonomia. Operaismo suuntauksen historia. *Niin&Näin*, 2/2006, 37–39.
- Seuri, A. & Vartiainen, H. (2018). *Yliopistojen rahoitus, kannustimet ja rakennekehitys*. Talouspolitiikan arviointineuvoston taustaraportti.
- Shore, C. (2010). Beyond the multiversity: neoliberalism and the rise of the schizophrenic university. *Social Anthropology*, 18(1), 15–29.
- Siekinen, T., Kivistö, J., Kuoppala, K., Pekkola, E. & Nokkala, T. (2017). Nuorten tutkijoiden eteneminen yliopistoissa: sattumaa vai suunnitelmallisuutta? *Tiedepolitiikka*, 42(4), 7–18.
- Siekinen, T., Nokkala, T., Välimaa, J. & Pekkola, E. (2016). *Muuttuvat akateemiset urat: Työurat yliopistoissa -hankkeen loppuraportti*. Koulutuksen tutkimuslaitos. Työpapereita 33.
- Slaughter, S. & Leslie, L. (1997). *Academic Capitalism: Politics, Policies and the Entrepreneurial University*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Slaughter S. & Rhodes G. (2004). *Academic capitalism and the new economy: markets, state, and the higher education*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Sosiaali – ja terveysministeriö. (2017). *Valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 2010. Väliraportti 2016. Tilannekatsaus toukokuuhun 2016 asti*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:11.

- Stubb, J. (2012). *Becoming a scholar: The dynamic interaction between the doctoral student and the scholarly community*. University of Helsinki, Faculty of Behavioural Sciences, Department of Teacher Education. Research Report 336.
- Sulkunen, P. (2006). Projektiyhteiskunta ja uusi yhteiskuntasopimus. Teoksessa Rantala, K. & Sulkunen, P. (toim.) *Projektiyhteiskunnan kääntöpuolia* (s. 17–38). Tampere: Gaudeamus.
- Suomen Akatemia. (1997). *Naisten tutkijanuran edistäminen. Suomen Akatemian asettaman työryhmän muistio*. Suomen Akatemian julkaisuja 13/97.
- Suomen Akatemia. (2003). *Tohtoreiden työllistyminen, sijoittuminen ja tarve*. Suomen Akatemian julkaisuja 4/03.
- Suomen Akatemia. (2011). Tavoitteeksi laadukas, läpinäkyvä ja ennakoitava tohtorikoulutus. Suomen Akatemian asettaman tutkijakoulutukiryhmän ehdotukset tohtorikoulutuksen ja tutkijakoulujärjestelmän kehittämiseksi. Suomen Akatemia.
- Suomen Akatemia. (2012). *Tieteen tila 2012*. (toim.) A. Nuutinen & L. Treuthardt. Suomen Akatemian julkaisuja 6/12.
- Suomen Akatemia. (2015). Tieteellisen julkaisun tekijyys, tunnustus ja vastuu. 27.11.2015 Teksti V. Varpula. <http://www.aka.fi/fi/akatemia/media/Ajankohtaiset-uutiset/2015/tieteellisen-julkaisun-tekijyys-tunnustus-ja-vastuu/> (haettu 7.4.2017)
- Suomen Akatemia (2016). *Tieteen tila 2016 - raportti*. (toim.) Nuutinen, A., Mälkki, A., Huutoniemi K & Törnroos, J. Erweko Oy.
- TENK. (2016). *Tutkimuseettisiä näkökohtia väitöskirjan ohjaus- ja tarkastusprosessiin. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ja Suomen yliopistot UNIFI ry:n suosituksia yliopistoille*. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.
- TENK. (2018). *Tieteellisten julkaisujen tekijyydestä sopiminen. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan suositus 2018*. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.
- Tesar, M. (2016). The future of Policy Futures in Education. *Policy Futures in Education*, 14(2), 141–146.
- Thrift, N. (2005). *Knowing capitalism*. Theory, Culture & Society. London: Sage.
- Tiedebarometri. (2016). Tutkimus suomalaisten suhtautumisesta tieteeseen ja tieteellis-tekniseen kehitykseen. Tieteen tiedotus ry. http://www.tieteen-tiedotus.fi/files/Tiedebarometri_2016.pdf
- Tieteentekijöiden liitto. (2015). Tiedote 2.9.2015. Yliopistojen henkilöstö rahoitusleikkausten suurin häviöjä.
- Tiitta, A. (2018). *Tieteen tukijoukot. Suomalaiset säätiöt tieteen ja korkeimman opetuksen kehittäjinä 1917–2017*. Helsinki: WSOY.

- Tirri, K. (2017). Millaista tukea nuori tutkija tarvitsee? *Tiedepolitiikka*, 42(4), 19–21.
- Tomperi, T. (toim.) (2009). *Akateeminen kysymys. Yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta*. Tampere: Vastapaino.
- Tomperi, T. (2015). Yliopistojen rahoitusmallin uudistaminen ja julkaisufoorumin tasoluokitus. *Filosofia.fi*. <http://filosofia.fi/node/6968> (haettu 15.11.2017)
- TSV Tieteellisen seurain valtuuskunta. (2016). <http://www.julkaisufoorumi.fi/fi/julkaisufoorumi>. (haettu 30.11.2016)
- Tuunainen, J. & Knuutila, T. (2006). Akateeminen työ ja tutkimustulosten kaupallistaminen – mahdoton yhtälö? *Tiedepolitiikka*, 31(3), 27–36.
- Ursin, J. 2007. *Yliopistot laadun arvioijina. Akateemisia käsityksiä laadusta ja laadun arvioinnista*. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslaseita 35. Jyväskylän yliopisto.
- Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista ja erikoistumiskoulutuksista 794/2004.
- Valtioneuvoston asetus yliopistoista 770/2009.
- Valtiovarainministeriö. (2018) Valtion talousarvioesitykset 2018.
- Vercellone, C. (2005) *The hypothesis of cognitive capitalism*. London, Birkbeck College and SOAS, United Kingdom.
- Vipunen. (2016). Opetushallituksen tilastointipalvelu.
- Viren, E. & Vähämäki, J. (2015). Mitä tietokapitalismi on? Teoksessa K. Brunila, J. Onnismaa ja H. Pasanen (toim.) *Koko elämä töihin. Koulutus tietokapitalismissa* (s. 25–57). Tampere: Vastapaino.
- Vähämäki, J. (2003). General intellect. Yhteinen äly ja yhteistyö tuotantovoimina. *Megafoni*. <http://megafoni.kulma.net/index.php?art=15> (haettu 13.3.2017)
- Vähämäki, J. (2005). Tiedon tuotanto, yliopistot ja "yhteiskunnallinen palvelutehtävä". *Megafoni*. <http://megafoni.kulma.net/index.php?art=262> (haettu 13.3.2017)
- Vähämäki, J. (2009). *Itsen alistus: Työ, tuotanto ja valta tietokapitalismissa*. Helsinki: Like.
- Välimaa, J. (2013). Voiko korkeakoulutuksen reformeja hallita? *Tiedepolitiikka*, 38(1), 47–53.
- Välimaa, J. (2014). University Revolution and Academic capitalism. A historical Perspective. Teoksessa B. Cantwell & I. Kauppinen. (toim.) *Academic Capitalism in the Age of Globalization* (s. 33–54). Baltimore: John Hopkins University Press.
- Välimaa, J. (2018). *Oppineilla oppineita. Suomalainen korkeakoulutus keskiajalta 2000-luvulle*. Kuopio: University Press of Eastern Finland UPEF.
- Väliverronen, E. (2016). *Julkinen tiede*. Tampere: Vastapaino.

- Wahlsted, P. (1998). Seksuaalisuuden historia. Arvostelu. *Niin & Näin*, 4/1998, 18–20.
- Yliaska, V. (2014). *Tehokkuuden toiveuni. Uuden julkisjohtamisen historia Suomessa 1970-luvulta 1990-luvulle*. Helsinki: Into.
- Ylijoki, O-H. (2003). Entangled in academic capitalism? A case-study on changing ideals and practices of university research. *Higher Education*, 45(3), 307–335.
- Ylijoki, O-H & Ursin, J. (2015). High-Lyers and Underdogs: The polarization of finnish academic identities. Teoksessa L. Evans & J. Nixon. (toim.) *Academic Identities in Higher Education* (s. 187–202). London: Bloomsbury Academic.
- Yliopistolaki 2009. 558/2009.

LIITTEET

Liite 1

Analyysin koulutuspoliittiset dokumentit

EURASHE. (1999). The Bologna declaration of 19 June 1999: Joint declaration of the European ministers of education.

OKM. (2012). *Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016: Kehittämissuunnitelma*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:1.

OKM. (2014). *Vahvemmat kannusteet koulutuksen ja tutkimuksen laadun vahvistamiselle. Ehdotus yliopistojen rahoitusmallin tarkistamiseksi vuodesta 2015 alkaen*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:7.

OKM. (2015). *Ehdotus yliopistojen rahoitusmalliksi 2017 alkaen*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:19.

OKM. (2016). *Tutkijanuran tilannekuva: Tutkijanuratyöryhmän loppuraportti*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:2.

OPM. (2006). *Tohtorikoulutuksen kehittäminen*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:3.

Puuska, H.-M. & Miettinen, M. (2008). *Julkaisukäytännöt eri tieteenaloilla*. Opetusministeriön julkaisuja 2008:33.

Suomen Akatemia. (2011). *Tavoitteeksi laadukas, läpinäkyvä ja ennakoitava tohtorikoulutus. Suomen Akatemian asettaman tutkijakoulutukiryhmän ehdotukset tohtorikoulutuksen ja tutkijakoulujärjestelmän kehittämiseksi*. Suomen Akatemia.

Suomen Akatemia. (2012). *Tieteen tila 2012*. (toim.) A. Nuutinen & L. Treuthardt. Suomen Akatemian julkaisuja 6/12.

Suomen Akatemia (2016). *Tieteen tila 2016 - raportti*. (toim.) Nuutinen, A., Mälkki, A., Huutoniemi K & Törnroos, J. Erweko Oy.

Yliopistolaki 558/2009. Voimaantulo 1.1.2010.

Liite 2

Haastattelupyyntö

Hyvä tutkijakoulutettava,

Suomen yliopistoissa on myllertänyt viime vuosina. Tutkijakoulutusta on uudistettu ja muokattu yliopistoissa. Tutkijalle ja tutkijuudelle tämä on merkinnyt erilaisia asioita. Mitä se on merkinnyt sinulle?

Teen väitöskirjatutkimusta Helsingin yliopistossa tutkijakoulutuksen muutoksesta ja siitä, miten se moninaisesti vaikuttaa tutkijakoulutettaviin ja näkyy tutkijakoulutuksessa. Etsinkin haastateltavia tutkimukseeni: eri tiedekunnista, jatkotutkimuksen eri vaiheista, työsuhteella työskenteleviä, apurahalla olevia, yksin tai yhdessä väitöskirjaa työstäviä. Kaikki haastateltavat ovat tervetulleita. Haastattelut toteutetaan täysin anonymisti. Haastatteluita toteutan xx aikana.

Jos kiinnostuit ja koet, että sinulla olisi kerrottavana tieteen tekemisestä ja tutkijuudesta, olet väitöskirjantekijä, etkä vielä ole väitellyt, niin ota rohkeasti yhteyttä sähköpostitse xxx.

Ystävällisin terveisin,
yhteystiedot

Liite 3

Haastattelurunko

Taustoittavia kysymyksiä

Mihin tieteenalaan väitöskirjasi sijoittuu? Koska aloitit väitöskirjan teon ja missä vaiheessa väitöskirjaopintosi ovat?

Onko kyseessä artikkeli- vai monografiaväitöskirja? Miten päädyit valintaasi?

Oletko miettinyt tarkemmin työn laajuutta ja aikaa, jossa teet väitöskirjan? Millä kielellä teet väitöskirjaa?

Onko sinulla tohtorikoulutukseen liittyviä velvollisuuksia, kuten opetusta tai hallinnollisia tehtäviä? Mitä mieltä olet niistä?

Mitä mieltä olet tohtorikoulutuksen sisällöistä, kuten opinnoista ja kursseista? Minkälaisia sisältöjä kaipaisit tarjontaan?

Väitöskirjatyöskentely

Minkä takia teet väitöskirjaa?

Millaista on olla tohtorikoulutettavana?

Mikä on tutkimuksen tekemisen tarkoitus?

Oletko ollut tänä aikana ja oletko paraikaa apurahoilla/työsuhteessa/projektirahoituksella? Mitä mieltä olet tästä tilanteesta?

Millainen rahoitussuunnitelma sinulla on?

Mitä mieltä olet väitöskirjan rahoituskeinoista? Ovatko ne riittäviä ja hyviä mielestäsi?

Millainen vaikutus rahoituslähteellä on tutkimukseen tai sen tekemiseen?

Millaisia rahoituseroja mielestäsi on eri tieteenaloilla?

Minkälaisissa projekteissa olet ollut mukana tohtorikoulutettavana? Mikä teit projekteissa? Onko oma toimintasi ollut millä tavalla merkittävä tutkijaryhmälle?

Miten kuvailisit tutkimusyhteisöä missä toimit? Onko siinä esteitä tai mahdollisuuksia tutkijuuden ja väitöskirjan toteuttamiselle?

Onko omalla tieteenalallasi näkyvää kilpailua tutkijoiden tai tutkimusryhmien välillä? Mistä tämä kilpailu johtuu?

Mitä tutkimusyhteisössä mukana olo sinulle tarkoittaa?

Tutkijakoulutuksen muutos

Oletko ollut ns. vanhan muotoisissa tohtoriohjelmissä ennen muutosta? Mitä pidit niistä ja mitä ajatuksia muutos herättää?

Parin viime vuoden aikana on otettu käyttöön yliopistoissa uudet tutkijakoulut. Mitä mieltä olet muutoksesta ja miten muutos on vaikuttanut sinun työskentelyysi?

Miten muutos on kokonaisuudessaan mielestäsi sujunut yliopistossasi?

Miten olet saanut tietoa tutkijakoulutuksesta, kuten tutkimusryhmistä ja muutoksesta?

Miten mielestäsi tutkijakoulutus itsessään on organisoitu yliopiston taholta?

Kuinka hyvin tiedät ja tunnet taustoja tohtorikoulutuksen muutokselle?

Olisiko mielestäsi joihinkin asioihin pitänyt kiinnittää enemmän huomiota? Olisiko jotain pitänyt tehdä toisin muutoksessa?

Yleiset väitöskirjaprosessiin vaikuttavat asiat

Miten luonnehtisit saamaasi ohjausta ja ohjaussuhdettasi? Kenen puoleen voit kääntyä, kun kaipaat apua ja ohjeita?

Mitä mieltä olet meritoitumisen kulttuurista yliopistossa?

Kuinka tärkeänä koet oman meritoitumisen?

Miten tutkimusryhmän tai lähitutkijoidesi meritoituminen vaikuttaa sinuun?

Millainen artikkelikirjoitusprosessi teillä on käytössä? Mitä olet siitä mieltä?

Millainen julkaisusuunnitelma sinulla on?

Oletko joskus joutunut miettimään mitä voit julkaista ja missä voit julkaista tai millä tavoin voit kirjoittaa?

Miten näet alasi tieteidenvälisyyden ja yhteistyön? Onko siitä ollut sinulle tai tutkimusryhmälle hyötyä?

Miten koet tasa-arvon, onko sitä huomiota tutkijakoulutuksessa?

Millaisena tasa-arvo toteutuu tutkijakoulutuksessa/tutkimusryhmässä, jossa olet?

Tiedosta ja tiedon tuottamisesta

Oletko ajatellut oman tutkimuksen markkinointia joskus? Mistä syistä, kenelle ja miksi?

Kun tuotetaan tutkimuksellista tietoa, niin onko siinä tapahtunut mielestäsi muutosta kenelle tai miten sitä tuotetaan?

Kenelle ja miksi tohtoreiden ja yliopiston pitää tuottaa tietoa?

Mikä on tiedon tarkoitus?

Mitä on tutkijan itsenäinen ja kriittinen ajattelu?

Muut kysymykset

Mitä kansainvälisyys tarkoittaa mielestäsi tutkijakoulutuksessa? Miten sitä edistetään ja mikä ei puolestaan edistä sitä?

Miten kansainvälisyys näkyy?

Miten kansainvälisiä ja kansallisia suhteita luodaan? Mitä tämä on merkinnyt sinun kohdallasi?

Mitkä asiat ovat tukeneet väitöskirjasi tekoa? Onko jotain asioita, jotka eivät ole sitä tukeneet?

Millainen on tohtorikoulutettavan asema mielestäsi yliopistossa?

Kun puhutaan tohtorikoulutuksen laadusta, mitä mielestäsi laatu on?

Millainen on laadukas tutkijakoulutus?

Millaisena näet vastuun käsitteen tutkijakoulutuksessa? Entä tohtorikoulutettava? Kun teet väitöskirjaa, niin miten näet tutkijakoulutuksen vastuun?

Mitä on akateeminen vastuu?

Millaisia ajatuksia sinulla on tutkijakoulutuksen tavoitteista?

Millaisia ajatuksia sinulla on tohtoreiden työelämävalmiuksista?

Mitkä asiat edistävät sinun tutkijuutta ja työelämävalmiuksien kehittymistä?

Millaisia ajatuksia sinulla on tohtoreiden työllisyydestä ja tulevaisuudesta?

Lopuksi, olisiko sinulla jokin asia josta haluaisit vielä jutella tai sanoa?

Liite 4

Julkaisutyypiluokitus

A Vertaisarvioidut tieteelliset artikkelit

- A1 Alkuperäisartikkeli tieteellisessä aikakauslehdessä
- A2 Katsausartikkeli tieteellisessä aikakauslehdessä
- A3 Kirjan tai muun kokoomateoksen osa
- A4 Artikkeli konferenssijulkaisussa

B Vertaisarvioimattomat tieteelliset kirjoitukset

- B1 Kirjoitus tieteellisessä aikakauslehdessä
- B2 Kirjan tai muun kokoomateoksen osa
- B3 Vertaisarvioimaton artikkeli konferenssijulkaisussa

C Tieteelliset kirjat (monografiat)

- C1 Kustannettu tieteellinen erillisteos
- C2 Toimitettu kirja, kokoomateos, konferenssijulkaisu tai lehden erikoisnumero

D Ammattiyhteisölle suunnatut julkaisut

- D1 Artikkeli ammattilehdessä
- D2 Artikkeli ammatillisessa kokoomateoksessa (ml. toimittajan kirjoittama johdantoartikkeli)
- D3 Artikkeli ammatillisessa konferenssijulkaisussa
- D4 Julkaistu kehittämis- tai tutkimusraportti taikka -selvitys
- D5 Ammatillinen kirja
- D6 Toimitettu ammatillinen teos

E Suurelle yleisölle suunnatut julkaisut

- E1 Yleistajuinen artikkeli, sanomalehtiartikkeli
- E2 Yleistajuinen monografia
- E3 Toimitettu yleistajuinen teos

F Julkinen taiteellinen ja taideteollinen toiminta

- F1 Erillisjulkaisu
- F2 Julkinen taiteellinen teoksen osatoteutus
- F3 Ei-taiteellisen julkaisun taiteellinen osa

G Opinnäytteet

- G1 Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö, kandidaatintyö
- G2 Pro gradu, diplomityö, ylempi amk-opinnäytetyö
- G3 Lisensiaatintyö
- G4 Monografiaväitöskirja
- G5 Artikkeliväitöskirja

(OKM 2015b)